

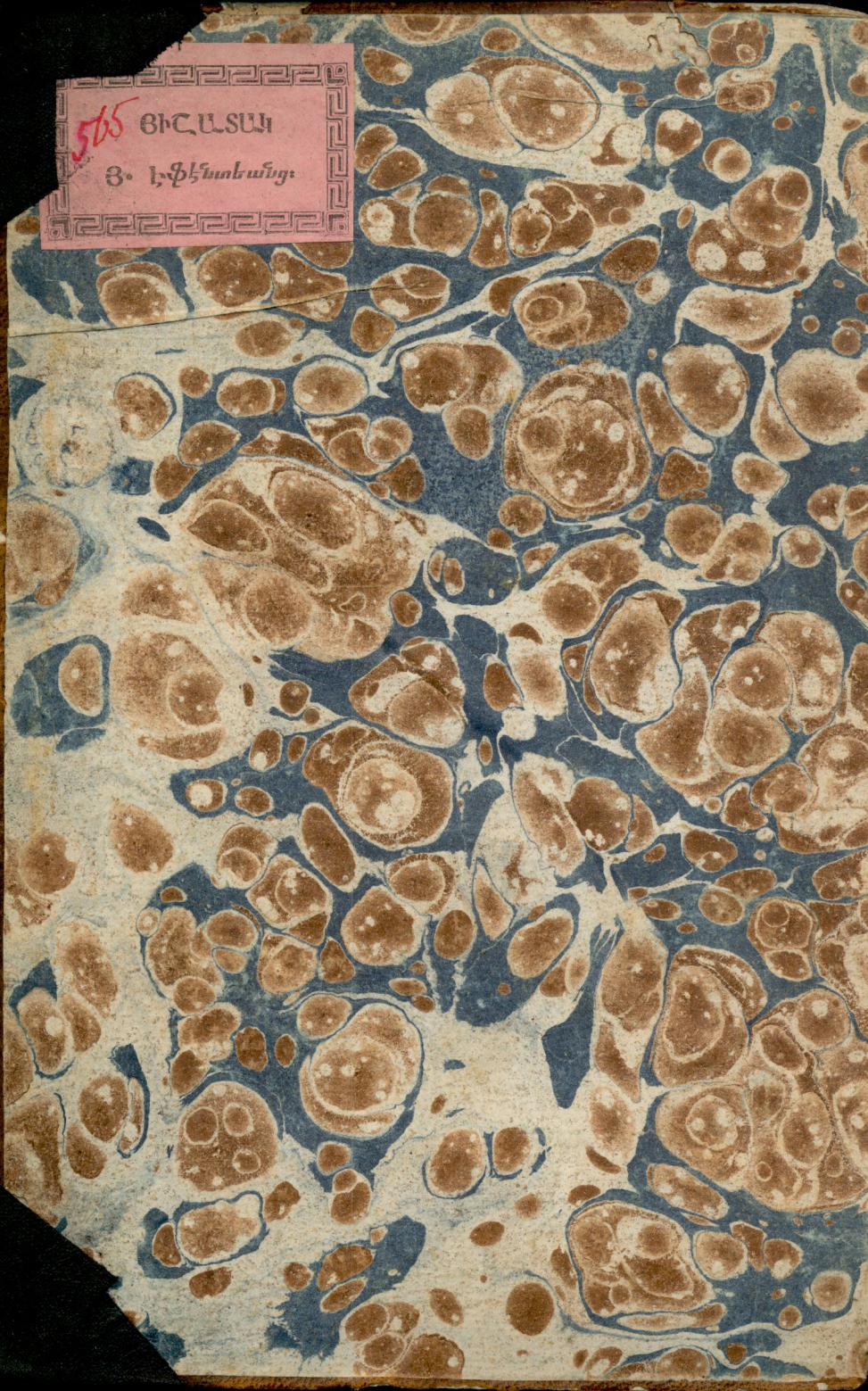
2(081)
Z-85

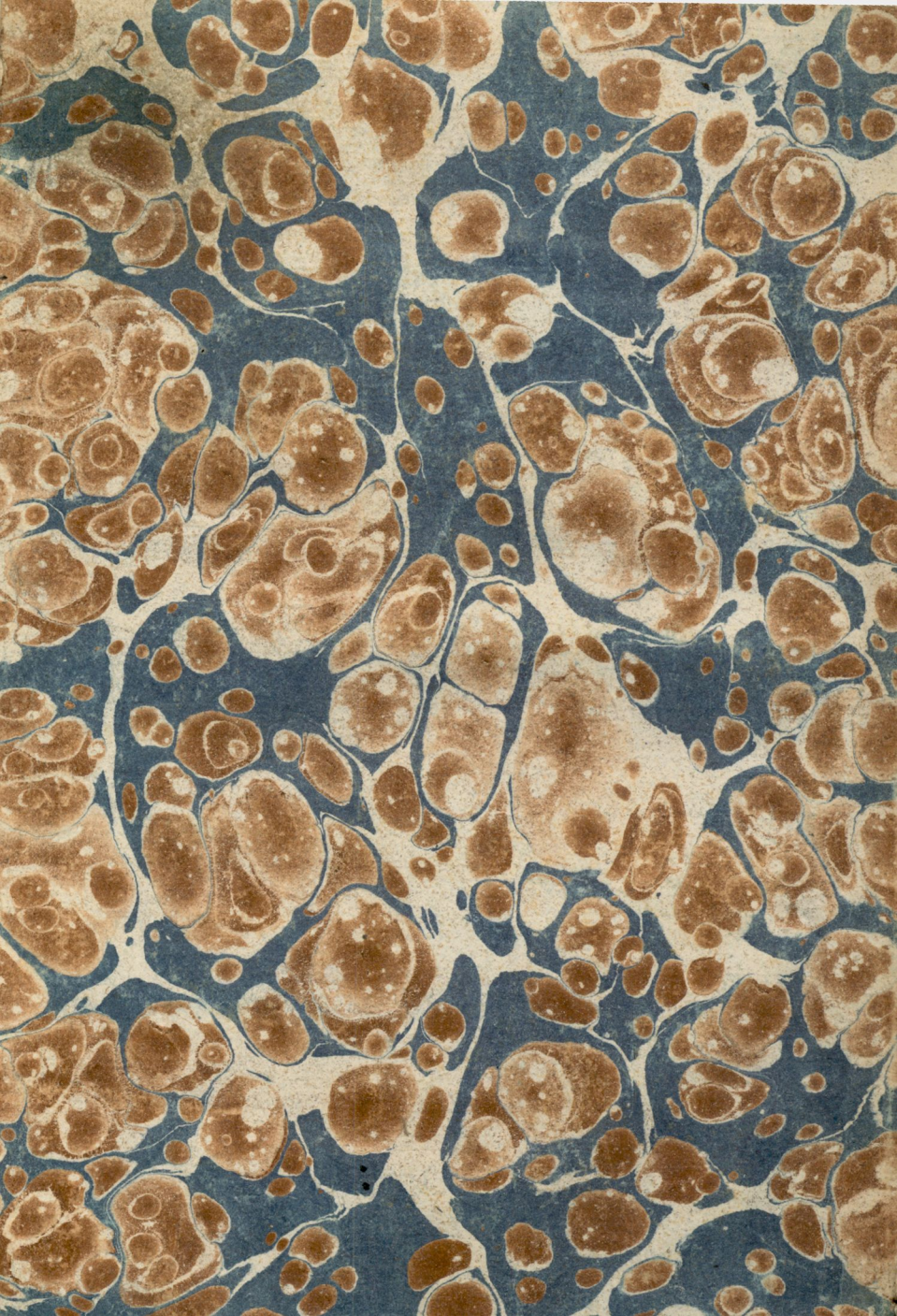
1606
hwykrtG

565

ՅԻՇԱՏԱԿ

Յ. ԻՔԷՆՈՒՆԻՆԳ:

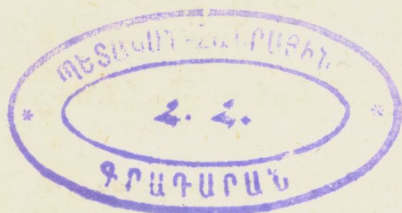
~~N° 55~~

565

3574

565

565

2004

565

Յ Ո Վ , Հ Ա Ն Ն Ո Ւ

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Բ Ի

Հ Ա Յ Ո Յ Կ Ա Թ Ո Ղ Ի Կ Ո Ս Ի

Օ Ձ Ն Ե Յ Ի Ո Յ

Ճ Ա Ռ

ընդդէմ երևուածականաց •

(1) արդմանեալ 'ի] ատին բարբառ , և յանօ
[Թուածամբք երկոցունց լեզուաց 'ի լոյս
ընծայեալ՝ աշխատասիրուածամբք

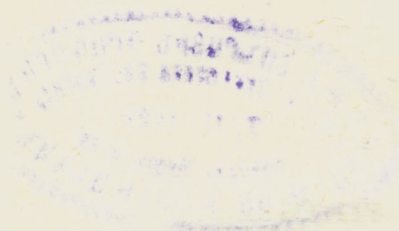
ՏՆ Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎԴՊԻ ԱԻԳԵՐԵԱՆ.

1265

1265

Ի Վ Ե Ն Ե Ս Ի Կ

Ի Վ Ա Ն Ս Ս Ր Բ Ո Յ Ն Պ Ա Չ Ա Ր Ո Ւ :

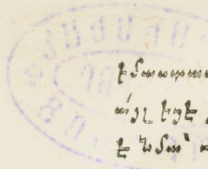
ՅԵՌԵՂԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՒՍԻՒՆԵՆ

Բարեկամաց ի պաշտօնի գիտնականաց եղև յօժարութի ընկերու-
նուս յիւրեանց լէզուս զձառն (Յոզիաննուս Իսասարասիբի
(Օ) ֆիւսիոյ ընդդէմ Էսպիտեան Լըրեուսականաց, որպէս
Երբեմն նովին յօժարութի փոյն հալաս (Ս) Էդորեանէ փելե-
սոփոս ունել զսոյն 'ի յունական Բարեբառ : Սորին վասն
զաշխարհութի յանֆն առեալ փոխադրեցայ զձառնս 'ի Բար-
բառ լապիտական' ի Բրեւ հասարակաբար ի մանալի առ հասօ-
րէն Էսրոպոսիոս, և 'ի նիւն Թաթարականաց առաւել պար-
կանաւոր, մանաւանդ 'ի գրութեան նախնի մարտնագրաց :

Ի յոյց հարազատ լաւագ մանուկեանն՝ արժան դասեցայ
Սերճ դինել և զյայտական բնագիրն - այնչափ ևս յօժարեալս
'ի սոյն, որչափ զի յառաջնում հայերէն պարագրութեան
Երեւելին վրիպայի գրչագիր գաղափարին - զորս ուղղել հո-
գացայ Երկրորդ անգամ զգոռազգոյն գաղափարս առեւրով
'ի Բուն օրինակէն՝ որ հայ 'ի փարսիական արքունի գրաստանն :
Ուստի արբեւրութեանս՝ որս արեսանիցին ընդ այս և ընդ
առաջին պարագրութի, ո՛չ 'ի մէջ քն՝ այլ 'ի հարազատ
օրինակէն հասաստեալս :

Լեւորդ և յաղագս յօրինողի ձառնս լեւ ո՛ր քիցէ նա՝
Էնդիր առնել - ուր Էնքնին մակագրութեանն 'ի ակբան՝ և
'ի վախճանի արձանագրութեանն ի Բրեւ առաջի և զինի փո-
ղով հոսկանէն՝ լեւ (Յոզիան հայրապետ օֆիւսի)՝ մակնոսաւ
նեալն ի մասարասէր՝ ձանաչելի և հեղինակ սորոս - և լեւ այս
գրութեանս՝ զոր հալեղիտոսանս (Ս) Էդորեանէ, և (Ս) Էր-
սիսեանս, և 'ի նոյանէ (Ս) Էդորեանէ փելեսոփոս յեղապահէն՝
արարեալ ընդդէմ մեթոնական - որպէս 'ի հեռագաց վիտյոս-
լիսոս արեսանն : Իսկ որ արտրժեացէ՝ այլ ոչ ասել զՅոզիան

Իճաւարտութիւնս, իւր անշլ զօջնեցի, կամ ընդ աստաշիկաց ճատաս
 անշլ եղի յայնն Տանէ՛ զոր նախասացեալսք յիշարասկէն, պիտոյ
 է նճա՛ ո՛չ հարծ՝ ՚ի հարծ խօսիւի, այլ հասասարեօք՝ ՚ի վասե-
 քական յիշարասկադիր պարսմաբանից՝ ստա մեր յայտնի ձկայտա-
 ընէս զյայտնադոյնան ընդարեմ Բերել- Վասն զի պարագրաբնի
 երայ անցելոց՝ ո՛չ ՚ի պարսմաբանից խնդրելի է, այլ ՚ի պարս-
 մաբանից ։

Ար որ պարասկեալ եղի ՚ի արեղեկութի գրոց նախնի վար-
 քասկեպոց Եղեղեցոցոյ, իւր ոճոյ ասացրուածոց նոցա, այլ իւր
 յառատնն հելլէնական գարրաբնից, որեանն անդէն յառաս-
 ջնն ընթերցումն ճատիւս՝ ընդ որ խօսին՝ զաջասկմար է ո՛չ
 մայն՝ ՚ի բանս անճայնի գրոց, այլ իւր վարքասկեպականաց՝
 ակեալ յառասջնոց անորի մինչև յերք ծասնակս - զորոց զս-
 րասկան բանս յայլևայլ գրոց նոցա իբր ՚ի գանձարանի ճարաց
 խիտ ստա ինքս չգիւ յերեսս հանդարտարդին - իւր զիճասարս ն-
 ցոս զիտրիւս՝ Բասկասկան անխախտասար ճեռանարրաբնի յե-
 րևանս ասիւ յաճընասարրաբնի արանդարտարաց - իսկ ՚ի հելլէն-
 ական գարրաբնիս անչառի ճահարտա իւր ընդանի, մինչ զի իւր
 զհանդական զիւր շարագրաբնի բասկամ տարէք յոճ հելլէնա-
 կան յարմարել ՚ի բնա բնասարական վարժաբնի ։ Ա՛խ զի բա-
 նիւ ասել, անխարկեալ ՚ի ճատաս անպարար աչօք, հասարա-
 տիղ ընթանան ՚ի սճա անճաբանութեան նախնական, իճաս-
 արասրաբնի նարբ, ճարարասրաբանութի հելլէնացի ։

Օր բան նպարասի իւր պիտարատրաբնիան յոր հարգեալ է
 ճատաս, ո՛չ այլուարեք դասելի է ուղղակիս, քան ընդ յա-
 ջանդոյ անոր զոր հերքելն կամ ընճասարասկին ։ Ա՛րք՝ ՚ի
 հարգի բանիցն յայտ է՝ զի արանդարտան անանուն պինդ
 անէր զսի բնութի ասել ՚ի Քն - իսկ յերկոց, կամ
 երկուս բնութիւնս՝ լսել անգամ զանդրժեր, ընդ ընդ
 ճանակել կամ խոսարովանել - (արեւ ընա - 5 - 15 - 17 - 28) ։
 Ա՛սպ հարկ էր իճասարասրին ընդել զսննայն ճիգն ստա՛ ՚ի

ցոյցանելոյ 'ե ՎՋ Երկուս ընու թիս անշքոն մասու
 բեալս 'ե մ ան ճն Տանին Լճ . և պայս արբեամբէս ատնէ
 ամենայն հասաստեօք՝ որ 'ե ատրբ գրոյ , և 'ե Չարբասպե-
 րաց էլէղեցոյ , և անհանատասիլէ հասաստեանոն թիս .
 որով բռան նպարայն ճատին հանգինեալ է՝ Յայտարարուի
 Երկոյց կարարեալ բնոն թիս 'ե մ ՎՋ = Իսկ զի ընու
 թիս , զոր մայն ասել համար հաստատարան , ոչ 'ե հաստա-
 րել ատնոն էմաստասերն՝ այլ 'ե մարել և ել 'ե կարարանէ
 էմաստաստայ պարտարաց . ցոյցանելով թիս ըստ դեպատ-
 րուիէ աբյն Սեւրղի և այլոյ ոմանց Չարբասպերաց 'ե էեր
 արիեալ , զմատարուիէ և ել բնոն թիս յայտ ատնէ , և ոչ
 զնոյնոն ինոյս (որն 'ե 6 . և ասհամարոյ միջև 'ե
 15 . հի :)

Ըրդ պայս ամենայն թողեալ մեր արեսանել ընթերցողաց
 յիննապեր բանս Իմաստասերին , զնախնեացն յեղատակա-
 րանս որ զասն ատաղիկայ ճատեր՝ շարանարգեացոյս :

Վ Կ Ա Յ Ո Ւ Թ Ի Ի 'Ն Վ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Յ

Յաղապս Յովհաննու Իմաստասիրի օճնեցոյ՝ Տե-
 ղնակի ճառին՝ որ լըկմէրևու թականաց :

Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ի Վ Կ Ա Յ Ա Ս Ի Ր Ի :

Սկայական յեղատակաւրան նորո՝ զասն այսր ճատի , ոչ
 դնեմք ասարանօր , որովհետև գրեալ է այն 'ե զաստճան գոր-
 ծոյս , նախ քան զյեղատակաւրան վերջին գրողին . որնս սնդ :

ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ :

Թէրբեանէ յոյն անժաբան և փիլիսոփոս , ' Ի վախճան վիճաւ
 Բանուելէն որ ընդ հառողիչոսին հայոց (այն է սբն Կեր-
 սէս շնորհալի) գրէ ' Երբմայնք այսպէս • * Եւ արդ՝
 յայտնեցից քեզ ինչ մի ևս յորոց մինչև ցայժմ
 Թաքուն եղելոց ... (իբր զի) էր կաթողիկոս մի
 հայոց՝ որում անունն էր ՝ Յովհաննէս , վարուք և
 բանիւ զուգահաւասար մեծամեծ հարցն սբց • և
 ամ արտաքին գլխութէց , և նմին իսկ փիլիսո-
 փայութէն ոչ ծայրիւ մատանցն հպաւորեալ (1) :
 Եւ անձային վարուք՝ գերազանցել զիտեմ , եթէ
 ոչ զամենեքումք՝ գէթ զբազմք : Որ և յաղագս
 վարուցն և բանից (վարդապետունէ) այսմ անձայ-
 ին աստիճանի և աթուոյ ասեմ կաթողիկոսացս՝
 արժանացեալ : Սոյն սա անձային նախանձու վառ-
 եալ՝ յարձակէր ընդդէմ միաբնակացն , և զամ
 ժամանակս գողցես եպիսկոպոսութէ իւրոյ ոչ
 դադարեցաւ գրով և բանիւ հարկանել զնոսա :
 Օրոյ զանձային յիշատակն պատուով և բարե-
 պաշտ կարգօք տօնեմք : Սորին անձային և երա-
 նելի առնս գոյ առ մեզ գրութիւն՝ զոր ընդդէմ
 միաբնակացն գրեաց • լի բազմապատիկ վկայութք
 գրոց և իմաստիւք , զօրաւոր հաւաքաբանութք ,

(1) Այս է ասելն յովն հառողիչոսի պարմաբանի վն յովհաննէս Իմա-
 պասիբի ունիադոյ կամ օյնեդոյ • * Հմուտ և տեղեակ գորով բողոր
 քերդողական շարագծաց՝ մասանց բանի և մասնականաց , այլև
 վարժից սեռից՝ և որք ընդ գոյացութք են սեռական տեսակա-
 բարութիւք՝ մինչ ցանհատ վաչր • և սարբերութեցն ևս հանգա-
 մանաց , և պատահմանց անջատից և անանջատից՝ ոչ անտե-
 դեակ : Գարձեալ և կրթական վարժից թէ՛ տնականաց՝ որ զար-
 ուեստին ծառոյ պտուղս առողմանապէս ներագրէ՝ յարուեստա-
 սէրն • • • Սա ամ առաքինի քաջողովութք զանձն տուեալ աշ-
 խատասիրաբար կրթական ջանիւ զինքն զինէր || ևն :

և մեկին իմացուածովք և ասպացուցիւք : Օր և երանայիշատակն գրիգորիոս կաթողիկոս՝ սակաւ մի յաւաջ քան զիս հասեալ յայս աթոռ , ձեռամբ հաստատեաց՝ գրեալ ՚ի վախճան (գրոց) նորա : Սոյնպէս հաւատամ՝ և ես՝ որպէս՝ որ կաթողիկոսն յովհաննէս գրեաց աստանօր , և զորս այսպէս ոչ հաւատան , նշովեմ : Այլ եթէ կամք են ձեզ , ընթերցուք դոյն ինչ ՚ի նմանէ , զի ծանիցես զայրն՝ ո՞վ զաւուրծ յիշնգանց : || Գրէ ապա՝ Ը * () րինակեցաւ (մատեանն) և տուաւ մեզ , և մեր առեալ տարաք ՚ի թաղաւորելէ քաղաքն : || Այլ երանի՛ ընչ լինէր մեզ ՚ի ճեռօ բերել և զյոանական օրինան գործոյս՝ եթէ եղէ թարգմանեալ , ըստ որում երևի խոսարանալ ընտրեանէ անդէն յասելն . * Աղաչեմ զյարգոյ սրբու թիղ զի տացէ օրինակել զայդ գիրք և շնորհեսցես ինձ ՚ի պարզեւս , զի մարթասցուք և ՚ի յունական բարբառ ունել զդա յաշխարհին հռոմոց՝ առ ՚ի պատիւ այդր հայրապետի || Ը : ' Երանելուածն Տարեհարարանի հարց յն . և լր . ար . քարեպետ՝ ՚ի 1624 . հար . Թ . Եր . 439 , և յատան ճին ար . Բասել . յաթ 1578 . Եր . 186 և 187 :

ԳՐԻԳՈՐԻ ՈՐ ՄԱՍԱՆՈՒԱՄԻ ՏՂԱՅ :

' Երանելն Թ . առ արեւելեան վարդապետոս , յեթ ատու ընդէն լոյս զսէյ լուսատուրչին և զհերեւողաց նք մինչև ՚ի թողոշն քաղկեդոնի՝ զհամաճայնութեն ընդ այլ եկեղեցեաց՝ յոանայ ասեմ և հոռովմայեցոց զորս յիշարանէ , յաւելու . * Անդրելի է՝ եթէ յետ այսորիկ ո՞վ ոք ՚ի հարցն սքց յայսօսիկ զբոլեցաւ . եթէ զ՛ յովաննէս առ սեմք զիմաստասէրն՝ որ և աթուակալ սքյ աթու

ուոյս , և նա այսոցիկ հետևեցաւ շաւղաց և ուղ-
ղափառութիւն . և մերն այլ 'տը նախնիք զնորայն
ընկալան խոստովանութիւն , և ձեռնադրեցին ան-
խախտելի մնալ գիրս , (այս ինքն ' ստորագրեցին այսմ
Քրոջ յովհաննոս Իմաստասիրի , զի անխախտելի մնասցէ . և
ստորագրողն էին) Վրիգոր վկայասէր , և Վարսեղ
հետևող նորին , և միւս Վրիգորիս և Վերսէս
մերս հարք . և է յարկեղս գրոց մերոց ընկալեալ
'ի նոցանէ : ॥

' Սա ինքն 'ի Լեռաղլեն Բ . առ գրեգոր քառասորդին ' գրէ
էջասմբէլով ' յասելն * Առ որ յանգիմանէ զքեզ եր-
ջանիկ և 'տը հայրապետն յովհաննէս Իմաստասէր
և ուղղատես , առ . Փախչիս 'ի բնութիւն անուա-
նէ , ընդ նմին և յերկուցդ ասելոյ : ॥ Բերէ հաստատա-
բնորայնսն , մինչև զայն րեղի ' * Արկուց գոյացուեցն
կատարելոց միաւորութիւն , և այլն : ॥

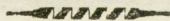
Սա ինքն գրեգոր կաթողիկոս յիշատակէ յանուանէ զնոյն
' յովհաննէս հայրապետ ' և 'ի Լեռաղլեն Ժողովական առ մա-
նուէլ Հոյսը ' ըստ ընտիր օրինակաց . զի ուր յօրինակն ինչ
գրի առանց անուան ' այսպէս . * ' Վ հոգեշունչ բանէ
հօրդ մերոյ կաթողիկոսի . ॥ և յայլ 'տը օրինակն մի ' *
' Վ հոգեշունչ բանէ հօր մերոյ ներսիսի յոհան-
նու կաթողիկոսի . ॥ յայլ հնագոյն և 'ի վաւերական
օրինակ զոր ունիմք առ մեզ ' գրանեմք զյովհաննոս անուան
ևեթ . ըստ այսմ օրինակի է և սպագրեալն 'ի Սանկաբե-
րդաւորն ' այսպէս . * Սակ զևս հաւատարմութիւնսն
գաւանութե մերոյ ' ընդարձակ բանիւ ունի տե-
ղեկանալ թագաւորութիւնդ ձեր 'ի հոգեշունչ բա-
նէ հօրն մերոյ ' յովհաննու կաթողիկոսի , զոր
կարևոր համարեցաք առաքել առաջի ձեր ' առ 'ի
գիտել հաստատութիւն , թէ ոչ նորոք եմուտ 'ի

մեզ ուղղափառ դաւանութիւն , այլ 'ի հարցն ա-
 ռաջնոց իջանէ : || Ար յայտ է ըէ հայի յատաւջիւնացս ճատ-
 յովհաննոս Իմաստասերի , զորոյ զօրինակն էր շնորհալին 'ի
 շեռս ընդդէմնեաց . եւ զայս հասի ասել գրեգոր հալևոդիէրոս ,
 ընդ արդէն ատաբեցատ ատ շեղ զճատն յովհաննոս հալևոդի-
 շոտն մերոյ յատուբս նախընթացին մերոյ ներաւսի . համ ըն-
 զայլ օրինակն եւս միասնգամ յղեալ է նս ինքն գրեգոր հա-
 լևոդիէրոս : Այս ո՛չ ներէն ձերջին բանք նորոս (զոր երայ 'ի
 ձերոյ) ընթերունու զոնանակ անուանն յովհաննոս զանուան-
 ներաւսի , զի ո՛չ 'ի գրեգորոց ներաւսի հարէին Իմասալ ըն-
 թաղապետս պատանու ընն հայոց 'ի հարցն ատաւջնոց իջանէ ,
 որոյնս Իմասային 'ի գրոցն յովհաննոս՝ որ հնագոյն էր յոյժ
 ծամանակաս քան զներաւսի , եւ հասարեալ 'ի ընտն նախնի հարց
 հայաստանեաց ինչեղեցոց : Այս ո՛չ որ ընդ արեալ պոպոզրո-
 զաց՝ ճաճոցեալ են 'ի ձերաց անուանն յովհաննոս զանուան-
 ներաւսի :

ՆԵՐՍԷՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆՆԱՑԻՈՅ :

Յեր իսուելոյ երկար զերկոց բնու ընցն քնի , եւ մեկնելոյ
 զԻմաստ բանին * Ար է բնութի բանին մարմնացե-
 լոյ , || ատարիէ ընդդէմ իւր 'ի դիմաց ոմանոյ յասելն .
 Այլ ընէր ասեն , ո՛չ ոք զայս մինչև ցայսօր յայտ-
 նեաց , այլ մանաւանդ և զնորին հակառակն . ||
 պատասխանէ * Այ ի այս քննելի . մանաւանդ թէ
 և բազումք ասացին 'ի մերոցս՝ առաջնոց սրբոցն
 եղեալ հետևողք : Սակայն բարք մարդկան հա-
 կառակասէր է . զայնս որ ճշմարտութեն էր ջա-
 տագով և խաղաղութեն՝ անգոսնեցին . և զառ-
 թշնամութի մարդիչ բանսն՝ սիրեցին և գրեցին :
 Ապա թէ ոչ՝ ո՛ր դիցուք զբանս : Սհաննութիմաս

տասիրին և հայրապետին , որ զայս առ մեզ՝ վա-
կայու թ՛ք հարցն սքց ստուգէ : **Օ** քերի հայրա-
պետին , և զիւրոյ ժողովոյն զհաւանութիւնն :
Օ վահանայ հայրապետին զհամաձայնութիւնն առ
մե՛ծ եկեղեցին հռոմոց , և զնորին հետևողաց
Թագաւորացն և վարդապետաց . յորոց մի էր և
իմն անձաշնորհ՝ և յոգունց գերազանց՝ հրեշտակն
'ի մարմնի գրիգոր նարեկացի : **Ո**ւր և զորոյ աջօք
տեսէք , և բանիցն աշակերտ էք , և հիմանն ար-
կելոյ շինիչք , զսք՛յ հօրն մերոյ ներսէսի՝ զայսմ
հետևողութիւն : **Յ**ապենաբանութե՛ն Կայ . էր . 35 :

PRAEFATIO

INTERPRETIS

Auctor hujus sermonis Joannes Catholicus, id est, Patriarcha Generalis totius Armeniae, floruit saeculi octavi initio, ut patet ex universis scriptoribus Armeniae nationis; unus enim Joannes Philosophus apud Historicos nostros dignoscitur, isque Ozniensis, ex oppidi sui in Majori Armenia nomine nuncupatus (1). Sicut etiam unus idem fuit, qui hoc nomine et cognomine auditor extitit celeberrimi Doctoris Theodori Cherteni (seu *Trichini*, vel *Cilicini*, asperrimi Ascetici) qui floruit saeculo septimo eruditione graeca aequè et armena, sacra et pro-

(1) Vide Joannem Catholicum proximum tempore Historicum, Stephanum Asolicum, Samuelem Anensem, Vardanem, Cyriacum, cum aliis.

phana clarus; ut liquet ex vita, atque alio opere ejusdem Joannis Philosophi.

Hinc scopum et argumentum hujus sermonis facillime noverit benignus Lector. Sicut enim Theodorus praelaudatus Magister Jo. Philosophi scripsit sermonem (ut habetur in nostris codicibus antiquis) contra Joannem quendam Mairacomensem, adversarium nempe S. Concilii Chalcedonensis, aversantemque confessionem duarum in uno Christo Naturarum, ita ut manifestam apostasiam monstraverit contra Patriarcham Esdram, qui nationali synodo amplexus erat S. Conc. Chalcedonense, sic etiam Theodori discipulus Jo: Philosophus scripsit hunc sermonem adversus sectatores Mairacomensis, maxime contra unum ex discipulis ejus Anonymum (quem per conjecturam possumus dicere esse

quendam Sergium, vel Ascanium, aut alium ejusdem farinae ignobilem haereticum). Etenim tam Mairacomensis idiota, sed contumax vir, quàm unus vel alter sectatorum ejus, negantes primum duas in Christo naturas, constricti deinde per argumenta Catholicorum, variis se volutarunt errorum ambagibus, ita ut postremo *Phantastici* extiterint, contra quos se apprime armat Joannes Philosophus.

Verum ut satis notat Auctor, primarius suus adversarius Anonymus (sicut omnium Haereticorum mos est) diabolico usus dolo solebat confundere lectores per variationem intrusam in scriptis suis vel alienis, nunc sua aliis adscribens, nunc aliena sibi, permutatis citationibus, aut quibusdam verborum membris vocibusque. Quam iniquitatem tentasse vel ipsum, vel secta-

tores ejus adversus etiam Joannem Philosophum merito suspicamur, ac ex factis facile demonstrari posse judicamus. Primum quod paucis post saeculis praevaluit apud nonnullos temeritas confundendi futilia erroneaque scripta Joannis Mairacomensis, Joannisque Ticorensis inimicorum S. Conc. Chalcedonensis, cum orthodoxa doctrina Joannis Philosophi; ita ut apud posteros, maxime ignorantibus populos, Doctor veritatis sicut unus capitum, immo caput omnium heterodoxorum crederetur: quia neque tum schismatici, quam catholici inter Armenos caeperunt Joannem Philosophum censere capitalem hostem Chalcedonistarum, sive Graecorum; ita loquitur etiam anonymus auctor Armenus ex Cilicia in novissimis saeculis, quem imitatus incautus Clemens Galanus, eandem opinionem falsam

divulgavit plus aequo inter Armenos Latinosque .

Secundo loco curarunt ab ipsis primis temporibus inimici veritatis, ut hic sermo Joannis Philosophi directus contra eorum errores, affirmansque omnino duas in Christo naturas, nequaquam divulgaretur inter Nationem, sed potius penitus tolleretur e medio, aut in tenebrosis latebris occultaretur; ita ut tantummodo saeculo XII. in aedibus Patriarchalibus conservatum esse didicimus ex verbis Patriarcharum Episcoporumque illius et sequentis saeculi, ut videbitur infra. Unde post ea quam feliciter adductum fuit unum exemplar Lutetiam Parisiorum, A. D. 1806 et 1807. semel et iterum curavimus unum exemplar transcribi, et ad nos mitti; et post Armenam editionem, secundam hanc Armeno-Latinam orbi litterario

exhibere haud negligendum duximus.

Caeterum notabis apud posteros adeò malè impressam fuisse supra-dictam de Jo: Philosopho sinistram opinionem, ut etiam post lectam ejusdem sanam doctrinam Armenice solum a nobis typis mandatam, inventus fuerit qui illum putaret Monophysitarum animo loqui, eo quod voluerit Philosophus usurpare etiam dictum S. Cyrilli Alex. *una natura Verbi incarnati vel incarnata*, non obstante quod integris paginis demonstrasset *duas in Christo naturas*. Porro utrum recte an male criticus senserit, satis elucescet ex ipsamet, non unius vel alterius verbi divulsa ac solitaria interpretatione, sed totius sermonis matura, et ad se invicem collata lectione, sicut et ex sequentibus prestantissimorum Nationis Armenae virorum testimoniis.

Testimonia Majorum de hoc sermone Jo: Philosophi .

Gregorius Patriarcha Arm. Martyrophilus nominatus, subscripsit huic opusculo veluti veritatis Catholicae defensori; vide in sequentibus. S. Nierses Clajensis Patriarcha Arm. testimonium perhibet Regno Cleroque Graecae nationis de hoc opusculo, sicut refert Theorianus Graecus Theologus in fine Dialogi cum ipso S. Niersete habiti, dicens ex ore ejus haec praecisa verba (edita in supplem. Biblioth. pp. Gr. et Lt. edit. Paris. 1624. Tom. 1. p. 439. et Basil. 1578. p. 186. quae etiam Cl. Galanus repetit in hujusmodi versione lat. pars. I. cap. XXI. pag. 318.) ,, Caeterum modo tibi quid ,, dam aperio, quod hactenus vul ,, go proditum non fuit. Ante annos ,, .. (edit. CC. ubi debuit esse CCCC.)

„ (1) quidam Generalis Armeno-
 „ rum fuit , cui nomen Joannes , vi-
 „ ta doctrinaque magnis sanctisque
 „ Patribus par , et qui disciplinas
 „ exteras universas , adeoque Phi-
 „ losophiam ipsam non summam
 „ attigit ; vita quidem divina , haud
 „ scio , an omnibus , plurimis certè
 „ praeivit ; dignus habitus , tam vi-
 „ tae , quam doctrinae gratia , qui hoc
 „ sacro gradu solioque Generalium
 „ potiretur . Hic divino repletus ze-
 „ lo , contra Monophysitas ruebat ,
 „ et toto eis propemodum Episco-
 „ patus sui tempore , tam scriptis ,
 „ quam lingua , infligere vulnera non
 „ desiit : cujus et sacram memoriam

(1) Mendum edit , CC. pro CCCC. ex eo patet , quod S. Nierses
 Clajensis , qui hæc narrat coram Theoriano , sedit anno Domi-
 ni 1166. Joannes autem Philosophus sederat anno 718. quorum
 intermedium facit annos 448 . Neque post Philosophum nostrum
 alius Patriarcha fuit nomine Joannes usque ad S. Niersetem , nisi
 Joannes historicus , qui non semel testatur se abhorreere Chalce-
 donistas , quin ut possit pro eorum parte stare *tam scriptis ,*
quam lingua . Omitto quod Galanus studuerit Joannem in Va-
 hanum vel Babghenem mutare , sicut etiam alii in alterum
 nomen extra propositum temporis , personæ , etc. Refer præsen-
 tia cum sequenti subscriptione Gregorii Martyrophili .

„ honorifice, pieque celebramus . Hu-
 „ jus divini beatique viri commen-
 „ tarius est apud me , quem con-
 „ tra Monophysitas scripsit , pluri-
 „ bus scripturarum testimoniis , et
 „ enthymematibus , et valentibus syl-
 „ logismis , et notionibus communi-
 „ bus , et demonstrationibus refer-
 „ tus . Eum beatae memoriae Gene-
 „ ralis Gregorius , qui non multo
 „ ante me illustris in hoc solio fuit ,
 „ ita confirmavit ; ut ejus in extre-
 „ mo haec verba scriberet : *Sic et*
 „ *ego credo , quemadmodum san-*
 „ *ctissimus Generalis Joannes hic*
 „ *scripsit ; et ita non credentes a-*
 „ *nathematizo* . Ac legamus sane
 „ paulum ex eo , si placet , ut hunc
 „ virum agnoscas , veluti leonem ex
 „ unguibus . Theorianus : Equidem
 „ hoc scriptum lubentissime audiam .
 „ Cum ergo recitatum fuisset proae-
 „ mium , Theorianus ad Generalem :

„ Obsecro , inquit , eximiam Sancti-
 „ tatem tuam , ut hic liber exscri-
 „ batur , ac mihi tradatur ; quò Grae-
 „ cum factum habere in Romania
 „ (sc. Graecia) possimus , ad ho-
 „ norem Patris ipsius , atque per eum
 „ Auctor a nobis ipse celebretur .
 „ Generalis : Perplacet . Itaque ex-
 „ scriptus , et nobis traditus est , qui
 „ eum ad Urbem augustam (CP.)
 „ deportavimus ” .

Gregorius alter Patriarcha Arm.
 cognomento Degà , successor et ne-
 pos ex fratre S. Niersetis Clajensis ,
 in Epist. I. ad Orientales Docto-
 res , postquam exposuerit S. Gre-
 gorii Illuminatoris ejusque Succes-
 sorum usque ad Concilium Chal-
 cedonense consensum cum aliis Ec-
 clesiis , Graecis nempe et Roma-
 nis , haec subdit : „ Quaerendum ita-
 „ que , utrum post hac quis sancto-
 „ rum Patrum (nationis Armenae)

„ in his vacillaverit? Si (supple,
 „ juxta rumorem vulgi sinistrum)
 „ Joannem dicimus Philosophum, qui
 „ etiam sedit in hac sancta Sede (Il-
 „ luminatoris) ille quoque hanc
 „ semitam orthodoxiamque imitatus
 „ est; ita ut caeteri etiam nostri Ma-
 „ jores ejusdem amplexi sunt con-
 „ fessionem, et subscripserunt, ut
 „ invariabilis ejus permaneat liber:
 „ Gregorius nimirum Martyrophi-
 „ lus, et Basilius ejus successor imi-
 „ tatorque, atque alter Gregorius
 „ (Pahlavunius) et Nierses (Cla-
 „ jensis ipsius frater) nostri patres;
 „ estque adhuc in Bibliotheca nostra
 „ cum subscriptione (vel admissio-
 „ ne) eorum”.

Idem in Epist. II. ad Gregorium
 quendam monophysitam, Dudeorti
 dictum, sic invehitur contra eum:
 „ Quapropter reprehendit te felicis
 „ memoriae S. Patriarcha Joannes Phi-

„ losophus et orthodoxus , dicens :
 „ Effugis *naturæ* nomen , simulatque
 „ dictum *ex duabus* ” : cum aliis
 sequentibus , quæ citat copiose usque
 ad S. Basilii verbum „ Duarum
 substantiarum perfectarum unitio” .

Idem in Epistola Synodali ad Im-
 peratorem Graecorum Emmanuelem
 Comnenum sic habet (juxta codi-
 ces correctiores) „ : Ampliorem ve-
 „ ro fidelitatem confessionis nostræ
 „ copioso sermone habet noscere Re-
 „ gnum vestrum ex isto a Spiritu
 „ sancto aspirato sermone Patris no-
 „ stri Joannis Catholici (sc. Gene-
 „ ralis patriarchæ) quem necesse
 „ duximus mittere ad vos (ut pe-
 „ tierat Theorianus) ut sciatis con-
 „ stanter , quod non nunc primum
 „ introducta fuit apud nos hæc or-
 „ thodoxa professio , sed ab ipsis
 „ Patribus priscis descendit” .

S. Nierses Lampronensis , Tarsi

in Cilicia Archiepiscopus, in concione Synodali postquam exposuerit duas in Christo Naturas, illudque axioma Cyrillianum *una est natura Verbi Incarnati*, objicit sibi hoc modo: „ Sed quare, ajunt, nemo „ id hodiernam usque diem mani- „ festavit, sed potius secus”? Ita respondet: „ Immo plures de nostris „ id asseruerunt, priscorum Sancto- „ rum imitatores existentes. Verum „ cum homines naturaliter conten- „ tioni studeant, ea verba, quae „ veritati favebant atque paci, in „ contemptu habuere, et alia, quae „ inimicitiam fovebant, dilexerunt „ scripseruntque. Alioquin ubi po- „ nemus verba Joannis Philosophi „ atque Patriarchae, qui id nobis „ per testimonia Patrum sanctorum „ certius reddit, Esdrae Patriarchae, „ et suae Synodi consensum, Vaha- „ nis Patriarchae assentionem cum

„ magna Ecclesia Graëcorum, ipsius-
„ que imitatorum tam Regum, quam
„ Doctorum? quorum unus erat meus
„ etiam ille divina gratia plenus
„ plurimorumque excellentissimus
„ Angelus in corpore Gregorius Na-
„ ricensis. Ubi ejus etiam, quem
„ oculis vidistis, et verborum suo-
„ rum discipuli estis, atque funda-
„ menti ab ipso jacti constructores,
„ scilicet S. Patris nostri Niersetis
„ hac in re imitationem?”

*Subscriptio exarata in fine Codi-
cis Parisiensis cum epilogo
amanuensis .*

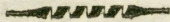
„ Domini Gregorii est hic Liber
 „ Armenorum Pontificis (supple,
 „ cognomento Martyrophili). Hic
 „ est liber testamenti Orthodoxiae
 „ Patris nostri S. Joannis Catho-
 „ lici Armenorum , Philosophique
 „ Ozniensis . Et ego Gregorius in-
 „ finus , ejusdem fidei filius et dis-
 „ cipulus , assentior huic confessio-
 „ ni atque traditioni . Qui vero ali-
 „ ter , quam ista , profitentur , novi-
 „ tatemque faciunt ... (supple , A-
 „ nathema sint)

„ Ego pusillus Gorg (sc. Geor-
 „ gius) qui à tergo montis Armeni
 „ sedeo in Eremitio Joannis , attigi
 „ exemplar libri Joannis Ozniensis
 „ in Bibliotheca magni Coenobii
 „ Scheurae , atque litteris meis non

„ adeò politis transcripsi illum. In
 „ fine vero Exemplaris scriptum erat,
 „ *Domini Gregorii est hic liber,*
 „ *Armenorum Pontificis;* et paulo
 „ inferius manu propria scriptum e-
 „ rat breve istud Monumentum, quod
 „ vides; ubi linea et dimidia erat
 „ erasa: constat tamen, quod rasu-
 „ ra erat Anathematis; quippe *qui*
 „ *aliter profitetur, anathema præ-*
 „ *sefert.* Itaque transcripsi istum
 „ pro utilitate salutarium rerum tra-
 „ ditionumque ad instructionem mi-
 „ hi, et unanimi meo consodali fra-
 „ tri Chaciadur Doctori, et Deo-
 „ dato, posterisque nostris; qui-
 „ bus Dominus dabit prosperitatem.
 „ Scriptum fuit Aerâ (Armenâ)
 „ MCCXLVII. (h. e. Anno Domi-
 „ ni 1298.) ad gloriam Dei. Amen”.

His praestitutis lectoris quam ma-
 xime indulgentia exoranda est, si prae-

sens latina versio, quae prima pro-
dit, non raro ipsi dura, et incom-
pta videbitur satius: siquidem du-
ctum fuit presse, et vel ad scrupu-
lum armenico textui insistere, quam
alterius idiomatis omnino diversi,
gratiis eum aptando, fortasse genui-
nam ejus integritatem et venustatem
in ficere.

ՆՈՐԻՆ (1) ՅՈՎ ՀԱՆՆՈՒ

ԻՄ ԱՍՏԱՍԻՐԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ

(2) ՆԵՑԻՈՅ

ընդդէմ (2) երևութականաց :

Յոյժ տենչալի էր ինձ և փափաքելի՝ ոչ այլոց զիս , և ոչ զայլս ինձ լինել ՚ի թշնամութի .

(1) Օրինակ ճառիս որ ՚ի գրատան փարեղու , է տարակ քառադիր՝ հաւաստարատիպ այնմ գրուածոյ՝ զոր ունիմք ՚ի մերում գրատան , և են ՚ի նմա գրեալ այլ ճառք Յոհաննու ի մաստասիրի օճնեցւոյ հայրապետի . Ի՞նչ Ատենաբանութի նորա ժողովական՝ հանգերձ բացայայտութի եկեղեցական կարգաց , և կանոնօք կարևորօք լի այնմ ժամանակի , և ճառ յատուկ ըդէմ պաւղիկեան կի՞ պողիկեան աղանդաւորաց : Վի որոյ աւետիս ՚ի խորագրիս , Նորին Յովհաննու Լէն , յայտնանալս ցուցանէ՝ թէ օրինակ առաջիկայ ճառիս է հատուած ինչ միոյ մատենի՝ գրեալ զինի այլոց գործոց նորին հեղինակի :

(2) ՚ի խորագրէս և ՚ի բովանդակ ընթացից ճառիս յայտ է , զի իմաստասէրն խօսի ընդդէմ երևութականաց կի՞ առաջօք ասողոց զանօրէնութի բանին մարմնացեւոյ . և այն ևս յայտ է՝ թէ առ ժամանակօք իմաստասիրին յեթներորդ և յութերորդ դարու յայն մտըրութի անկեալ էին ոմանք յաշակերտաց մայրաքոմեցւոյն յովհաննու . ուր և վարժապետ սորին իմաստասիրի՝ թէ ողորոս վարդապետ գրեաց առանձին ճառ , մակագրել Ընդդէմ ճարագոմեցւոյն , զորմէ տես ՚ի պատմ. հայ. հատ. ք. եր. 362 = 367 : Չիք տարակոյս՝ թէ զոր ՚ի մասնաւորի կշտամբէ ճառս , իցէ մի ՚ի հետևողաց մայրաքոմեցւոյն և աշակերտի նորա սարգսի , գուցէ թէ իցէ նոյն ինքն սարգիս , զոր յայտնապէս ՚ի պէսպէս մտըրութի անկեալ գոյ վկայեն պատմիչք մեր , և առաւելապէս յովհաննէս կաթողիկոս : Ապա եթէ սարգիսն մեռեալ իցէ փոքր մի յառաջ քան զաւուրս ի մաստասիրին , ասելի է թէ այլ ոմն նման նմին սարգսի լի ամ զիսասկարութեց երևեալ է յայնժամ , և ընդդէմ այնպիսեւոյն

EJUSDEM ⁽¹⁾ JOANNIS

PHILOSOPHI ⁽²⁾

CATHOLICI ⁽³⁾ ARMENORUM

OZNIENSIS

CONTRA PHANTASTICOS.

Valde optandum mihi esset, desiderandumque, neque aliis me, neque alios mihi contrario fuisse animo; sed potius semper bonum sequi ⁽⁴⁾ juxta præceptum Apostolicum, ad invicem et ad omnes, ex toto corde erga universos homines pacem habere quærentes; ut hoc pacto Deum quoque charitatis et pacis inducere possemus ad habitandum in nobis. Quoniam vero quæ ab initio jussi sumus seponere instrumenta necis, nunc iterum ea resumentes homines, manus conserunt adversus se invicem, atque loco

(1) Hæc Oratio sequitur alias ejusdem Auctoris Orationes exaratas in eodem Codice Parisiensi.

(2) Philosophus apud Armenos dicitur *Իմաստասէր*, *Imasdarèr*, *Sapientie amator*: aliquando verò Græca voce *φιλοσοφου*, *philosophòs*, vel *φιλοσοφω*, *philosopà*. Utroque modo vidimus nuncupatum Auctorem nostrum tum apud Scriptores, tum in variis ejus lucubrationibus. Sunt enim alia quoque ipsius eodem stylo opera, quæ hactenus inveniri potuerunt; ut *Oratio Synodalis cum Constitutione Ecclesiastica*. *Commentaria in Divina Officia*. *Confutatio Hæreticorum Paulicianorum*. *Collectio Canonum antiquorum*.

(3) Id est, Generalis Patriarchæ. (4) I. Thess. V. 15.

այլ յամ ժամ զբարեանց զհետ երթալ ⁽¹⁾ ը առաքելական հրամանին՝ առ միմեանս և առ ամենեօին , 'ի բոլոր սրտե ⁽²⁾ առ համօրէն մարդիկ զխաղաղութիւն ունել ինդրելով . որպէս զի նովին և զնոն սիրոյ և զխաղաղութե 'ի մեզ հաւանեցուցանել հնարեաք բնակել տալ : Բայց վասն զի զոր իսկզբանն 'ի բաց հրամայեցաք զնել զսպանութեանն գործիս , վերստին այժմ աւասիկ 'ի ձեռն առնլով մարդիկ՝ պատերազմին առ միմեանս , և ը միոյ գլխոյն քնի , անդամոց բազում գլուխք և ցեղապետք նստեալ կացին . ապա հարկ է մեզ որ զմին միայն ընտրեցաք ունել զորագլուխ և վերակացու կենաց մերոց . որք ոչ միայն ⁽³⁾ այ զմեզ ասեմք , այլ և վն նորա գիր հանեմք , և յանուն նր խրախոյս բառնամք , յաղագս նորին ահաւասիկ և ⁽⁴⁾ ատեամք զատելիս նորա , զկատարելաւորոյնն զնոսին ատեսցուք զատելութի :

2. Բայլ և ասացից առ նո . ⁽⁵⁾ մի կեցջիք , փոխանակ զի սուտ խօսեցայք յանուն նոն՝ ը մարգարէին ձայնի : Եւ զի՞նչ ստել չարագոյն կայցէ ⁽⁶⁾ քան զոչ խօստովանել զքո մարմնով եկել . զոր մտլորեցուցիչ և նեռն անուանէ մեծն յովհաննէս : Բանզի ⁽⁷⁾ այնքան նրբէն և նուազեցուցա-

են ամ կշտամբութիւնք ձառիս ուղղակի , և հետեաբար կամ անուղղակի՝ ընդդէմ այլոց խռովարար անձանց , ոչք փախելով 'ի ձայնէս Երեմ . Բնալի , խոտորնակի իմանային և զՄի բնութի ասելն , նմին իրի և 'ի զանազան մտլորութիւնս մտաբերէին :

(1) Թեո . Է . 15 : (2) Հռովմայեց . Ժբ . 18 :

(3) Եսայ . խդ . 5 : (4) Սաղմ . ճլք . 21 . 22 : (5) Երեմ . իբ . 16 : (6) Թ . Յովհ . ք . 3 : ք . Յովհ . 7 :

(7) Յար և նման են բանքս ասացելոցն 'ի մեծէն լեռնէ Քղէմ եւտիքի 'ի սուամարն՝ յերես 26 . * Եւ ոչ 'ի վճռոյ ան , տի երանելի առաքելոյն և աւետարանչին յովհաննու զահի հարաւ , որ ասէ : Ամենայն հոգի որ խոստովանի զյո քո մարմնով եկեալ յայ է . և ամ հոգի՞ որ լուծանէ զյո , ոչ է յայ . և սա է նեռն : Եւ զի՞նչ իցէ լուծանել զյո , եթէ ոչ զմարդկայինն 'ի նմանէ զատանել զբնութի . և զխորհուրդն՝ որով միայն փրկեցաք , ունայնացուցանել լրբէնի և մտացա-

unius Capitis Christi plura ejus membris capita ac phylarchæ (tribuum principes) se ipsos constituerunt; necesse est ideo nobis, qui unicum solum elegimus habere Ducem et Præpositum vitæ nostræ; quique non solum Dei nos esse profite-mur, verum etiam litteras evulgamus ⁽¹⁾ propter ipsum, in ejusque nomine animum erigimus ⁽²⁾, ejusque causa odio quoque habemus ⁽³⁾ eos, qui ipsum odio habent, perfectiori odio nos illos odisse.

2. Imo hæc ad eos proferam: Non vivetis ⁽⁴⁾, eo quod falsa locuti estis in nomine Domini, juxta Prophetæ dictum. Quæ enim mendacitas peior, quam non confiteri Christum in carne venisse? ⁽⁵⁾ quod asserentem Seductorem atque Antichristum appellat Magnus Joannes ⁽⁶⁾. Et enim isti, de quibus loquimur, tam extenuant dimi-nuuntque cogitationes atque verba quæ de Chris-ti Carne sunt, ut sane Phantasix suspicionem vi-deantur inducere in Verbo incarnato, quantum ex vi verborum eorum conjicere licet. Quoniam omnes in Christo secundum carnem passiones re-muunt dicere *secundum carnem*, sive *per carnem*, ne forte *duas*, ajunt, *naturas in uno Christo* innuere vi-deamur: sed ipsummet, inquirunt, Verbum Divi-num erat, quod utraque obibat tum humana tum divina ⁽⁷⁾.

(1) Ubi-cumque differt textus Armenus a Lat. Vulgata, id pro-venit ex differentia, quæ invenitur in Gr. secundum LXX.

(2) Isa. XLIV. 5. (3) Psalm. CXXXVIII. 21. 22.

(4) Jerem. XXVIII. 16. (5) I. Joan. IV. 3. (6) II. Joan. 7.

(7) Optime respondent his Philosophi nostri ea S. Leonis dicta contra Euty-chium. Epist. ad Flau. „Nec sententiam beati Apo-stoli, et Evangelistæ Joannis expavit dicentis: Omnis spiritus,

նեն նորա՝ զորոյ քանս է , որ վասն քսի մարմնոյն
մտածութիւնք և ճառք , մինչ զի առ աչս երևու-
թեան կարծիս արկանել մարմնացելոյ բանին , որ
քան 'ի զօրութիւն բանից ⁽¹⁾ նոցա 'ի միտ առնուել
է : Քանզի զամենայնսն 'ի քս լը մարմնոյն կիրս՝
ոչ առնուն յանձն ասել ըստ ճարտոյ և կամ ճարճ-
նով . զի մի երկուց ասեն ակնարկութիւն տայցեմք
էնուրեանց 'ի մին քս . այլ ինքն իսկ բանն անձ էր՝
որ լը երկուին անպանէր՝ ասեն , լը մարդկայինսն
և անձայինսն :

3 . Օարմանամ ընդ այնպիսի կեղակարծ և
գայթիգայթ խոստովանութի . եթէ անմարմնա-
պէս զմարմնականսն կարելի էր կրել քսի , ընդէր
և մարմին զգեցաւ 'ի կուսէն՝ իննամսեայ ժամա-
նակաց յըացու թք , և ծննդեամբ յառաջ եկեալ
երևեցաւ տղայ . ⁽²⁾ Վասնիցէք ասէ մանուկ պա-
տեալ 'ի իսննձարուրս , և եղել 'ի մտուր : Ալ ⁽³⁾
եղելոյ 'ի զաւակէ դաւթի ըստ մարմնոյն : Ալ ⁽⁴⁾

„ ծին խորհրդովք : Իսկ որ 'ի մալլ մասնի 'ի վք բնութե
„ մարմնոյն քսի , հարկ է՝ զի և վս չարչարանաց նք նովին չաւ
„ ցութք անմտանայցէ : Չի թէ համարի սուտ զնաչն ան , և
„ ոչ երկուանայ ընդ ճմարիտն լինել տանջանաց յանձն առե
„ լոց վս աշխարհի փրկութե , (սաբա) ոյր հաւատայ զմահն ,
„ ծանիցէ և զմարմինն . և մի ժխտեսցէ մարդ լինել մերովս
„ մարմնով , զոր ճանաչէ չարչարելի դու . վասն զի ուրանաչն
„ զճմարիտ մարմին՝ է ուրանալ և զմարմնաւոր չարչարանս : ||
„ Չուգաձայն են և ասացեալքն 'ի թէոգորոսէ ընդգէմ մայրա-
„ գումացոյն . * Քանզի ահա վերայայտեցան այժմ 'ի տանս թոր
„ գումայ նորածին դառնութեան զարմք , օցտողք ճմարտու-
„ թեանն որք անսարսափելի մտօք և անձնահանձար իմաս
„ ալք ահա յաւակնեալք յարածգին առ բոլորիցն արարող
„ և համագոյիցս փրկող բանն ան . և 'ի թագէ անօրինական
„ կրիցն զմինն 'ի բաց կապտեն զակն հաւատոյն , ոն զի զբռ
„ լորն ուրացին զփրկանակն զկիրառութիւնսն , կիսափրկումն
„ մարդոյն առագրելով՝ մասնառութք դաւանիլ զփրկանակն
„ բանի զանօրինակութի : ||

(1) Բանից նոցա . Այսպէս ուղղագրեցաք ըստ պահանջելոյ
իմաստից բանին . ուր յօրինակին վրիպակաւ գրքի դրեալ էր ,
Բանից նոցա :

(2) Ղուկ . ք . 12 : (3) Հոովմ . ան 3 :

(4) Անդ . թ . 5 :

3. Miror sane hujuscemodi suspectam atque claudicantem confessionem. Nam si incorporaliter corporalia pati possibile Christo fuisset, cur carne indutus est ex Virgine novem mensium conceptione, atque per nativitatem productus, infans visus est? Invenietis, inquiebat, infantem pannis involutum et positum in præsepio. ⁽¹⁾ Et, Factus ex semine David secundum carnem. ⁽²⁾ Et, Ex quibus idem Christus secundum carnem. Et, Magnum est mysterium pietatis, quod manifestatum ⁽³⁾ est in carne. Et, Christum passum esse in carne, ⁽⁴⁾ inquit. Et, Mortuus est quidem carne, sed vivit spiritu. ⁽⁵⁾ Verum, ut involuntaria cæcitas cupit ea quæ non videt, videre, ita voluntaria cæcitas quærit, ut non videat visa.

qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus. Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, et sacramentum, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacuare figmentis? Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est ut etiam in passione ejus eadem obcoecatione desipiat. Nam si crucem Domini non putat falsam, et susceptum pro mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; ejus credit mortem, agnoscat et carnem: nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem: quoniam negatio veræ carnis, negatio est etiam corporeæ passionis". Huc referas scripta quoque Theodori, qui Magister fuit Philosophi nostri, adversus Mairacomensem: „Ecce enim nuper pullularunt in domo Thorgomæ (sic nominat se Natio Armena) novelli ramusculi amaritudinis, veritatem aversantes. . . qui impudenti animo, sententiaque a se excoitata nunc præsumentes nituntur adversus cunctorum Creatorem, et universorum Salvatorem Verbum Divinum, atque ex diademate passionum Dispensationis ejus unam avellunt gemmam Fidei, ut omnes negent Salvatoris passiones; semisalutem homini adscribentes, partialem tantum profiteri volunt Salutaris Verbi Dispensationem”.

(1) Luc. II. 12. (2) Rom. I. 3. IX. 5.

(3) 1. Tim. III. 16. (4) I. Petr. IV. 1.

(5) I. Petr. III. 18.

յորոց և քժ՝ ըստ մարմնոյն : Աւ՝ (1) մե՛ծ է խոր-
հուրդ անձաբաշտութեն , որ երևեցաւ մարմնով :
Աւ՝ քժի չարչարելն (2) մարմնով ասէ : Աւ՝ (3) թէ-
պէտ և մեռաւ մարմնով , այլ կենդանի է հոգ-
ւով : Այլ ակամայ կուրութի՛ն՝ ցանկայ ոչ տեսե-
ցելոցն լինել տեսող (4) . իսկ կամաւոր կուրութի՛ն՝
խնդրէ ոչ լինել տեսանելոցն տեսող :

4. Այլ և ոչ՝ ՚ի կոսէն ասեն մարմնանալ , այլ
՚ի կոսսին . (5) զի մի՛ արդեւք ՚ի կոսէն ասելով՝ ըզ-
մերս յիշեցուցեալ ՚ի ներքս ածիցեն բնութիւն :
Իսկ ՚ի կուսին ասացեալ ինքն ապա ասեն՝ բանն
անձ մարմնացեալ լինի յարգանդի կուսին : Բստ
բնութեան՝ զմարմնանալս տայք բանին՝ հարցա-
նեմ զձե՛զ , եթէ ըստ առ ինքն զառ ՚ի մէնջն միա-

(1) Թ . Տիմ . Գ . 16 :

(2) Թ . Պետ . Գ . 1 : (3) Անդ . Գ . 18 :

(4) Յառաջում տարագրութե թերի էր բանս ՚ի վրիպմանէ
զաղափարին , որով և խմատքն՝ աղօտ : Այլ Թ բուն օրինա-
կին ուղղագրեալ լրացաւ բանն և խմատքն . իբր ասել , հան-
դիպեալ ոք ակամայ կի՞ բնական կուրութե , ցանկայ զի տե-
սանիցէ զոչ տեսեալն . ըհակառակն՝ կամաւ կուրացեալն մտօք
կի՞ հոգւով՝ ցանկայ զի և գոյսնի տեսեալն կի՞ զտեսանելիսն
չտեսանիցէ . ուր քնսանելոցն զնի փոխանակ՝ տեսելոց կի՞ տեսա-
նելեաց :

(5) Մերձաւոր յոյժ առաջիկայ և յետագայ բանից իմաս-
տասիրին բարբառի և երանելին փուլքենտիոս ափրիկեցի ՚ի
սկիզբն Գ . դարու , ՚ի գիրսն յալ . մարդեղ . և շնորհ . առ պետ-
րոս սարկաւազ սկիտացի . գլ . Գ . որում վերնագիր եղեալ՝
Թէ * Բանն ու միայն մարմնացաւ ՚ի կոսսին՝ այլ նաև ՚ի կոսէն || , գրէ .
« ոչ լինել ՚ի նմանէ , առանց կարծեաց ոչ ՚ի մարմնոյ անտի
« մօրն ունէր նա ինքն անձ զգոյացութիւն մարմնոյն , և անցք
« իմն լինէր նր ընդ կոյսն . և այսպս ոչ խորհուրդ միջնորդին
« օգուտ ինչ լինէր մեզ առ ՚ի փրկութե , և ոչ քժ որդին ան
« անշփոթաբար միաւորէր յինքեան զաներկբայ ճամբարութե
« մարդկային և անձային գոյացութե : Արդ՝ սովին գեղով
« բժշկապէս վարեցաւ անձային բարութիւնն , ուր զի նոյն ինքն
« միածինն անձ որ է ՚ի ծոց հօր՝ մարդացի ոչ միայն ՚ի կնոջ ,
« այլ և ՚ի կնոջէ . զսոյն և յանձայնոցն պատգամաց հրամայիմք
« հաւատալ աներկբայաբար և խոստովանել : || Բերէ ապա ՚ի
« մէջ զնոյն վկայութիւնս ՚ի սք գրոց՝ զորս և խմատասէրս ՚ի
« կիր առնու :

4. Ad hæc, neque *ex Virgine* incarnatum dicere dignantur, sed *in Virgine*; ⁽¹⁾ ne forte, cum *ex Virgine* dixerint, nostræ introducant memoriam naturæ: at *in Virgine* dicentes, consequenter ipsum, ajunt, Verbum Divinum comperitur incarnatum in utero Virginis. Secundum ne (propriam) naturam, interrogam vos, attribuitis Verbo Incarnationem, an secundum illam, quam sibi unierit de nobis? Si autem in suam assumpsit hanc substantiam, et dissoluta hæc fuit a suo esse, jam inanis est spes nostræ salutis. Cæterum ut mihi videtur, aliud quicquam animus vester parere intendit hacce simulatione. Quid ages porro de Archangeli voce? *Quod nascetur* ait *ex te*, non vero *in te*. ⁽²⁾ Et, Misit Deus Filium suum factum ex muliere. ⁽³⁾ Et, Missus est Deus de Deo, et assumpsit animam et corpus è Virgine. ⁽⁴⁾ Et, Christus ex Virgine, mulieres virgines estote. ⁽⁵⁾ Et,

(1) Similia repetit etiam S. Fulgentius in Lib. de Incar. et Grat. ad Petrum Diaconum. Cap. 3. ubi titulo præmisso „ Verbum non solum in Virgine caro factum est, sed etiam ex Virgine”, sic habet: „ Si autem Deus Verbum sic in Virgine caro fieret, ut ex ea non fieret, procul dubio non de carne matris idem Deus haberet substantiam carnis, essetque ejus per Virginem transitus, atque ita nec mediatoris Sacramentum nobis proficeret ad salutem, neq̄ humanæ divinæque plenam in se Christus Dei filius inconfusibiliter uniret substantiæ veritatem. Hoc ergo medicinaliter usa est bonitas divina remedio, ut ille unigenitus Deus qui est in sinu Patris, non solum in muliere, sed etiam ex muliere fieret homo. Quod indubitanter divinis credere atque confiteri jubemur oraculis”. Vide Biblioth. PP. Tom. XI. p. 233. (edit. Venet. 1776.) Ubi S. Pater adducit etiam eadem testimonia ex Sacris Litteris cum nostro Auctore.

(2) Luc. I. 35. (3) Gal. IV. 4.

(4) S. Gregorius Illum. In edit. autem Agathangeli, pag. 156. sicut etiam in nonnullis ejus manuscriptis codicibus deest vox *anima*, omnino necessaria.

(5) S. Gr. Naz. Serm. XXXVIII.

ւորելոյ : Եւ թէ յիւրն ընկալաւ զայս գոյացու թի ,
 լուծեալ եղև յայնմանէ՝ յորում էրն , 'ի նանիբ է
 և յոյս փրկու թէ մերոյ : Բայց կարծեմ՝ զայլ
 ինչ երկնել մտայ ձերոյ՝ այսպէս կեղծաւորե-
 լովդ : Օրնչ արասցես և զհրեշտակապետին
 ձայն . (1) որ 'ի քէն ծնանելոցդ է ասէ , և ոչ թէ
 որ 'ի քէս : Եւ եթէ (2) առաքեաց ան զորդին
 իւր , որ եղև 'ի կնոջէ : Եւ թէ (3) առաքեցաւ
 ան յոյ , և ան հոգի և մարմին 'ի կուսէ : Եւ ե-
 թէ (4) քն 'ի կուսէ՝ կանայք կոյսք լերուք : Եւ
 եթէ՝ ծնաւ 'ի մարիամայ սբյ կուսէ : Վիտեմ զի
 զայսոսիկ լսես , և ոչ հնազանդիս . զի եղիցիս 'ի
 կորուստ անհնազանդեալ սրգիդ հարանց :

5. Եւ սա թէ յերկիւղէ տարակուսանայ է թե-
 րաբանելդ ձեր , զնմանն առնէք այնոցիկ , որք
 'ի սրոյն զարհուրանայ փախչելով՝ դահավեժք ե-
 ղեալ մեռանին . ի նմին և դուք երկուցեալք յեր-
 կոյն ասել բնութեանց՝ (5) 'ի պանդորոսին փախու-

(1) Ղուկ . ան . 35 : (2) Գաղատ . ք . 4 :

(3) Այս է բան սբյ լուսաւորչին 'ի վարդապետութեն որ
 'ի գիրս ագաթմանդեղոսի 'ի տպ . յերես 156 . յորմէ և առնու-
 իմաստասէրս , որպէս և այլ ինչ ինչ զորոյ 'ի ստորե . Բայց
 յայժմու՝ օրինակս որ առ մեզ՝ կայ գոյզն տարբերութի . բան
 զի որ 'ի սա . գրի յաւելուածով * Առաքեցաւ ան յոյ սբ հո
 ,, գին , և մաքրազարդեաց զիցսն , էառ մարմին 'ի կուսէն որ
 ,, գին ան մարդ կատարեալ , || 'ի հին օրինակն ագաթ . որ
 կայ 'ի մեծ գրասան փարեզու , գրի . * Առաքեցաւ ան յոյ սբ
 ,, որդին , էառ զմարմին 'ի կուսէ մարդ կատարեալ : || ուր և
 'ի ճառընտիրն * Առաքեցաւ ան յոյ բանն , ան մարմին 'ի
 ,, սբ կուսէն մարդ կատարեալ : || ուր ուր տեսանես՝ և ոչ 'ի
 միումն կայ բառն հոգի , զոր ընթեռնու խմաստասէրն յիւրումն
 ընտրելագոյն օրինակի :

(4) Է բան գրիգորի անաբանի 'ի ճառն անայայանութեան
 և ծննդեան՝ որ է ի կարգի յոյն , և լատ , տպ . ճառ լք . որդ
 սկիզբն է * Բն ծնեալ լինի : || Իսկ յետագայ բանն՝ առեալ է
 'ի հանգանակէն :

(5) Առ մատենագիրս այլոց ազգաց ոչ զոք գտաք ցարդ
 Պանդորոս կի՞ Բանդորոս անուամբ հերեպիկոս . և որ յիշատակի առ
 սիւնիկեղոսի յոյն ժամանակագրի πανοδωρος Բանդորոս միայնա-
 կեաց՝ (լատ մեզ տառագարձեալ Պանդորոս կի՞ Պանդորոս) է
 մատենագիր աստեղաբաշխ և ժամանակագիր 'ի վախճան ք .

Natus est ex Maria Sancta Virgine. ⁽¹⁾ Scio quod his auditis minime obtemperas, ut perditionem consequaris filii inobediens Genitoribus. ⁽²⁾

5. Si vero ob metum dubii sit ambagio hæc vestra, similia agitis iis, qui gladii pavorem efugientes, præcipitio acti mortem obeunt. Hoc modo enim vos quoque timentes dicere *ex duabus naturis*, in Panodori ⁽³⁾ per fugam inciditis insaniam, dicentis Verbum conversum fuisse in ossa et carnem. Nisi enim oculo mentis sciatis inspicere vocem evangelicam *Verbum caro factum est*, ⁽⁴⁾ nullo modo poteritis abscedere a prædicta blasphemia.

6. Similiter *unam dicere naturam*, si non, ut oportet ad veritatis normam dicere, dixeritis, multifariam blasphemantibus consimiles efficiemini. Ad hoc enim omnium Christi amantium illuminati sunt mentis oculi, quod non est una natura Carnis et Verbi secundum indentitatem naturæ; quoniam nec utraque humana, neque Divina: non corpus de cælo descendit juxta primi

(1) Symbol. (2) Prover. XIII. 1, juxta Septuagin.

(3) *Panodorum*, juxta Arn. *Bantorus* dictum, hæresis auctorem, non reminiscor apud alios Scriptores Ecclesiasticos memoratum: nescimus, an *πρωτοδιδωκος* Monachus astrologus et Chronographus vergente Sæculo IV. cujus meminit Georgius Syncellus, ad eam erronea scripserit. Verum absque nomine, talis erroris auctor confutatur a S. Athanasio in Epist. ad Epictetum, dicente: „Undenam exiit, aut qui infernus evomuerit Consubstantialem dicere eam, quæ ex Maria erat, Carnem, Divinitati Verbi. Aut quod Verbum in carnem et ossa pilaque conversum fuerit, et variatum a sua natura. . . In alienam impietatem incidistis, dicentes, in carnem et ossa et nervos, integramque naturam corporis conversum esse Verbum, ac variatum a sua natura”. Auctor Dialogi contra Marcionistas, iis attribuit hunc errorem: vide inter Origenis opera.

(4) Joan. I. 14.

յեւալ անկանիք յիմարու թի, որ զբանն 'ի մարմին
և յոսկերս յեղեալ ասէր : Օյ եթէ ոչ խորհրդ
դոյ ակամբ հայել գիւսասջիք յաւետարանական
ձայնն, ⁽¹⁾ բանն մարմին եղև, ոչ իւրք հեռանալ կա
րիցէք յառաջասացեալ հայհոյութէն :

դարու, զորմէ վն հերձուածոյ չիլնն ինչ մասնագիրք : Իսկ
'ի հայոց՝ նախ իմաստասէրն երեւի յիշել զպանդորոսն, յորմէ
առեալ երկրորդէն և վիպեաք հայոց առ խաչիկ կաթողիկո
սիւ, և գրիգոր արքայ, և այլք. որ եթէ չիցէ յատուկ անուն
մասնաւոր հերեմիկոսի, մնայ ասել՝ թէ է այլաբանական ա
նուն ընծայեալ ումէք յանանուն կմ' 'ի վասանուն հերեսիով
տաց. զի Պանդորոս կամ Բանտորոս ըստ յն. թարգմանի առ
նապարգև, բայց 'ի բախասնոցի նք ոչ գտաւ այլ ինչ՝ բաց 'ի
ենտախիսաք յուսոյ. ի սրում յիշատակեալ է մեր 'ի ծանօ
թութիւն թեսաւրոսի : Եւ թէպէտ մոլորեցուցն անուն ան
ծանօթ է մեղ՝ բայց ոչ և մոլորութիւն. զի յիշատակէն զայն և
ոմանք 'ի նախնեաց, որպէս սքն աթանաս 'ի թուղթիւն առ է
պիկատեստս կամ եպիկախմոն ի հայ օրինակին՝ ի սրոյ տպա
գրեալ է 'ի վանձան գրոցն պարասպմ՝ կիւրլի աղէքս. յեր
492 և 496. ուր կշտամբելով զհերետիկոսս ժամանակին ասէ.
* Իսկ ուստի էլ, ո՞ր դժոխք զգայուեցին միասնական ասել
,, զառ 'ի մարմամայն մարմինն բանի անունն : Կամ թէ բանն
,, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի մազ չըլեցաւ, և այլայլեցաւ յիւր
,, մէ բնութէն ||. և սուղ ինչ զկնի. * Եւ յայլ ամբարշտութի
,, յեղափոխեալ անկայք՝ ասելով, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի
,, ջիւս և 'ի բոլոր իսկ մարմնոյ բնութի փոփոխեալ բանին՝ և
,, այլայլել յիւրմէ բնութէն. || ուր և ճոխագոյնս հերքէ զմոլ
րութիւն 'ի յետագայ բանն : Յայտ է թէ 'ի նոյն հայի և ի
բառից գրեալն վիպեաքաց հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսիւ.
* Կամ յեղումն ասել անունն 'ի մարմին իբրև զպանդորա
,, ցինն : || Եւ ոմ ճաւանական թուի ասել, այս մոլորութիւն
առ ժամանակօք սքնն աթանասի նորոգ ընծիւղեալ էր. զի և
անանուն հայ հեղինակն հաւաքածոյ պատմութե կայսերաց
սկսեալ 'ի կոտասնգիւմնոսէ մինչև ցյուստինիանոս երրորդ (ի
այլոց երկրորդ) որ յեթներորդ դարու, նշանակէ որոշակի
զժամանակ երեւելոյ Պանդորացւոց, քի է՝ առ վաղնտինիա
նոսիւ և վաղեսիւ, առ ժամանակօք բարսղի և գրիգորի անա
բանին, 'ի վերջին առուրս սքնն աթանասի, յասելն 'ի ճառը
տիրն. * Եւ էին հերձուածոցք ժամանակին ... ապոլինարա
,, ցիք ... և պանդորացիք՝ որ զբանն 'ի մարմին յեղեալ ասեն ...
,, և սոփորնացիք՝ որ առանց մարդկային շնչոյ ասէին զմարմնա
,, լորութիւն քնի : || Այլ էն ոմանք որք մարկիոնեանց ընծայ
էն զայս մոլորութի, ոմ և հեղինակն արամիսոսութե ընդ
գէմ մարկիոնեայց, որ յածի յանուն որոգինի :

(1) Յովհ. ան. 14 :

Eutychni hallucinationem, ⁽¹⁾ neque Verbum Divinum ex Maria initium sumpsit, ut Photino visum est proferre: sed potius Ens increatum descendens a Patre increato, carne indutum est creata ex utero Virginis. Non est ergo una natura per identitatem naturæ; nam etsi dicamus *unam naturam Verbi Incarnati*, ⁽²⁾ non tamen tali stulta deliræque sententia dicimus, quasi una ab altera ablata fuerit, aut altera dissoluta humidarum naturarum more, unde neutra surgit natura. Sed quod erat, non rejiciens, fuit quod non erat; atque ita Altissimi cognita fuit humilitas; permanens in altitudine, inventus est idem in humilitate, ut S. Gregorius dicit ⁽³⁾. Quam-

(1) Distinctionem nominis hujus *Eutyches*, vel *Eutychnus* in unum alterumque Hæresiarcham, quorum ambos æquè execrantur auctores Armeni, non invenimus apud alios; nisi forte varia dicta ejusdem stultissimi senis sibi invicem contraria nostris ansam dederint duos numerare viros ejusdem nominis.

(2) Hoc est axioma S. Cyrilli Alexandrini, non semel ab eo usurpatum expositumque, sicut etiam ex variis auctoribus antiquis et recentibus ventilatum, adeò ut post tot argumenta Philosophi nostri contra Monophysitas, atque demonstrationes ejus ex auctoritate et ratione, quod reipsa non una, sed duæ in uno Christo sint naturæ, injuriam ei intolerabilem agit, qui aliter de eo senserit. Illud solum notabis, quod textus Armenus ubique habet *Una natura Verbi incarnati*, sic enim in aliquibus etiam græcis exemplaribus invenitur; ubi lectio communis est *Natura Verbi incarnata*.

(3) S. Gr. Illum. apud Agath. pag. 159. Optimè respondent his verba magni Leonis ad Flau., Salva igitur proprietate utriusque naturæ (et substantiæ), et in unam coeunte personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas: et ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili: ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfecta que natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, et quæ

6. Ի ստ նմին օրինակի՝ զի՞ն ասել Բնութիւն , եւ թէ՛ ուրիշ պարտն է ասել ըն ճշմարտութեն կարգի ոչ ասիցէք , բազմազանյ հոմաստեսակք եղանկիցիք զհայհոյութիւնն բարբառողայ : Բանցի առ այս՝ նմ՝ քննասիրաց լուսաւորեալ են մտաց աչք . զի ոչ է մի բնութի մարմնոյն և բանին ըստ նոյնութե բնութե . զի ոչ մարդկային երկօքին , և ոչ նոճային : Ոչ մարմնն յերկնից իջեալ ըն (1) առաջին եւ տիրեայ բազազանացն , և ոչ նոճն բան ՚ի մարիամայ առեալ սկիզբն , որպէս փոտինոսի թուեցաւ ասել . այլ էնն անեղձ յանեղազուենէն իջեալ հօրէ՛ մարմնն ստացական՝ յարգանդէ կուսին զգեցաւ : Եւ պա ուրեմն ոչ է ըն բնութե նոյնութե՝ մի բնութի (2) . զի թէ և ասեմք՝ մի բնութի բանին մարմնացելոյ , ոչ այդպէս խելայեղ և ջաղջախ մտածութե , ուր թէ միոյն (3) ՚ի միւսմէն ՚ի բաց

(1) Զզանազանութի կրկին աղանդաւորաց եւ փոքր անուանելոց՝ առաջնոյ ասեմ և երկրորդի՝ ոչ ուրեք դասեմք առ մատենագիրս այլոց ազգաց , բայց զառաջինն յայս ճառ իմաստասիրին , յորմէ առեալ երկրորդեն և այլք զկնի նր : Եւ եթէ արդարեւ չգուցէ և այլ ոք հերետիկոս համանուն աղանդապէ տին , մնայ ասել թէ այսպիսում կարծեաց պատճառ լեալ իցէ նորին իսկ խառնախօս աղանդապետին եւտիրեայ անհաստատութեն ՚ի բանս , մինչև այլևայլ անձանց ուսումն երևել . զի երբեմն ասէր յերկնից բերեալ զմարմնն տն , և իբրև ըն խողովակ անցուցեալ ընդ կոյնն ըստ վաղեմութեանց և այլոց հին աղանդաւորաց . երբեմն՝ երկու բնութիս ասէր յառաջ քան զմիաւորութին բանին և մարմնոյն , և երբեմն մի բնութի ասէր քնի , յայտ է թէ շփութեալ և խառնակեալ , և յայլ և այլ մտորութե զառաձանէր , զորս և յիշատակեն բազումք ՚ի ժամանակակցաց և ՚ի յետնոց :

(2) Այս անհրաժեշտ եզրակացութի իմաստասիրին՝ արմատաբի խլէ զնմ տարապարտ վէճս այնոցիկ , որք պնդեալ կացին մնային ՚ի վերայ հոմաձայնութեո մի Բնութի . զի թէ ոչ է ըստ նոյնութե բնութե մի բնութի , այլ ըստ նոյնութե անձնաւորութե , ապա ոչ լինի փոխելի ՚ի ձայնէս երկու Բնութիան . և ոչ լինի այլազգ ասել մի բնութի՝ բայց վն միութե անձին . ուր և ՚ի բովանդակ ճառիս բացատրէ՝ սկսեալ յայսմ թուոյ :

(3) Հանգոյն առաջիկայ բանից իմաստասիրին գրեն և վարդապետք հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսիւ՝ յասեղն . * Ոչ միաւորութե յեղումն կմ շփութումն կմ ՚ի բաց բարձումն ասել , միոյն զմեան : ॥ Ուր և այլ ոմն անանուն վարդապետ գրե .

quam propter nos descenderit in vilitatem, verum constat in propria natura; quemadmodum vel ipse dicit: Ego idem sum, et non permutor. ⁽¹⁾ Manifesta fuit nostra quoque excellentia, habentes enim formam servi induiti sumus forma cœlestis ⁽²⁾. Quod sanè Salvator ipse manifestavit, dicens: Ego veni, ut vitam habeatis, atque abundantius habeatis ⁽³⁾. Quasi dixerit: Non veni, ut illam ab initio datam auferam substantiæ gratiam, sed ut Deiformem istam meam super illam confirmem: quoniam non venit Creator ad destruendam creaturam a se conditam, sed ut ipsam recrearet, renovaretque. Sic cum non recesserit a suo Esse, sequitur, ut tam humana quam Divina dicantur propter unionem de iis quoque quæ non erant ejusdem substantiæ. Hoc est, Verbum Divinum homo factum et nominatum, nihilominus remansit quoque Deus; et Homo deificatus nominatusque (Deus), nunquam propriam perdidit substantiam, sicut Beatus dicit Ephræm: „ Non permutatum est corpus in incorporeitatem, sed tenet proprium corpus, sicut ex Virgine na-

reparanda suscepit. Nam illa, quæ deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sordē peccati, humana augens, divina non minuens: quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, et Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura: et sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit ”.

(1) Malac. III. 6. Luc. XXIV. 39.

(2) I. Cor. XV. 49. (3) Joan. X. 10.

բարձեալ . և կի՛ լուծեալք 'ի միմեանց՝ ուն խոնա
 ւուտ բնու[թեցն . յորմէ լինի և ոչ մի՛ բնու[թի :
 Լ՝ յլ զոր էրն ոչ 'ի բաց [թողլով, եղև՝ զոր ոչն էր .
 և այսպէս բարձրագունին ծանուցաւ խոնարհու
 [թի . (1) մնալով 'ի բարձրու[թե՝ դտաւ նոյն ինքն
 'ի խոնարհու[թեան . որպէս սքն գրիգոր ասէ (2) .

լով ընդդէմ՝ նեստորի և եւտիքի՝ 'ի ճառնա, ասէ . * Արար
 ,, չափան բանին բնու[թի անդր ևս է քան զհրաշս, զԾառային
 ,, առնուլ պատկեր՝ ոչ յեղով կամ՝ սպառելով 'ի բաց բարձե
 ,, լով միւսոյն զմիւսն, այլ՝ անմեկնելի հաղորդու[թի : ||

(1) Ամենեկն նոյն խոնարհէն այս ամ՝ բանից ընդ սասցե
 լոցն 'ի տուժարն ընդնի՝ յերես 12 . * Արդ՝ պահմամբ յատ
 ,, կու[թե երկաքանչիւր բնու[թե, և 'ի մի ժողովելով անձն,
 ,, առեալ եղև 'ի մեծվայելու[թե խոնարհու[թի, 'ի զորու[թե
 ,, տկարու[թի, 'ի յաւիտենականու[թե մահկանացու[թի . և առ
 ,, 'ի լուծումն պարտեաց մերումն վիճակի՝ բնու[թին անեղծա
 ,, կան միացաւ չ չարչարելի բնու[թե . ուն զի՝ որ այն իսկ էր
 ,, յանկաւոր մերոց դարմանոց, մի և նոյն միջնորդն ւնյ և
 ,, մարդկան՝ մարդն յն քն, և կարասցէ մեռանիլ ըստ միոյ
 ,, (բանի,) և չկարասցէ մեռանիլ ըստ միւսոյ (բանին) : Եւ
 ,, արդ՝ ան[թերի և կատարեալ բնու[թի ճշմարիտ մարդոյ ճըչ
 ,, մարիան ծնաւ ւծ, բովանդակ իւրովքն, բովանդակ մերովքս :
 ,, Իսկ մերս ասեմ՝ զոր միանգամ՝ 'ի մեզ 'ի սկզբանէ հաստեաց
 ,, արարին, զորս և 'ի պէտս նորոգելոյ՝ յանձն էւր ընկաւու :
 ,, Վն զի այն ինչ իրք՝ զորս պատրողն 'ի ներքս էւծ, և մարդն
 ,, պատրեալ ինքն ձգեաց, և ոչ մի հետս ունէին 'ի փրկիչն :
 ,, Եւ ոչ վն հաղորդ լինելոյն մարդկային տկարու[թեց՝ մաս
 ,, նակից դտաւ մերոց յանցանաց : Ետ զկերպարանս ծառայի
 ,, առանց արտադյ մեղաց, զմարդկայինս պերճացուցեալ, զնծ
 ,, այինսն ոչ ինչ նուազեցուցեալ : Վն զի ունայնացուցումն այն՝
 ,, որով անտեսանէլն տեսանէլի զինքն ընծայեցոյց, և արա
 ,, ըին և արն բոլորից դոյնից մի 'ի մահկանացուաց լինել կա
 ,, մեցաւ, վայրիջումն էր ողորմուէ, և ոչ պահասումն կարողուէ :
 ,, Սին իրի՝ որ մնալով 'ի կերպարանս ւնյ՝ արար զմարդն, նոյնն 'ի
 ,, կերպարանս ծառայի՝ եղև մարդ : Վն զի կայ ունի առանց
 ,, [թերու[թե զիւր յատկու[թի՝ երկաքանչիւր բնու[թի . և զոր
 ,, օրինակ զկերպարանն ծառայի չբառնայ 'ի բաց կերպարանն
 ,, ւնյ, նոյնպէս զկերպարանն ւնյ ոչ նուազեցուցանէ կերպա
 ,, ըանն ծառայի : || Միաձայն են և այն բանք տուժարին՝ յե
 ,, րես 16 . * Վն զի որ էնն ւծ ճշմարիտ՝ նոյնն է մարդ ճըչ
 ,, մարիտ, և չիք ինչ ստու[թի յայտ՝ միուէ, մինչ միանգամայն
 ,, են և խոնարհու[թի մարդոյ, և բարձրու[թի ւծու[թե : Չի
 ,, զորօրինակ ւծ ոչ փոխի ողորմու[թեամբ, նոյնպէս մարդն
 ,, ոչ ծախի արժանապատուու[թի : ||

(2) Լուսաւորիչն յագաթ . 'ի սույ . յերես 159 :

tum est; idque nobis eminentius, in quantum unitum fuerat Verbo Divino ”.

7. Patet itaque, quod incomprehensibilis illa unio, non autem naturarum permutatio, ducit nos ad unam asserendam Verbi incarnati naturam. Id etiam sapientissimus Cyrillus tradit ⁽¹⁾ Alexandrinus Patriarcha, dicens: „ Neque Verbum in carnis naturam translatum est, neque Caro in ipsius (naturam), sed in proprietate secundum naturam utraque manente et intellecta, juxta nunc nobis traditum sermonem ineffabilis et inenarrabilis unio unam nobis demonstravit Filii naturam ” ⁽²⁾. Atqui *in proprietate secundum naturam* dicens, immutabilia manere dicit in utraque quæcumque erant propria. Propter autem excellentem atque admirabilem unionem nihil impedit unitati in Christo hæc omnia confiteri, unam personam, unam hypostasim, atque unam ejus naturam; ⁽³⁾ quippe qui ex Patre incorporale Verbum erat, ex

(1) Ep. ad Succens. 2.

(2) Lat. interp. sic habet: Neque in carnis naturam transiit Verbi natura, neque rursus natura carnis in Verbi naturam: sed cum utrumque in sua proprietate naturali permaneat et consideretur, juxta rationem a nobis paulo ante redditam, ineffabiliter et inexplicabiliter unitum, unam nobis Filii naturam ostendit.

(3) Præter dicta alibi, notabis hic Philosophum accipere naturam in concreto, seu ut æquivalentem Personæ, sicut accipit Aristoteles in definitione Substantiæ: de quo plura apud Dionys. Petavium. Quamvis enim Philosophus noster in toto sermone strictè discernat distinctionem naturæ a persona, tamen aliquando supponit in lingua armena Naturam dici solere pro hypostasi (cum non sit usus dicendi *Ենթակայութիւն*), sicut etiam apud Græcos et Latinos antiquitus erat æquivoca Hypostasis vox, ut Subsistentia et Substantia; quemadmodum hæc quoque ultimæ voces pro se invicem usurpabantur apud Latinos: sed postea omnino defixa est differentia vocum.

1922

(Թ)էպէտ և վասն մեր էջ յանարգութի, այլ կայ
 յիւրում բնութեն. ուղ և ինքն իսկ ասաց. ⁽¹⁾
 ես նոյն եմ՝ և ոչ փոփոխիմ: Յայնի եղև և
 մերն մեծութի. ⁽²⁾ ունելով զպատկեր ծառային՝
 զգեցա՞ք զպատկեր երկնաւորին: Աւ զայս՝ ինքն
 փրկիչն յայտնեաց ասելով. ⁽³⁾ ես եկի՝ զի զկէանս
 ունիցիք, և առաւել ևս ունիցիք. այսինքն ոչ եկի
 զտուեալն՝ ի բաց բաւնալ իսկզբանն զգոյացու-
 թեանն շնորհ, այլ զանձատեսակագոյնս զիմ՝ ի
 վերայ նորուն հաստատել: Քանզի ոչ եկն յեղ-
 ծանել ստեղծողն զստեղծեալն յինքենէ ստեղ-
 ծուած, այլ վերաստեղծել զնոյն և նորոգել: Աւ
 այսպէս ի գոլոյն ոչ ի բաց կալով՝ մարդկայինն և
 անձայինն այնուհետև ասին ի միաւորութեն ⁽⁴⁾ և
 որոց ոչն էին գոյացութեան. այս է բանն անձ
 մարդ լինելով և ասելով՝ մնաց և այնպէս անձ. և
 անձանալով մարդս և անուանելով՝ ոչ երբէք զիւրն
 ի բաց կորոյս գոյացութիւն: Արպէս երանելին
 եփրեմասէ. Ոչ փոփոխելով մարմինն յանմարմ-
 նութի, այլ ունի զինքեան զմարմինն՝ ուղ ծնաւ
 ի կուսէն. և առաւել քան զմեզ, ըստ որում
 յանձն բան միաւորեցաւ:

7. Արդ՝ յայտ է թէ անհասանելի միաւորու-
 թիւնն, և ոչ բնութեցն այլայլութի առաջնոր-
 դեն մեզ զմին ասել բնութի մարմնացեալ բանին:
 Օսոյն և մեծահանձարն կիւրեղ աւանդէ աղէք-

(1) Ղուկ. իդ. 39: Մատթ. դ. 6:

(2) ան. կորնթ. ԺԵ. 49:

(3) Յովհ. Ժ. 20:

(4) Եւ որոց ոչն էին. . . ի բնութիւնն ի քն ոչ թողով զիւ-
 րաբանչիւր գոլն, հետևի զի մարդկային և անձային բնութե
 պատշաճեալքն՝ վն անչփոթ միաւորութեն ասին և զայնցանէ,
 որոց ոչ պատշաճէին լն յատուկ բնութեն. ի մարդն՝ անձ ասի,
 և անձն՝ մարդ, լն որում ինքնին բացատրէ իմաստասէրն: Սոյն
 պէս տեսանելի ասի բանն անձ, աճեցակուն, կրելի, մեռեալ
 ևն. որք լն անձային էութեն ոչ պատշաճին, բայց լն միաւո-
 րութեն լն մարդկայնութիւն:

Maria Sancta Virgine, scilicet ex humana nostra natura, carnem indutus est: quam cum uniisset ad suam personam atque naturam, una quoque persona et una natura dicitur cum eadem carne. Verum non sine existentia vel sine mente et anima, ⁽¹⁾ aut sine natura nostram assumpsit substantiam ex muliere, sed omnino perfectam sumens, suæ univit perfectioni Verbum, quod est ex Patre; itaque unum dicitur perfectum, unam habens vitam atque personam. Non propter unitatem nego utrius perfectionem, neque ob utriusque perfectionem recuso unam dicere perfectionem; unitatem confitens in immutabilitate, et immutabilitatem in unitate.

8. Unam ergo dicere naturam, unamque personam Christi, si oporteat brevius loqui, non est secundum identitatem naturæ, aut secundum consubstantialitatem, ⁽²⁾ (hoc enim utrumque fere simul tolleret et Deum Hominem esse, et hominem Deum esse) sed, ut sæpius dixi, propter ineffabilem Verbi unionem cum suo corpo-

(1) Vox *անձն*, quæ passim *Personam* significat, hic pro *Anima*, vel *Spiritus* usurpatur: sic enim sæpius accipiunt Scriptores Armeni etiam in versionibus antiquis, ubi Græcus legit *psichi*, aut *pneuma*. Ita in Opere S. Cyrilli Alex. extat *անձն* pro *anima*, *անանձն* pro *inanimis*, *անձնաւոր* pro *animatus*. (Edit. Arm. pag. 192. 193. 304. 437.) Plura de hoc loco relicta vide in novo Vocabulario Armeno, satis in præsentī ducimus innuere textum Marc. XIV. 34. *Tristis est anima mea*: ubi Armenus legit *անձն*. Matt. XVI. 38. habetur *ոգի*, *spiritus*. Sic etiam Joan. X. 17. 18. XII. 27. Armenice *անձն*:

(2) Armena vox *միանձնականութի* significare potest *unam animam*: hanc jure negat in Christo Philosophus contra Apollinarii errorem. Sed nos persuasum habemus in textu Armeno amanuensium incuria vocem *միանձնականութի*, *consubstantialitas*, conversam esse facile in eam *միանձնականութի*; eo magis, quod inferius pro eadem usurpet Auctor vocem *համադրյ-*

սանդրի հայրապետ՝ ասելով. ⁽¹⁾ * Այ՛ն ՚ի մարմնոյ
 բնութի փոխաբուսեալ բանին , այլ և ո՛չ մարմ-
 նոյն ՚ի նորայն , այլ ՚ի յատկութեանն ըստ բնուէ
 երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ , ըստ այժ-
 մու մեզ աւանդեցելոյ բանին անձառելի և անա-
 սելի միաւորութիւն՝ մի մեզ եցոյց որդւոյ բնուի : ||
 Արդ ՚ի յատկութե՛ն ըստ բնութե՛ն ասել , զան-
 շարժն մնալ ասէ , յերկաքանչիւրան՝ որոց էինն :
 Իսկ ՚ի գերազանց և ՚ի սքանչելի միաւորութե՛ն
 ո՛չ ինչ է արդել միուէ՛ զմմնն խոստովանել ՚ի քո՛
 մի՛ դէմ՝ մի՛ անձն , և մի՛ նր՛ բնութի՛ն ⁽²⁾ . զի որ ՚ի
 հօրէ անմարմին բանն էր , ՚ի մարիամայ սթյ կու-
 սէն՝ այսինքն ՚ի մարդկային բնութե՛ս՝ մարմին
 զգեցաւ . և զնոյն միաւորեալ լէ իւրումն դիմի և
 բնութե՛ն , մի՛ դէմ՝ , և մի՛ բնուի՛ն ասի և հանդերձ

(1) Այս բան մեծին կիւրղի է ՚ի Է . [Թղթոյն որ առ սու-
 կեսսս (կի՛մ առ սեկունդոս) ՚ի տպ . 418 . բայց ուր յայտ է՝ չէ
 լւ [Թարգմանութե՛ն ստեփաննոսի սիւնեցւոյ՝ (որ փոքր մի յե-
 տոյ է ժամանակաւ քան զիմաստասէրն ,) այլ է ըստ հնագոյն
 [Թարգմանութե՛ն եղելոյ նախ քան զստեփաննոս . և բաղդատե-
 լով մեր ընդ յունական բնագրի՝ ճշգագոյն և ս կամ յաւէտ բա-
 ռական [Թարգմանութե՛ն գտաք զբերեալս յիմաստասիրէն քան
 զստեփաննոսին՝ ըստ որոյ է տպագրեալն . զոր և առ յայտնի
 կացուցանելոյ՝ դիցուք աստանօր բաղդատութի՛ն ձեռագրաց .
 * Այլ և ո՛չ ՚ի մարմնոյ բնուի փոխադրեցաւ (կամ փոխարկե-
 ,, ցաւ) բանին բնուի , և ո՛չ մարմնոյն ՚ի նորայն . այլ յիւրումն
 ,, բնուէ իւրաքանչիւր ուրուք մնացելոյ և իմացելոյ (յօրինակ
 ,, մի՛ որպէս և ՚ի տպ . պակասի՛ն և իմացելոյ) ըստ այժմու առ
 ,, ՚ի մէնջ ասացելոյս բանի (կամ՝ ասացելոց բանից) անձա-
 ,, ռելի և անապական միաւորութիւն՝ մի եցոյց զորդւոյ բնու-
 ,, թիւն : || Ուր արժան է և զայն յուշ առնել , իբր զի զյունա-
 կան բառն կիւրղի ἀφραστος , որ նշանակէ անասելի , ընթերցել է
 ստեփ . սիւն , ἀφραστος , որ նշանակէ անապական : Իսկ Խոսեօս
 մեթ . բառգ՝ է նիւթական [Թարգմանութի՛ն յունական բառին
 μετὰ πρῶτον . զոր ըստ իմաստիցն [Թարգմանե՛ն ստեփ . սիւն .
 Խոսարեցաւ կամ Խոսարկեցաւ :

(2) Խորագոյնս զննէ իմաստասէրն զձայնն կիւրղի և զմիտս
 նորա , զի մի՛ ոք ՚ի տգիտաց ծայրայեղ խոտորմաբ անկանիցի
 միանգամայն ՚ի նեստորի և յեւտիքի կարծիս : Եւ թէպէտ
 իմաստն է յայտնի միօրինակ ջազխիչ աղանդոյ նեստորի և եւ-
 տիքի , բայց ձայնն է հոմաձայն . վնյ ծանկր , զի փիլիսոփայքն
 ՚ի վարդապետս՝ նմանեալք կիւրղի և յովհաննու իմաստասի

re. Sicut etiam S. Gregorius ⁽¹⁾ dicit: „ Unitus est carni physice, et miscuit carnem cum sua Divinitate. ” Ecce secundum ineffabilem incomprehensibilemque mixtionem ⁽²⁾ et unionem audemus dicere unam esse naturam Christi, minime vero alia quaquam ratione. Hoc dicit etiam Beatissimus Julius Romæ Pontifex (Epist. ad Prosdocium): ⁽³⁾ „ Qui corpus creatum per unionem cum Deo increato Divinum dicit et adoratum, atque utrumque sicut unum Deum increatum, beatus erit. „ Ad utramque partem æquè spectat hoc verbum beatitudinis, duplicem ⁽⁴⁾ confitendo secundum naturas, et unum secundum unionem. Nec unam dicentes, naturarum obturare proterve nitimur fontes, neque utramque asserentes, cogitamus unionis diffindere tunicam; sed piè unum alterumque adire scientes, in uni-

ν-θ̄, quæ propriè significat *consubstantialitatem*, vel *eandem naturam*.

(1) S. Greg. Illum. apud Agath. p. 156.

(2) Intelligit *unionem*, ut Tertul. de carne Christ. cap. XV. „ Agnoscunt hominem Deo mixtum, et negant hominem ”. S. August. ad Volus. epist. CXXXVII. „ Ergo persona hominis mixtura est animæ et corporis; persona autem Christi mixtura est Dei et hominis ”. S. Leo Mag. in Nativ. III. „ Nec sic natura in societatem sui creatoris est assumpta, ut ille habitator, et illa esset habitaculum; sed ita, ut naturæ alteri altera misceretur. ” Vigilius contra Eutyc. Lib. I. „ Carnis naturam ita per suscipientis commixtionem in Verbi transisse personam, ut non tamen fuerit in Verbo consumpta ”. Petrus Chrysol. Serm. CXLII. de Annunciat. Div. Mariæ Virg. „ Audistis inaudita ratione in uno corpore Deum, hominemque misceri. ”

(3) Synod. Tom. III. p. 1250.

(4) Miror, quod antiqui nostri tam in testimonio Julii Pontificis, quàm in tomo Leonis Magni Gr. vocem *συναυρότερος*, *εα*, utrumque, utraque simul, verterint in Arm. nova et inaudita voce *Էրկախումբի*; cujus compositio si resolvatur, vel erit *duorum congregatio*, *ex duobus collectio*, vel *duorum agminum*, *duplicis cohortis*: omnino, ut patet, abs re: sed reipsa supponit

մարմնովն : Ո՛չ է թէ անգոյ և կամ ⁽¹⁾ առանց մը-
տաց և անձին , և թանց բնութե զմերն բնկալաւ
'ի կնոջէ , այլ ըստ նմի կատարեալ առնլով՝ առ-
իւրն միաւորեաց կատարելութի բանն որ 'ի հօ-
րէ . և այսպէս ասի մի՛ կատարեալ՝ զմի՛ ունելով
կենդանութի և զգէմ : Ո՛չ 'ի միութենն զերկա-
քանչիւրոյն ուրանամ զկատարելութի , և ո՛չ յա-
ղագոս երկաքանչիւրոյն կատարելութեան զմին
հրաժարեմ ասել կատարելութի . միութիւն յան-

րի , յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութե 'ի վերացեալն՝ յատկա-
պէս վարեն զբառ . Բնութի՛ ըստ որում է էութիւն ինչ զանա-
զանեալ յայլմէ էութե , զորորինակ բնութի մարդոյ 'ի բնու-
թե անբանից . և անասնման բնութին անասնին՝ 'ի մարդկային
բնութե : Իսկ յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութե 'ի թանձրա-
ցեալն՝ առնուն զբառ բնութի և անձն 'ի նոյն միտս . զի կա-
մին 'ի մէջ բերել զէակն և ո՛չ զէութին . և ըստ այսմ 'ի մի
կարգ զասին աստանոր ձայնքս՝ դէ՛մ , անձն , և Բնութի : Բայց առ-
լու ևս իմացուցանելոյ զիրան 'ի վերայ բերէ իմաստասէրն .
* Ապա ուրեմն մի բնութի և մի գէմ՝ քնի՛ էթէ պարտ է հա-
,, մաստադոյնս ասել , ո՛չ է ըստ նոյնութեան բնութե . || ուր
սհա զհոմանայնութին բառնայ՝ մեկնելով զձայնն կիւրղի մի
Բնութի , որպէս թէ գրեալ էր մի դէ՛մ գնի : Այլ զի մի որ բա-
նակութի լինիցի 'ի վերայ ձայնի , քաջ մեկնէ և զմիտս կիւրղի ,
թէ մի բնութի ասելն՝ * Է որպէս բազում անգամ ասացի , լի
,, անձառ միաւորութե բանին ընդ իւրում մարմնի : || զոր և
գարծեալ եղբակացուցանէ՝ թէ * Աջուստիկ ըստ անձառելի
,, և անպարկեմանալի խառնմանն և միաւորութեն համարձա-
,, կիմք ասել մի բնութի քնի , և ո՛չ լի այլում իմիք յեղանակի : ||

(1) Առանց մտաց և անձին : Աստանոր բառը անձն ո՛չ իմանի
փոխանակ անձնաւորութե կի՛ գիմաց , այլ փոխանակ բանա-
կան հոգւոյ : Զի զազանդն ապողինարեանց հարկանէ բա-
նիւս , որք ասէին՝ զքն առեալ մարմին մարդկային առանց հո-
գւոյ , և առանց մտաց . իբր կիսաբաժ առեալ զմարդկային բը-
նութիւնս , որպէս ինքնին իմաստասէրն ծանուցանէ ստորե
(20) : Իսկ անձն ասել փոխանակ հոգւոյ՝ յաճախ տեսանի 'ի
մատեանս վարդապետաց , այլև 'ի թարգմանութիս առաջնոց .
զի ուր յունականն գնէ քսիթի կի՛ բնեմա , և լատինն՝ անիմա ,
մերքն բազում անգամ գնեն անձն . ո՞նչ երևի 'ի Հիւսացւոյն
ասացեալ զիրս յաղագոս Բնութեան գլ . Ը : 'ի Պարպամանց
գիրս կիւրղի , և յայլս : Թողեալ զբազում վկայութիս տեսա-
նել յընդարձակ բառարանին , ըստ լիցի առ տեղեալս բանն
Մարկ . ԺԷ . 34 . * Տրտում է անձն ի՛մ . || որ 'ի Մատթ . իԳ .
38 . գնի . արտում է ոգի իմ . զոր և իմաստասէրս բերէ ստո-
լև 'ի սեւերխանոսէ , տրտում է զանն իմ : Սոյնպէս գնի փո-

tate noscemus naturas, et a naturis ipsis ascen-
demus in unionem. Quemadmodum mirus ait
Joannes Constantinopolitanus: „ Unionem confi-
teor, nec verò destructionem quandam aut dis-
solutionem hujus naturæ in illam, vel illius in
istam, sed unitum, unum factum. ” (1) Unum
ergo factum, ut jam dixi, secundum unionem
esse dicit visibile et invisibile, non autem ratio-
ne consubstantialitatis; quomodo enim fieri po-
test, cum ita non sint?

9. Sed tamen hoc quoque audimus a vobis
dici: „ Unam dico naturam, Divinam ipsam ve-
ram suam naturam, quam ex Patre habebat;
quoniam nulla Creaturarum dicitur natura, cum
creatrix illa sit sola natura; carnem verò carnem
dicimus Christi, non autem naturam Christi. ”
Effugis *Naturæ* nomen, simulatque dictionem *Luce-
rum*: (2) nescis tamen, quod *Carnem* dicendo, in
utrisque quas effugis, circumductus comprehen-
deris. Eadem ergo, quibus pietatem colere pu-
tas, adversus te opponam. Carnem dicendo car-
nem Verbi, et Verbum asserendo Carnem habe-
re, quid aliud putaberis dicere, quàm duplicem?
Et rursus, Verbum dicendo ex Patre, Patris da-

pro *ἑρληγενοῦσθε ἡς ἑρληγενοῦσθε*, *duabus, ambo, vel utrumque*.
Hinc adversarii S. Leonis ex æquivoca vel inintelligibili versione
accipiunt sibi materiam contradicendi: ubi Philosophus noster
cum magistro suo Theodoro rectè sensit etiam de absurda ver-
sione; quoniam ambo recto erant animo erga veritatem ipsam
indubiam.

(1) Locus citatus quærendus in operibus Chrysostomi, si non
in editis, fortasse in Codicibus.

(2) En fragmentum aureis litteris exarandum, quod fusè citat
etiam Gregorius Patriarcha cognomento Degà; ut notavimus in
Præfatione.

այլայլութե , և անայլայլութիւն 'ի միութեան
խոստովանելով :

Տ. Ապա ուրեմն մի՛ բնութիւն , և մի՛ դէմք քնն
եթէ պարտ է համառօտագոյնս ասել , ոչ է ըստ
նոյնութե բնութե , կի՛ք ըստ (1) միանձնականու-
թե . զի այս՝ զերկոսին 'ի միասին գրեթէ , զրկես-
ցէ , զամ՝ 'ի մարդն լինելոյ , և զմարդն յնձանա-
լոյ . այլ է՛ ուր բազում անգամ ասացի , ըստ ան-
ձառ միաւորութե բանին ընդ իւրում մարմնի :
Արպէս և սուրբն գրիգոր ասէ (2) . * Միացաւ
'ի մարմնի բնութք , և խառնեաց զմարմինն ընդ
իւր անձութեն : || Ահաւասիկ լը անձառելի և (3)
անպարխմանալի խառնմանն և միաւորութեան
համարձակիմք ասել մի՛ բնութի քնն , և ոչ ըստ
այլում խմբ յեղանակի : Օտոյն և երանելին
յուզիոս ասէ հռովմայ հայրապետ (4) . * Ար ասէ

խանակ հոգւոյ՝ Յովհ. Ժ. 17. 18. Ժք. 27 : 'ի վր այսոցիկ
բանից աւետարանչացն խօսելով սքնն կիւրքի Շղէմ ապոլի-
նարեանց Պարտզ. գլ. լե. յաճախ դնի՝ անչն փոխանակ հոգ-
ւոյ , անանչն՝ փինկ անհոգւոյ , անչնաւոր՝ փինկ հոգւորի կի՛ք ըն-
շաւորի , ևն (եր . 192 . 193 . 303 . 437 :)

(1) Չբառեք միանչնականութի՛ պահեցար 'ի տեղոքս սուկս հա-
ւատարմութի յուցանելոյ առ օրինակ ձառխս . ապա թէ ոչ՝
կասկածիմք զխոյուսն մտեալ գրչի , փոխանակ դնելոյ՝ միանա-
կանութի . քանզի և իմաստք բանին զոյնս պահանջեն . և ստո-
րև զնոյն բան երկրորդելով իմաստասիրին՝ դնէ կամագոյ-
ութի , իմ համեութի , կի՛ք մի էութի . զոր և նշանակէ միանա-
կանութն : Իսկ եթէ համարիցիմք 'ի հեղինակէն եղեալ միանչ-
նականութի , իմանալի է լը նախնութաց ծանօթութեն անչն ասել
փոխանակ հոգւոյ , և զապոլինարեանց չարաչար միտան 'ի բաց
տանել , որք մի բնութն ասէին քնն՝ այնու զի փոխանակ մարդ-
կային հոգւոյ զհոգի անձութն դնէին միաւորեալ լը մարմնոյն .
որով լինէր 'ի քն միանձնականութի , իմ միհոգիութի :

(2) Լուսաւորչն յագաթ . 'ի ապ . յերեան 156 :

(3) Անպարխմանալի , լը բառին նշանակէ անպարագրաբար իմանա-
լի , կի՛ք զոր ոչ է հնար իմանալ կամ ըմբռնել պարագրելով լը
բողոքին . և 'ի նստնեաց 'ի թարգմանութիս դնի փոխանակ
յուռական բառիս ἀπερίοριστος , ἀπεκρίσιβητος , որ զնոյն նշանակէ :

(4) 'ի թուղթն առ փրոստակիտոս . որ կայ տպագրեալ յն . և
լս . 'ի հաւաքմուննս Ժողովոց հատ . Գ . 1250 . հանդերձ ծա-
նօթութեամբ լուգովիկոսի մուքատորի : Իսկ զբերեալ հատ

bis ei naturam ; carnem verò ex hominibus asserendo , cujus dicis eum habere naturam , nisi hominum ? Sed , ut mihi videor , neque carnem vultis Christi dicere , nam si carnem verè habere Christum confessi fueritis , eamque ex hominibus et humanam , eandem etiam naturam dicere humanam non sanè in scrupulum verteretis . Quoniam idem est Christum Carnem habere humanam , ac humanam naturam ; cum Christus præter unionem non dicatur Jesus Christus , sed Verbum Divinum . Sicut S. Basilius dicit : „ Si quis carnem dixerit esse ipsam Verbi naturam , et Verbum naturam carnis , impietatis plena hujusmodi dicta sunt ” .

10. Si autem unum et eundem Christum ex duabus confiteris dicendum esse naturis , Divina scilicet et humana , quare abhorres ægreque fers , et portentosa atque blasphema constructione verborum piorum deturbas aures ? Dicis enim : „ Quæ ex Patre existens anima erat , eadem animata (fuit) ex Sancta Virgine ; et quæ ex Patre natura erat , eadem innata fuit in utero Virginis . ” Verùm Deo gratias , qui revelat profunda tenebrarum , et producit in lucem umbras mortis . ⁽¹⁾ Quamvis enim multum studuisti per cæci cujusdam vestigii vias operire atque occultare coactas in te biles amaras , nunc demum Divinæ coactus providentiæ nutu , evomuisti . Quæso itaque , quomodo animata ⁽²⁾ fuit in Virgine anima Filii ? Num deposita sua existentia in altera est in-

(1) Job. XII. 22.

(2) Hoc dictum adversarii toties castigatum a Philosopho no-

զմարմինն առնելի առ անեղն ԿՃ միաւորութե՞ն
 ԿՃ աշին և երկրպագեալ, ևս երկախումբն իբրև
 մի անառնելի ԿՃ, երանեալ եղիցի: || Առ երկո
 սին հաւասարապէս ունի երանութեո բան, (1)
 երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեց, և մի
 ըստ միաւորութեան: || Ի՞նչ զմին ասելով՝ զբնու-
 թեանցն խցանել կամակորեսցո՞ք զաղբերքս, և
 մի՞ յասելոյ անտի զերկախումբն՝ պատառել կա-
 մելով զմիաւորութեն պատմուճան. այլ բարե-
 պաշտաբար առ երկոսինն զալ գիտացեալ, միու-
 թե՞ն ճանաչել զբնութիսն, և՛ ի բնութեց անտի
 ելանել առ միաւորութիւն: || Երպէս հրաշալի՞ն ասէ
 յովհան կոստանդինուպոլսի. (2) * Միութիւնս-
 տովանիմ, և ոչ քայքայումն ինչ և լուծումն այսր

ուսածն յիմաստասիրէն նորոգ թարգմանութեամբ ՚ի յունակա-
 նէն գնեմք սաս յառաւել պարզութի, որ է այսպէս. * Ար
 յ ԿՃ աշին ասէ զմարմինն զ՞մ միաւորութեն ընդ անեղն ԿՃ, և
 յ երկրպագէ ըստ համերկաբանչւրումն՝ իբրև միոյ անեղն ԿՃ,
 յ երանելի եղիցի: || Վերջին հատուածն պարզի այսպէս. Ե-
 երկրպագէ բնի իբրև միոյ անձին ԿՃ աշին՝ յորում երկաբան-
 չիւր բնութիւնք գոն միաւորեալ: Զյունական ձայնս աստի ԿՃ
 զապտեայն իւրոյ թէոզորոսի. զի որպէս նա յուղիղ միտս վա-
 բէ զգժուարալուր բառք երկախումբ, ՚ի կիր արկեալ յաղաւաղ
 թարգմանութեն տումարին լիոնի՝ փոխանակ ձայնիս ԿՃ
 սին ԿՃ (զորմէ անս ՚ի ծանօթութիս տումարին եր.
 16. և 17.) սոյնպէս և իմաստասէրն յուղիղ միտս յառաջ բե-
 բեալ զայն ՚ի թզմոյն յուղիտի՝ գեղեցիկ եզրակացուցանէ.

* Երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեց, և մի ըստ միա-
 ւորութե || ևն:

(2) Բերէ զվկայութիս յոսկեբերանէ և անանուն հեղինակն
 ճառի՝ որ ընդգէմ բաժանողաց առ մուշեղ բագրատունի ՚ի
 ճառընտիրն, յասելն. * Գրէ և ոսկեբերանն կոչեցեալ եկե-
 յ ղնցոյ. Մի շփոթեսցո՞ք ասէ, և մի՞ անջրպէս ՚ի մէջ
 արկցո՞ք. զ՞մ զի միութի խոստովանիմ և ոչ քայքայութիւն
 ինչ և կամ լուծումն այս բնութե յայն, կամ այնր յայս,
 այլ միացեալ ասեմ, և մի լեալ: || Զտեղին ուստի առեալ է
 վկայութեդ ոչ կարացաք գտանել ՚ի յն. և ՚ի ըս. գործս ու-
 կեք. որպէս և այլ վկայութեց ինչ բերեցոյ յիմաստասիրէն,
 զբոց չիշեմք ինչ ՚ի ծանօթութիս:

venta existentia, ut Pandorus dicit; an permanens in sua, phantasticam tantummodo figuram superindutus est, oculo tenus figurateque tantum ostentans nostram ex Virgine? Sicut Eutyches secundus stultè profert, dicens: „Confiteor Verbum Divinum in utero Virginis formatum, impressumque ut effigies, et in hominis figuram factum; non tamen aliquid ex creata natura sibi admiscuit, quia immixta incompositaque est Divinitas. „Videsne, quomodo consonantes vobismetipsis invicem inventi fuistis in impietate? Tu dicis, Ex Patre anima Filii animata fuit in Virgine; Ille verò dicit, nihil admiscuit ex Virgine immixtæ suæ Divinitati.

II. Si autem nullam substantiam anima præditam ⁽¹⁾ nostram ex Virgine sumens univit sibi Verbum, qua ratione se ipsum Hominem et Filium Hominis nominavit? Quomodo etiam infans visus fascibus involutus fuit, lacteque nutritus, atque ad perfectionem tendere progressu ætatis,

stro, in Arm. nunc scribitur per verbum *բնականիլ*, quod est *innatum fuisse*, vel *insitum*; nunc *անձնականիլ*; *personatum fuisse*, vel *animatum*: Sensus autem est, quasi *existentiam habuisse*: quod ut æquivocum, ac magis absurdum jurè urget Auctor noster; maxime quod noluerit adversarius dicere *ex Virgine*, sed *in Virgine*; quamquam amanuensis identidem confundere videatur unum cum altero.

(1) Quò magis in lingua Arm. facile concipitur distinctio terminorum *Գոյութիւն*, *existentia*, et *Գոյացութիւն*, *substantia*, eò magis antiqui nostri passim unum pro altero accipiunt, ad imitationem ambiguae vocis Græcæ, *ουσια*, quæ tam substantiam vel essentiam, quam existentiam significat. Hinc inferant studiosi lectores neminem posse integram sententiam Philosophi nostri assequi, nisi habuerit aliquam notitiam Hellenicæ litteraturæ; qua imbutus fuit auctor, æquè peritissimus Græcæ linguæ, ac propriæ Armenæ.

բնութե յայն , կի՛ք այնր յայս . այլ միացեալ , մի
լեալ ։ Արդ՝ մի լեալ , որպէս յառաջն ասացի , ը
միաւորութեանն գոլ ասէ զերևելին և զաներևե-
լին , և ո՛չ ը համագոյութե . զի ո՛րպէս արդեւք
եղիցի՝ որք ոչն են ։

9. Քայց սակայն և զայս լսեմք ՚ի ձէնջ ասաց-
եալ . * Սի բնութի զանձայինն իսկ ասեմ , զոր ՚ի
հօրէ ունէր զիւր զիսկական բնութիւնն . զի ո՛չ
ասի յարարածականացս ոք բնութիւն . քանզի
արարչականն ասի միայն բնութիւն . իսկ զմար-
մինն՝ մարմին քօի ասեմ , և ո՛չ բնութիւն քօի ։
Փախչիս⁽¹⁾ ՚ի բնութեդ անուանէ , ընդ նմին և
յերկուցդ ասելոյ . և ո՛չ գիտես թէ մարմին ասե-
լով յերկոսին ՚ի ներքս ըմբռնիս յորոյ փախչիսդ ։
Արդ զնոյս՝ որովք բարեպաշտելդ կարծես , հա-
կառակ ընդդէմքեզ եղից ։ Օ մարմինն՝ մարմին
բանին ասելով , և զբանն ասացել մարմին ունել ,
զի՛նչ այլ ինչ թուիցիս ասել , եթէ ո՛չ կրկին ։
Եւ դարձեալ զբանն ՚ի հօրէ ասելով , զհօրն տա-
ցես նմա զբնութի . իսկ զմարմինն ՚ի մարդկանէ
ասելով՝ զո՛յր ունել ասես նմա բնութի , եթէ ո՛չ
զմարդկան ։ Քայց կարծեմ թէ կամիք և ոչ մար-
մին քօի ասել . զի թէ զմարմինն ճշմարտութե՛
խոստովանելիք ունել քօի , և զայն ՚ի մարդկանէ
և մարդկային , զնոյն և բնութիւն մարդկային
ո՛չ արդեւք խղճելիք ասել ։ Քանզի նոյն է մարմին
մարդկային ունել քօի , և բնութիւն մարդկային .
և զի քօ առանց միաւորութենն ո՛չ ասի քօ յօ , այլ
անձ՝ բան ։ Որպէս սք՛ն բասիղիոս ասէ . * Օ ի
թէ ասիցէ ոք զմարմինն բնութի բանին , և զբանն
բնութի մարմնոյն , ամպարչտութե՛ լի է այսպէս
ասացեալքն ։

(1) Այս տեղի է պանծալի , զոր բառ առ բառ օրինակեալ
քերէ ՚ի վկայութի գրիգոր կաթողիկոս ՚ի թուղթն առ տու-
տէորդին , ոմ յիշեցաք ՚ի յառաջաբանուէ գործոյս , ՚ի վկայ-
ութիս նախնեացն ։

juxta Magni Athanasii orthodoxam professionem ?
 „ Quantum ipse jussit , dixit , naturæ opera per-
 ficiens , sibi conciliavit , quantum voluit ; hoc est ,
 nativitatem ex muliere , progressum ætatis , an-
 norum denumerationem , laborem , sitim , famem ,
 somnum , moerorem , mortem et resurrectionem .”
 Hæc omnia a Christo facta ; similitudinesne ac
 phantasmata putantur tibi esse , an veritas ? Si
 veritas , ut re ipsa est , quoniam impossibile est
 veracem Deum aliqua mendacitate simulari in fa-
 ctis suis , quomodo audes dicere invisibilem et
 incorporalem Filii personam in figura corporis
 subsistere in utero Virginis , nisi perfectam no-
 stram naturam ex muliere assumens , secum uni-
 verit Verbum Divinum a Patre missum ?

12. „ Si ita dicimus , inquiunt , dicamus oportet
 et duas personas , duasque naturas ”. Iterum ef-
 fugiens inanem metum , in majus incidis malum .
 Si ex duobus secundum naturam non vis dicere
 unum , pessime quidem secundum naturam in-
 veneris unam dixisse naturam ; sed incorporalis
 natura Verbi Divini corporalem accipiens ex Vir-
 gine naturam , secum univit ; quod est secundum
 naturam ex duobus , Divina videlicet natura hu-
 manaque ; secundum verò unionem una . Nisi
 enim hisce duobus pulcherrimis fidei pedibus di-
 rectius te ad veritatem firmum reddideris , cui-
 vis uni istorum inhæreas , claudicabis in confes-
 sione veritatis ; sed rectus (eris) duobus obser-
 vatis relate ad utramque (naturam) , quoadque
 unionem unum perfectum , unam personam , at-
 que unicum Dei Filium confitendo ; sicut S. Ba-

10. Իսկ եթէ զվի և զնոյն քն յերկուց խոստո
 լանեսցիս ասել բնութեանց , այսինքն անձային
 և մարդկային ; ընդէր զարհուրիս և զայրանաս ,
 և այլանդակ և հայհոյիչ շարապրութիւն զբարե-
 պաշտաց պղտորես զսելիս : Բանգի ասես , որ
 ՚ի հօրէ գոյացեալ անձնն էր , նոյն անձնաւո-
 րեալ ՚ի օր կուսէն ⁽¹⁾ . և որ ՚ի հօրէ բնութիւն
 էր , նոյն բնաւորեալ եղև յարգանդի կուսին :
 Եւ սակայն գոհութիւնն ⁽²⁾ որ յայտնէ զխորս
 խաւարի , և հանէ ՚ի լոյս զտուերս մահու . զի
 թէպէտ և շատ ջանացար կուրաշաւից իմն արա-
 հետիւք ծածկել և թաղուցանել զհաւաքեալ ՚ի
 քեզ զգառնուէ մաղձ , այժմ յանձնոյն բռնա-
 գատեալ յակնարկուէ տեսչութեն ՚ի վեր բղխե-
 ցեր : Եւ զի անձնաւորեցաւ ՚ի կուսին անձն
 որդւոյ . թողով զիւր գոյութիւն յայլմմ գը-
 տաւ գոյութիւն , որպէս պանդորոսն ասէ . եթէ
 յիւրումն մնալով զերևութական միայն զձեն զին-
 քեամբ արկաւ , առաջօք և ձևով և եթ ցուցեալ
 զմերն ՚ի կուսէ , որպէս եւտիքէսն ⁽³⁾ երկրորդ
 յիմարաբար բարբառի՝ ասելով . * Խոստովանիմ
 զբանն անձ յարգանդի կուսին կերպացեալ՝ տպա-
 ւորեալ ՚ի պատկեր և ՚ի ձև մարդոյ եղեալ , այլ
 ոչ եթէ յարարածական բնութեն ինչ յինքն խառ-
 նեաց . քան զի անխառն է անձութիւն և անյօգ : ||
 Տեսանէս , որպէս համաձայնք առ միմեանս գտա-
 նիք յամպարշտելի . դու ասես , ՚ի հօրէ անձնն
 որդւոյ անձնաւորեցաւ ՚ի կուսին . և նա՛ ասէ ,
 ոչ ինչ խառնեաց ՚ի կուսէն յանխառն անձութիւն :

11. Եւ եթէ ոչ գոյութի ինչ անձնաւոր ⁽⁴⁾ ըզ

(1) Որպէս թուի՝ պարտ է լինել ՚ի օր կուսին . զի այս է բան
 հակառակորդին , որ ոչ ասէր ՚ի կուսէն , այլ ՚ի կուսին . ուր տե-
 սանի ՚ի թիւ 4 . և յայլոց բանից իմաստասիրին :

(2) Զովք . ԺԷ . 22 :

(3) Տես զծանօթութիւն ը թուահամարով 6 :

(4) Գոյութի ինչ անխառն . քն գոյարարի կամ կուսի կոգիանար .

silius dicit: „Duarum substantiarum perfectarum unio”. (1)

13. Cui tu ex diametro oppositus scripsisti in tuis tractatibus, dicens: „Quæ ex Patre natura est, eadem innata fuit ex Sancta Virgine.” Quum ex Patre natura esset, quæ alia natura formaretur in utero Virginis? Attende, in quot pessimarum blasphemiarum gurgites demergeris hæc ita asserens. SS. Patres Niceæ congregati dixerunt consubstantialem (2) Patri propter nostram salutem natum atque incarnatum fuisse ex Maria Sancta Virgine per Spiritum Sanctum; ac deinceps serie ducta dinumerant perfectionem nostræ naturæ, Animam, Corpus, et Mentem; in eademque carne ad coelos ascensum, atque eadem carne venturum dixerunt. (3) Tu autem dicis naturam, quæ ex Patre erat, innatam fuisse in utero Virginis, ideoque unam esse dicendam. Si utero Virginis innata fuit, ergo non fuit ex Patre innata. Item, si ex utero Virginis initium duxit ut esset una natura cum Patre, ergo antequam humiliatus es-

(1) Hic finem sortitur fragmentum pretiosum a Gregorio De-gà citatum, cujus memoriam fecimus alibi, et in Præfat. Verùm præsens locus S. Basilii ex Dialogo cum Apollinario desumptus, et non semel in libris Armenis replicatus, in nonnullis Codicibus Græcis adscribitur S. Athanasio, ut videri potest inter Opera ejus spuria. edit. Patavii. Tom. II. pag. 558. Quod critici quidam Theodoreto adscribendum esse putarunt, alii Maximo; sed fortior erit auctoritas Philosophi nostri.

(2) In textu habetur *eandem naturam*, ubi subintelligitur *habentem*, sic, *habentem eandem naturam*; quod respondet Latinæ voci *Consubstantialis*, et Græcæ *ὁμοούσιον*.

(3) Symbolum in Ecclesia Armena usitatum, idem est ac Nicenum, nonnullis tantum additamentis necessariis contra omnes hæreses antiquas exornatum ab ipso S. Gregorio Illuminatore, aut vicinis ejus Succëssoribus, ut satis notant Scriptores Armeni.

մերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց բանն , զի
 արդ ինքն զինքն մարդ և որդի՛ մարդոյ անուա
 նեաց : Օ ի արդ և տղայ երեւեալ խանձարրապա
 տեցաւ , և կաթնաբոյժ եղանիւր , և առ կատա
 րելու թի՛ ի վեր ընթանայր աճմամբ հասակի , լը
 մեծին աթանասի ուղղափառ դաւանունէն . * Որ
 քան ինքն ասէ հրամայեաց՝ զընութէն կատարե
 լով՝ յինքն ընկալաւ , որքան կամեցաւն . այս է .
 ծննդեան 'ի կնոջէ , աճման հասակի , ամաց թը
 ուոյ , աշխատութեան , ծարաւոյ և քաղցոյ , և
 քնոյ , և տրտմութեան , և մահոյ և յարութի ॥ :

Ըստ յիշուած ամենեքին՝ նմանութիւնք և երեւոյթք
 թուիցին քեզ եղեալքն 'ի քսէ , թէ ճշմարտուի :
 Ըստ եթէ ճշմարտութի , որպէս և է իսկ . քան
 զի անհնար է անսուտն նոյ ստութիւնք իւրք կեղծա
 ւորել 'ի գործս իւր . զի արդ իշխես ասել զան
 երեւոյթ և զանմարմին անձն որդւոյ մարմնաձեւ
 պէս անձնանալ յարգանդի կուսին . եթէ ոչ զկա
 տարեալ մեր բնութիս 'ի կնոջէ յինքն ընկալեալ
 լը ինքեան միաւորեաց բանն նձ առաքել 'ի հօրէ :

12. Եթէ այդպէս ասեմք՝ ասեն , երկուս լի
 նիմք ասացեալ դէմն , և երկուս բնութիս : Գար
 ձեալ փախչելով 'ի սնտոի երկիւղէ՝ 'ի մեծագոյնն
 անկանիս չար : Եթէ յերկուց ըստ բնութե ոչ կա
 միս ասել զմինն , կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութե
 զմին գտանիս ասացեալ բնութի : Ըստ անմարմին

զի անչն դնի փոխանակ հոգւոյ : Եւ թէպէտ որոշին առ մեզ
 ձայնքս էո՛ւի և գոյո՛ւի , միոյն զզինչէն նշանակելով , և միւսոյն
 գոյն , բայց երբեմն փոխանակ միեանց ևս վարին լը նմանու
 թեան յունականին ճօ՛ւս ոսի՛ս . Այսպէս Լուսաւորչին (Յա
 ճախապամ . գլ . ան . եր . 3 .) գոյո՛ւի ասէ փոխի էութե և գո
 լոյ . * Մի է բնութի և գոյութի ամենամբ երրորդութեն . և
 իւր է ինքնութին և յիւրմէ գոյութի : ॥ Եւ անգրագարձեալ ,
 էութի փոխանակ գոյութե կի՛ գոլոյ դնէ Ընորհալին 'ի ան
 թուղթ առ մանուէլ կայսր ասելով . * Ոչ ոմն և ոմն այսո
 ն քիկ , այլ մի էութի և մի անձնաւորութի 'ի յերկուց բնու
 թեց 'ի մի քն միացելոյ անչփոթելի և անբաժանելի միաւո
 յութեամբ . :

set in uterum Virginis, alienus fuit a natura Patris. Quod ita garrindo, Arii te declaras pessimæ doctrinæ concordem esse.

14. Iterum, unam esse Naturam equidem dicis contra duas Naturas asserentes; qui autem duas dicit Naturas, Divinam dicit atque Humanam; ⁽¹⁾ tu utram earum asseris, cum dicis unam, aut quo sensu? Sic profectò delira cogitatione nugaris, et nescis invenire semitas Dei faciles; ⁽²⁾ quia Verbum divinum substantiam ⁽³⁾ simul ac naturam humanam accipiens ex immaculato Virginis utero, propriæ ineffabiliter univit substantiæ ac naturæ; non autem prius existentem. „Carnis existentiam enim in unione Verbi novi” dixit unus Sanctorum. Atque hoc

(1) Similia repetit S. Nierses Lampronensis in Oratione Synodali, dicens: „Unum Christum (ipsi Græci) ex duabus novere naturis, eò quod sit Deus et Homo; neque hacce notione dividunt ineffabilem mixtionem... Uni itaque Christo, cui nos Divinitatem attribuimus, illi naturæ vocem superaddentes, essentiæ constantiam declarant; et cui nos Humanitatem, illi rursus per additionem nominis naturæ, essentiam hominis verificant; simulatque unitatem æquè nobiscum integram conservant: ita ut juxta accuratam observationem, sine acceptione personarum, nulla sit inter nos materia litigationis; cum idem sit Deum et Hominem profiteri Christum, ac Duas Naturas”. Eadem confessus erat B. Germanus Græcorum Patriarcha quasi cœvus Philosopho nostro in Epist. ad Armenos: „Duas confitentes naturas supra Unigenitum Filium Dei, Dominum nostrum et Salvatorem Jesum Christum, postquam omnino assimilatus nobis fuerit præter peccatum, non aliud quicquam dicimus vel intelligimus, nisi eum qui Deus erat consubstantialis Patri, Hominem factum fuisse veraciter consubstantialem hominibus”.

(2) Prov. XI. 20.

(3) Sicut notavimus sub numero (10) hic quoque Arm. textus habet *դոյութի* pro *դոյացութի*, eandem vocem replicans de Humana ac Divina Christi substantia; nisi quis velit humanam quoque existentiam exhibere Christo ad sensum subtilis Doctoris; quod tamen non patitur Angelicus Doctor, quem magis sequitur etiam Ecclesia Armena cum sequentibus verbis Philosophi.

բնութի անձային բանին՝ զմարմնական բնութի՝ ի
 կուսէն ընկալեալ, ընդ ինքեան միաւորեաց. որ
 է ըստ բնութե յերկունց՝ անձային և մարդկային. օ
 իսկ ըստ միաւորութե՝ մի: Օ ի եթէ այս երկուք
 գեղեցկագոյն հաւատոյ ոտիւք առ ճշմարտունին
 ՚ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենու-
 ցուս առ մինն ՚ի նոցանէ՝ կա՛ղ գտանիս առ խոս-
 տովանութի ճշմարտութեն. այլ կատարեալ՝ (1)
 ըստ երկաքանչիւրոցն զիտելով զերկուսն, ըստ
 միաւորութե՝ մի՛ կատարել, մի՛ դէմ, և մի՛ որդի նոյ
 խոստովանելով. որպէս սքն բասիլիոս ասէ (2).
 Արկունց գոյացութեց կատարեցելոց միաւորութի:
 13. Առ որ դու հակառակաբար լըդէմ յարու-
 ցեալ՝ գրեցեր ՚ի քում շարագրածութիս անդ,
 և ասես. որ ՚ի հօրէ բնութին է՝ նոյն բնաւորել
 է ՚ի սք (3) կուսէն: Մինչ ՚ի հօրէ բնութիւն էր,

(1) Մթութիւն տեղոյս սոյ պատճառս զբայ ինչ իմանալ
 զինի բառիդ կապալեալ, այսպս. կաղ գտանիս առ խոստովա-
 նութի ճշմարտութեն. այլ կատարեալ գտանիցիս՝ լը երկա-
 քանչիւրոցն բնութեց գիտելով զերկուսն ևն:

(2) Չայս վկայութի բերեն և վարդապետք հայոց առ իս-
 ճիկ կաթողիկոսիւ ՚ի թուղթն առ մեարագօլխոն սեբաստիոյ,
 առ ասողկոյ. Գ. 21. որպէս և ՚ի ժողովական թուղթն գրիւ
 գորի կաթողիկոսի առ մանուէլ կայսրն, հանդերձ յաւելուա-
 ծով (սոպ. ՚ի սանկաբեդրպուրի ընդ թղթոց շնորհալոյն
 յեր. 164) այսպէս. * Որպէս և մեծն բասիլիոս՝ ընդդէմ՝
 ,, ապօղինարի՝ որ զմարդկային հոգի արտաքս հանէր ՚ի անէ,
 ,, և կիտակատար ասէր զնա ՚ի մարմնաւորութին, այսպէս ա-
 ,, սէ, երկուց գոյացութեց կատարելոց միաւորութի: Եւ զի
 ,, զգոյութի անչիոթ պահեաց՝ յորժամ եհարց ապօղինար՝ վո
 ,, քթի, թէ միտս մարդկային ունէր՝ կարէր և մեղանչել, պա-
 ,, տասխանէ սքն, թէ ոչ էր միացեալ լը անուէն՝ միտքն՝ այս: ||
 Այս տրամախօսութի ընդ ապօղինարի՝ որ ՚ի գիրս հայոց ըն-
 ծայի մեծին բարսղի, ՚ի յունական մատեանս ինչ ընծայի ա-
 թանասի, որպէս և տպագրեալ իսկ է ՚ի յն. և ՚ի լո. գործս
 աթանասի (սոպ. փաստուայու հատ. Է. եր. 558) ընդ անհա-
 րազատս: Ոմանք ՚ի քննչաց ընծայեն զնոյն և մաքսիմասի վը-
 կայի որ ՚ի է դարու. բայց հին թարգմանութին հայերէն ու-
 նայնացուցանէ զկարծիս սոցա: Այլք ընծայեն զնոյն թէ ո-
 գորեառսի. զորոց չէ տեղոյս քննել զբանս:

(3) Ի սք կուսէն. այսպէս յօրինակին. բայց որպէս թուի՝

pacto dicitur una persona, unaque natura Verbi Incarnati. Non per se dicitur una natura ac personalitas ⁽¹⁾; hoc enim ab ipso Patre sine tempore in se habebat Verbum Divinum, sed juxta ineffabilem ex Virgine dispensationem. Sicut S. Basilius dixit: ⁽²⁾ „Nata ex Maria essentia, quæ erat ex illius natura, non erat Deus naturaliter, sed per unionem dispensationis; nam Verbum quod ex natura Patris erat Deus, ex natura Mariæ accepit formam Servi, et factus est fructus ventris ejus. „ Hæc ille. Ergo non natura Divina innata fuit in utero Virginis, ut tu hallucinaris, sed Verbum Divinum, quod erat ex Patre, humana indutum est natura ex muliere. Sicut etiam Magnus dicit Athanasius: „ Quoniam natura humanitatis nostræ erat illa, quæ nascitura erat (ex Virgine), ideo etiam passioni subjectam designat eam”. Sic ille Pater ⁽³⁾.

15. Sed tu, si concedis Verbum, quod erat ex Patre, Hominem revera ex hominibus factum, cur metuis humanam in Christo profiteri naturam? atque titubas in dictis tuis, et ab una ad alteram saltu transfereris frivolum cogi-

(1) Vox Arm. *ωπλοσύνησιν* [θ] *πρὸς τὸν*, æquè sonat Personalitas, hypostasis, proprietas, notio, etc. Huc referto illud S. Gr. Nazianz. Serm. XXXIX. „Quantum ad proprietates, sive hypostases, si cui hoc verbum magis aridet, sive personas, neque enim de vocabulis dissidebimus, quamdiu syllabæ ad eandem sententiam ferent”.

(2) Locus est citatus ex præmemorato Dialogo; consulas velim Adnot. (1) sub numero 12.

(3) Haud pauciora testimoniorum S. Athanasii a nostro auctore citata videntur esse ex serie librorum ejus non adhuc in lucem editorum.

զի՞նչ այլ ինչ բնութի՞ն յարգանդի կուսին գոյա-
նայր : Օ մտա՛ւ աժ , յորքանեաց չարաչար հայ-
հոյութեանց պտոյտս ընկղմիս՝ զայդ այդպէս ա-
սելովդ : Սք հարքն՝ ՚ի նիկիա ժողովեալքն ասա-
ցին՝ զնոյն բնութի՞ն հօր վ՛ր մերոյ փրկութե՛ ծնա՛ւ
մարդացեալ ՚ի մարիամայ սքյ կուսէն հողւով
սքվ (1) . և ապա ՚ի շար արկեալ թուէն զկատա-
րելութի՞ն բնութե՛ս մերոյ . հոգի՛ , մարմին , և
միտս . և նովին՝ մարմնով համբարձեալ յերկինս .
և նովին՝ մարմնով գալոց է ասացին : Մսկ դու ա-
սես . որ ՚ի հօրէ՛ բնութիւնն՝ բնաւորեցաւ յար-
գանդի կուսին . և յաղագս այնր ասի մի բնութի՛ն :
Եթէ յարգանդի կուսին բնաւորեցաւ , ապա ՚ի
հօրէ՛ ոչ էր բնաւորեալ : Ղարձեալ՝ թէ յարգան-
դէ կուսին սկիզբն էառ լինել մի բնութի՛ն ընդ հօր ,
ապա նախ քան զխոնարհելն յանգանդ կուսին՝
օտար գոյր բնութեանն հօր : Եւ զայդ այդպէս
ղաւղակատելովդ՝ արիոսի՛ եղեալ գտանիս չարա-
պաշտութե՛ն զուգաձայն :

14. Ղարձեալ՝ զմի բնութի՛դ ապաքէն լըդէ՛մ
երկուց բնութի՛ս ասողացն ասես գու . և որ եր-

պարտ է լինել ՚ի սք իոսի՛ն , զոր և կշտամբէ իմաստասերն ՚ի
բազում տեղիս :

(1) Յանուն նիկիական ժողովոյ բերէ զլուսաւորչեան հան-
գանակն մեր՝ իրաւամբք . իբր զի նիկիականն է հիմն հանգա-
նակին մերոյ , որպէս և այլ հանգանակաց . յորոյ վերայ եղէն
՚ի սքյ լուսաւորչէն և ՚ի հետևողաց նր այլ և այլ բացատրու-
թեք՝ յորոց կարգի է և հասուածք առաջկայ : Եւ ոչ անսո-
վոր ինչ է՝ հայրապետաց նիկիոյ ժողովոյն ընծայել զայսպիսի
բացատրութիս . վն զի լւ մտաց նց գողով , փակին ՚ի նց ասա-
ցեալն . ուր և բացատրութիս՝ ՚ի մարիամայ սքյ իոսէն կոգաով սքվ
համարի բան նիկիոյ ժողովոյն , թէպէտև լւ իրին՝ ժողովս կու-
տանդնուպօլսոյ յարագրեաց ՚ի հանգանակն . որ յայտնի տե-
սանի ՚ի սահմանս երկոցունց ժողովոցս : Առ ՚ի պարզել զա-
բարբութի տեղոյս՝ պիտոյ է գբաւան՝ զնոյն բնութի՛ն իմանալ
թարգմանուի յունականին օժոտսի՛ն , և իբր բարդ անուն առ-
նուլ , ք նոյնաբնութի՛ն , որ է ասել՝ համաբուն նմա համագոյ-
ուստի պարզի . Սք հարքն ժողովեալք ՚ի նիկիա՝ ասացին զբ-
նութիականն հօր՝ թէ վն մերոյ փրկութե՛ ծնաւ ևն :

tationem. Timesne duas dicere naturas? majoris est timoris, nisi rectè etiam unam dicas naturam Christi. Si verò æquè religiosèque utrumque audis, nihil obstat, quod, cum unam dicis, memineris illius quoque ex Duabus; et rursus non oblitus duarum, unam etiam confitearis. Quoniam SS. Patres quoque in orthodoxa fundati fide, per securam insuspectamque prudentiam, ut arma inexpugnabilia, unum et alterum secum gerebant, prout rerum opportunitas postulabat, hoc vel illud moventes vibrantesque adversus inimicos veritatis. Contra eos, qui juxta Eutychem, aut Julianum malè sentientes *unam* dicebant, *duplici* prolatione argumentum sermonum suorum construebant; singula enim istorum vicissim ad orthodoxos adducunt sensus. (1)

(1) Utrumque dicendi modum Patrum apprime confirmat in sensu catholico V. Concilium Æcumenicum, quod est Secundum Constantinop. anno 553. Ad asserentes *duas naturas* per divisionem dicit Anath. VII. „ Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum cognosci confitetur, et per hoc significet differentiam naturarum... sed pro divisione per partem... vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est: non interemptam propter unitatem, (unus enim ex utroque, et per unum utraque) sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis anathema sit”. Mansi. IX. 382. In eos autem qui *unam naturam* autumabant per identitatem, aut confusionem, sic invehitur. Anath. VIII. „ Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unitione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis anathema sit. Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis perma-

կուսն ասէ բնութիս, զսփայլինն ասէ և զմարդ-
կայինն (1) . դու զո՞վ ոք 'ի նոցանէ ասես՝ զմիդ ա-
սելով, կամ ըստ որո՞ւմ յեղանակի : Արդ այսպէս
շամբուշ խորհրդով բանդագուշիս, և (2) ոչ գի-
տես գտանել զշաւիղս նոյ զգիւրինս . զի բանն
սփ (3) գոյութիւնն հանդերձ մարդկային բնութե
ընկալեալ յանարատ արգանդէ, կուսին՝ ընդ ին-
քեան միաւորեաց անձառապէս գոյութեան և
բնութե, ոչ զյառաջագոյն գոյացեալն . քան զի
Օ գոյութի մարմնոյն՝ միաւորութեամբ բանին
ծանեայ, ասաց ոմն 'ի սքեցն . և այսպէս ասի մի
դէմ, և մի՛ բնութիւնն բանին մարմնացելոյ : Այ
ըստ ինքեան ասի մի բնութիւնն և առանձնաւու-
րութի (4) . քան զի զայս 'ի հօրէ՛ իսկ անժամանա-
կաբար յինքեան բերէր բանն սփ . այլ ըստ ան-
ձառ տնօրէնութեն 'ի կուսէն : Արպէս սքեն բա-
սիլիոս ասէ (5) . * Անեալն 'ի մարիամայ էութիւն

(1) Զայս բան իմաստասիրին գեղեցիկ ընդլայնէ սքն ներ-
սէս լամբրոնացի յասէն զյուսաց՝ յասենար . 'ի տպ . յերես .
32 . * Զմի քս յերկուց ճանաչեն բնութեց . վս զի սփ է և
,, մարդ, և ոչ թէ 'ի ճանաչելն՝ զանձառ խաւնուսն բաժա-
,, նեն . . . Արդ միոյ քսի՛ որում մեք սփութի տամբ, նոքա
,, բնութի 'ի վերայ յուսելեալ՝ գէութեն հաստատութի յայտ
,, առնեն . և որում մեք մարդկութի, նոքա դարձեալ յաւել-
,, ուածով բնութեն անուան՝ գէութի մարդոյն ստուգեն . և
,, զմիտն 'ի վերայ սոցին՝ հաւասար մեզ ամբողջ հաւատան,
,, չունելով անաչառ բնութե՛ առ այս ինչ մեզ նիւթ հակա,
,, ռակութե : || Այ այլազգ վկայէ և երանելին գերմանոս 'ի
,, թուղթն առ հայս՝ յասէն . * Երկուս բնութեա խոստովանե-
,, լով 'ի վերայ միածնի որդւոյն նոյ սն մերոյ և վերկինն յսի
,, քսի, յետ ըստ սփն նմանելոյ նոյ մեզ՝ առանց մեղաց, ոչ
,, սյլ ինչ ասեմք կամ իմանամք, բայց միայն՝ զի սփ գոլով և
,, հօր համագոյ՝ մարդ եղև ճմարտապս մարդկան համագոյ : ||

(2) Առակաց . ք . 20 :

(3) Վասն ձայնիս գոյութի տես 'ի վեր թիւ 11 . 'ի ծան . 4 .
և յաւել զայն ևս, թէ գոյութի տալ մարդկային բնութե ոչ
է ըստ մտաց սկովտականաց, այլ է յայտարարութի իրական
և ճմարտա գոյաւորութե :

(4) Վս ձայնիցս՝ բնութի, դէմ, և անյնասարութի, կմ ստանիս
արութի սացաւ վերագոյնդ թիւ 7 . 8 . 'ի ծան . 1 . 2 :

(5) 'ի վերոյիւեալ տրամախօսութե . հատ . ք . 461 : տե՛ս
'ի թիւ 12 . 'ի ծան . 2 :

16. Ex fructu ipso arbor cognoscitur, ⁽¹⁾ ex-que radice ipsa flos nominatur; si de flore quæris, radicis nomine notabitur. Si nomen de medio auferatur, auferatur verbum quoque, ablatio autem tam nominis quam verbi auferet in-simul subjectum, de quo dicitur; sic necesse es-set aut falsam; aut alienæ substantiæ dicere rem ipsam. Quomodo autem Homo, Filiusque Ho-minis est, et Primogenitus inter multos fratres, atque omnino similis nobis præter peccatum ⁽²⁾? Visne notitiam habere fructus? per hæc quatuor infallibiliter assequeris rei peritiam: per, in-quam, nomen radicis, visum coloris, olfactio-nem odoris, et gustum saporis. Eodem modo etiam ad Salvatoris Carnem volans elevaveris; nomine formæ confessus eum hominem ⁽³⁾ Je-sum Christum appellatum. Per visum: Palpate me, et videte, quia spiritus carnem et ossa non

nente utraque hoc quod est... Æqualiter enim et eos qui per partem dividunt vel incidunt, et eos qui confundunt divinæ di-spensationis mysterium Christi, rejicit et anathematizat Dei Ec-clesia. „Similiter habet Concil. Later. sub Martino I. anno Do-mini 649. ” V. Si quis audet dicere hominem deiferum esse Chri-stum, et non magis Deum esse secundum veritatem, et unam naturam filium Dei, hoc est, Deum Verbum, qui et factus est caro (*ὅς υἱὸν κ' φύσιν καὶ θεὸν γεγονε σὰρξ ὁ λόγος*) et communicavit nobis similiter sanguini et carni, anathema sit”. Can. V. „Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et in-diminate, absque tantummodo peccato significata, condemnatus sit”. Can. VI. „Si quis secundum sanctos patres non confite-tur proprie et secundum veritatem ex duabus et in duabus na-turis substantialiter unitis, inconfuse et indivise unum eundem-que esse dominum et Deum Jesum Christum, condemnatus sit”.

(1) Luc. VI. 44.

(2) Rom. VIII. 29. Hebr. II. 17.

(3) I. Tim. II. 5.

ի նորա բնութիւն՝ ոչ էր անբնաբար, այլ միաւորութեամբ տնօրէնութեան. վս զի որ ՚ի բնութիւն հօր էր անբնաբար, ՚ի բնութիւն մարիամայ էառ զպատկեր ծառայի, և պատու որովայնի նորա դատաւ եղեալ: || Այլ զայս նա: Ապա ուրեմն՝ ոչ բնութիւն անբնաբար յարգանքի կուսին, ուր դու դանդաշտ. այլ անբնաբար ՚ի հօրէ՛ զմարդկային զգեցաւ բնութիւն ՚ի կնոջէ: Արպէս և մեծն աթառնա ստէ (1). * Աս զի բնութիւն մարդկութեանս էր՝ որ ծնանելոցն էր, վս այնորիկ և չարչարեալ զնա նշանակէ: || Այսպէս հայրն:

15. Բայց դու թէ ասիցես՝ մարդ եղեալ ճշմարտապէս ՚ի մարդկանէ՛ զբանն որ ՚ի հօրէ, ընդէր զանգիտես զմարդկայինն ՚ի քս դաւանել բնութիւն. և ազամողիս ՚ի բանս քս, և յայլմէ առայլ զազեալ անցանես տարապարտ մտածութիւն: Արկնչիս յերկուց ասել բնութեց. երկիւղ մեծ գոյ, եթէ ոչ (2) արժանապէս՝ և զմին ասել քսի բնութիւն: Իսկ եթէ իրաւապէս և բարեպաշտաբար զերկուսին լսես, ոչ ինչ է արգել, զմին ասելով յիշել և զառ ՚ի յերկուցն. և դարձեալ ոչ մտանալով զերկուցն՝ խոստովանել և զմին: (3)

(1) Զբազումս ՚ի վկայութեց սբնն աթառնասի՝ զորս բերել իմաստասէրն, մարթ է համարիլ ՚ի կարգէ այնց գործոց՝ զորս հնութիւն կամ իսպառ եղծեաց, և կամ յանկեան ուրեք պահէ ՚ի թագաւանս. վս ոչ ունիւք որոշակի նշանակել զանգիս վկայութեցն՝ ուստի առեալ եղեն:

(2) Այս է, եթէ ոչ արժանապէս (խորհիս) և զմին ասել քսի բնութեան:

(3) Զերկարանչիւր եղանակ ասացուածոց հարցն իմ ուղղափառ մտաց՝ վայելչապիս արդարացոյց հինգերորդ ընդհանրական ժողովն՝ որ է երկրորդն կոստանդնուպօլսի, յամին 553: Առ այնասիկ որք երկուս ասելին բնութիւն ՚ի քս բաժանմամբ, ասէ յեթմներդ նշովն. * Եթէ որ յերկուս բնութիւն ասելով, ոչ իբր յածութե և ՚ի մարդկութե զմի ար մեր յս քս ճանաչել խոստովանեցի՝ առ ՚ի նշանակել այսու զտարբերութիւն բնութեցն ... այլ բաժանմամբ ՚ի մասունս ... կի զթիւ բնութեցն խոստովանելով ՚ի մի ար մեր, ոչ մտք և եթ իմանայ զբնութեցն տարբերութիւն յորոց և բարկանայ, անեղծ մտացեալ վս միա-

habet, sicut me videtis habere. (1) Per humanas passiones: In quo enim passus est ipse tentatus, potest tentatis quoque auxiliari (2). Per mortem ejus propter nos: Christus mortuus est propter nos secundum Scripturas (3).

17. Itaque si per unum non sapis, ad reliqua singillatim currens investigabis; tibi que persuadebunt corpus dominicum consubstantiale atque homogeneum dicere nostræ humanæ naturæ; sic enim confesso eo ex duabus naturis, notabis eum hominem simulatque Deum. Cum verò dicitur Unus secundum naturam, ut re ipsa dicitis, absoluto nomine tantum notatur; tunc quomodo poteris dicere Hominem eum factum fuisse, mortuum, atque per suam mortem immortalitatis gratiam, fontis instar, nobis effudisse? Ea propter sine rubore SS. Patres duas in Christo exposuerunt naturas, Divinam inquam, et Humanam; dicentes: Duæ naturæ, quoniam Deus est, et Homo (4). Rursus: Simul convenerunt Naturæ (5). Item: Duas constanter habebat naturas Christus. Et rursus: Duplex est Christus, homo erat qui videbatur, Deus autem qui non videbatur (6). Et quæ alia hujusmodi ab aliis dicta. Neque duas dicentes, unam renuebant dicere, vel ex adverso Una confessa Duarum renitebantur adire confessionem; sed libere per has duplices orthodoxiæ faces illuminati splendebant; duas secundum naturam, et unam pe

(1) Luc. XXIV. 39.

(2) Hebr. II. 18. (3) I. Cor. XV. 3.

(4) Gr. Naz. ad Cled. I. (5) Id. Serm. XXXI.

(6) Cyril, Jér. Cateches. IV.

Օ ի և որ հարքն՝ բարեփառութե՛ հիմնացե՛լ հաւատով, աներկեւան և անտարակարծ խոհակա նութե՛ք՝ զէն անվթարելի զերկոսին զսոսա լը ինքեանս բարձեալ բերելին ըստ պիտոյիցն իրակութե . զմի մի որ ՚ի սոցանէ շարժեալ շողացուցանելին ընդդէմ թշնամեաց ճշմարտութեն : Ը աշխոսիկ՝ որք լը եւտիքեայ, և համ յուղիանեայ չարապէս զմին իմացեալ ասելին, երկակի ասաց-

Թէն . (վս զի յերկաքանչիւրոցն, և միով երկաքանչիւրն .) այլ վարի թուովս այսուիկ՝ իբր անջառաբար ունել իւրաքանչիւր բնութե զենթակայութի, այնպիսին նզովեալ լիցի : ||

Իսկ առ այնոսիկ որք զմին ասել բնութի՝ իմանային նոյնութի կի՛ շփոթմամբ, ասէ յութեղ նզովան . * Եթէ որ յերկուց բնուեց անուէ և մարդկուէ խոստովանելով եղե՛լ զմիուին կի՛ զմի բնութի նշ բանին մարմնացեալ ասելով, ոչ այնպէս իմանայ՝ ող հարքն սուտցին, թէ յանային բնութեն և ՚ի մարդկայնոցն լինելով միաւորութեն լը ենթակայութե՝ եղև մի քս, այլ այնպիսի ձայնիւք զմի բնութի կի՛ գոյացութի անուութե և մարմնոցն քսի ՚ի ներքս մուծանել հնարի, այնպիսին նզովեալ լիցի : Աս զի ըստ ենթակայութե ասելով զմիածին բանն ան միացեալ ՚ի մարմինն, ոչ շփոթումն ինչ բնութեցն ՚ի միմեանս լեալ ասեմք, այլ առաւել մնալով երկաքանչիւրոցն որ ինչ է Բանդի միայնս և զորս ՚ի մասունս բաժանեն կի՛ հատանեն, և զորս շփոթենն զխորհուրդ անային անորէնութեն քսի՝ հերքէ և նզովէ եկեղեցին նայ : || Կոյննա զեղիքանչիւր ասացուածս սքց հարց հաստաէ ժողովն լատերանու առ Մարտինոսիւ ան . յամին 649 . որ յարձանագրութեանն . նզովք է . ասէ . * Եթէ որ իշխէ մարդ անակիր ասել զքս, և ոչ յաւէա Աճ լը ճշմարտութե, և մի բնութի զորդին նայ, քս զբանն ան որ մարմնացաւ, և հա զորեցաւ նման մեզ արեան և մարմնոյ, նզովեալ լիցի : || Կամ բացայայտ ևս ՚ի կան . է . * Եթէ որ լը սքց հարց ոչ խոստովանի ախրապէս և լը ճշմարտութե զմի բնութի նայ բանին ըզմարմնացեալ . իբր զի մարմնացեալ ասի մերս գոյացութի կա տարեալ ՚ի քս ան, և անթերի, միայն սուանց մեղաց նշանակեալ, նզովեալ լիցի : || Իսկ առ ասացուած երկուց բնութեց բերէ զինի, կան . դ . * Եթէ որ լը սքց հարց ոչ խոստովանի տիրապէս և լը ճշմարտութե՝ յերկուց և յերկուս բնութիւնս գոյացաբար միաւորեալս, անշփոթ և անբաժան զմի և զնոյն ար և ան զմի քս, նզովեալ լիցի : || Ահաւասիկ յայտոսիկ բանս ժողովոցն յերկաքանչիւր ասացուածոյ անտի՝ մի կի՛ երկու բնութի, ոչ եթէ ձայնքն մերժին, այլ մոլար իմաստքն միայն . և մեք խորհրդով նշանակեցաք աստանոր, տեսանել թէ մոլ ըստ մտաց լը հանրական ժողովոցն համաձայն ընթանայ և իմաստասէրն ՚ի բովանդակ կարգի բանիցն :

unionem prædicantes Christum ; quo demonstra-
batur tam Verbi Divini natura increata ex Pa-
tre , quàm carnis ejus substantia ex Virgine , et
creata , Sic enim proferunt : (1) „ Non unifor-
mes dico Evangelistarum voces , neque ex ipso-
rum auctoritate dictas ; sed unus excellentiam
Divinitatis , alter descensum ad ima nostræ hu-
manitatis assignat ” . Et rursus : „ Passibilis car-
ne , et impassibilis Divinitate ” . (2) Et profectò is ,
qui nunc impassibilem dixit eum Divinitate , ali-
bi exclamans declarat Deum passum . (3) Quomo-
do ergo hæc sunt intelligenda ? num secum pu-
gnat S. Doctor ? absit ! sed primum secundum
naturam ratiocinatur , secundum verò juxta ra-
tionem unionis . Nec cum secundum unionem
loquitur , negat communia ; neque rursus juxta
communia dicens aliquid , unitatem in duas di-
vidit unitates ; sed ad utrumque sincera volun-
tate pietatem colens accedit ; passibilem secun-
dum communem naturam , impassibilem confes-
sus in unione ; et impassibilem secundum sub-
stantiam , magis ac magis passibilem secundum
unionem . (4)

18. Huic similiter cæteri quoque SS. Patres
suas declaraverunt confessiones . Quando secun-
dum naturam aliquid occorrebat proferre , expe-
ditè utrique (naturarum) communia memoriæ

(1) Gr. Nyss. in Conc. Const. I.

(2) Gr. Naz. ad Cled. I. (3) Id. Serm. XXXVI.

(4) Similiter scribit B. Proculus in Serm. de Nativit. cui ini-
tium , „ Virgineum est præsens Festum ” , dicens . „ Qui per na-
turam suam impassibilis erat , per misericordiam suam magis ac
magis passibilis factus est . ”

ուածով զբանիցն իւրեանց յօրինէին զառաջարկութիւն . քանզի իւրաքանչիւր ոք սոքա՝ առ մի մեանս բարեփառագունին առաջնորդեսցեն մըտաց :

16. ՚Ի պտղոյն ⁽¹⁾ անտի ծառն ճանաչի . և յարմատոյն անտի ասի ծաղիկն : Հարցանէս զծաղիկն , արմատոյն անուամբ նշանակեսցի . եթէ անունն ՚ի միջոյ բարձցի , ապա և բանն . և շարաբարձումն անուանն և բանի բարձցէ՛ ի նմին և զնա՝ զորմէ ասեսն . և հարկ է կամ ստութե՛ և կամ այլոյ ասել գոյացութե՛ վերն : Այլ զիարդ մարդ , և որդի՛ մարդոյ , և ⁽²⁾ անդրանիկ ՚ի մէջ եղբարց բազմաց . և ⁽³⁾ ամենայնիւ նման մեզ՝ բաց ՚ի մեղաց : Այամիս ծանօթանալ պտղոյն , չորիւք այսոքիւք անստերիւրօղ խորհրդով առ հմտութիւն իրին վերաձգեալ ածցիս . անուամբ արմատոյն , տեսութեամբ գունոյն , ՚ի բուրմանէ՛ անտի հոտոյն , և համոյն ճաշակաւորութե՛ : ՚Ի ստ նմին օրինակի և առ փրկչական մարմինն՝ վերաթեւեղ համբարձցիս . դաւանելով զնա տեսակին անուամբ՝ ⁽⁴⁾ մարդ յս քս ասելով : ՚Ի տեսութենէ՛ անտի . ⁽⁵⁾ շօշափեցէ՛ք զիս և տեսէ՛ք , զի ոգի մարմին և ոսկերս սչ ունի , որպէս զիս տեսանէ՛ք՝ զի ունիմ : ՚Ի մարդկային կրիցն . ⁽⁶⁾ որով ինքն չարչարեցալ՝ զփորձ առեալ՝ կարօղ է և փորձանաւորացն օգնական լինել : ՚Ի մահուանէ՛ նորա վասն մեր . ⁽⁷⁾ քս մեռալ վասն մեր ըստ գրոց :

17. ՚Ապա ուրեմն՝ թէ և միովն ոչ զգաստացար , առ այլն մի ըստ միոջէ ընթացեալ հարցջիր . և հաւանեցուսցեն զքեզ համագոյ և համաբուն առ սել զտրունական մարմինն մարդկային բնուէս . զի այսպէս յերկուց բնուէց խոստովանելով՝ նշա

(1) Ղուկ . 7 . 44 :

(2) Հռովմ . Ե . 29 : (3) Եբր . Է . 17 : (4) Թ . Տիմ . Է . 5 :

(5) Ղուկ . Ի 7 . 39 : (6) Եբր . Է . 18 : (7) Թ . Կոր . ԺԵ . 3 :

mandabant; non ut unum Filium in duos dividerent Filios, aut in duas personas, sed solum ex quibus erant, indicantes notabant; dicente S. Basilio: ⁽¹⁾ „ Defatigatus est in itinere facto, carne et nervis ob itinerationem plus æquo distentis; non succumbente labori Divinitate, sed corpore naturæ aptiora accidentia in se suscipiente ”. Qui verò nunc secundum carnis naturam hæc ita pronuntiat, alias secundum unionem Verbo Divino hæc attribuit, dicens: „ Ego sepulturam carnis, et operimentum ipsius dico Verbi esse; non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis: similiter voces proprias, passionisque peculiare, mœrorem et timorem Verbi Divini dico esse, non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis ”. ⁽²⁾

19. Sic itaque per duplices istas orthodoxas semitas ad mysterium Incarnationis Verbi ascendere scientes SS. Patres, audebant et naturis condigna proferre verba, et unioni dispensationis convenientia, dicentes: ⁽³⁾ „ Esurivit secundum carnem, sitivit, defatigatus est, dormivit; quo non Divinitati honorem detraxit umquam, sed ut carnis naturam verè declararet. ” Item: ⁽⁴⁾ „ Impassibile et immortale est Verbum, quod ex Deo Patre; quamobrem appropriavit sibi carnem passioni subjectam ”. Et rursus: „ Cum sua divi-

(1) Serm. de Gratiarum actione. Tom. II. p. 29.

(2) Eodem loco Basilii utitur etiam Magister Philosophi nostri Theodorus in Serm. Contra Mairacomensem.

(3) Textus est Severiani Gabaliensis, vel Euseb. Emisseni, in sequentibus fusiùs replicandus.

(4) Cyr. Alex. Apolog. X.

նակեցես զնա մարդ միանգամայն և անձ : Իսկ
մին ըստ բնութե զնա ասացեալ՝ ուր և ասէրդ
իսկ , բացարձակ անուամբն և եթ նշանակեալ լի-
նի . զի մարդ կարացես մարդ զնա եղեալ ասել՝
և մեռանել , և մահուամբն զանմահունն 'ի մեզ
աղբւրացուցանել շնորհ : Այսորիկ աղագաւ
անպատկառացիցք ⁽¹⁾ որ հարքն երկուց բնութեց
քսի անձայնոյն և մարդկայնոյն լեալք . Ինուիք
երկու ասելով , վս զի անձ և մարդ ⁽²⁾ : և եթէ
Ի միասին եկին բնութիքն : և եթէ՝ Հաւաստի
ղերկոսին ունէր զբնութիանքս : և եթէ՝ Կրկին
է քս . մարդ էր՝ որ երեւէր , և անձ էր՝ որ ոչն ե-
րեւէր ⁽³⁾ : և որ այլ ինչ սոյնպիտիք յայլոցն ասա-
ցեալ եղէն : Այլ եթէ զերկուցն ասելով՝ հրաժա-
րէին ասել զմին , և կամ եթէ զսորին հակա-
ռակն՝ զմին խոստովանելով՝ յամառէին յերկուցն
գալ խօստովանութի . այլ համարձակաբար եր-
կուքումբքս այսոքիք բարեփառութե զամպարօք
փայլեալք պայծառանային , երկուս ըստ բնութե ,
և մի ըստ միաւորութե զքս բարոյելով . ը ձեռն
որոյ ցուցեալ լինէր այն բանի բնութի անեղանե-
լի , և ի հօրէ . իսկ մարմնոյ նորին գոյացութիւն 'ի
կուսէ , և արարածական , ասելով ⁽⁴⁾ : Այլ զուգապա-

(1) Անպատկառացիք բառս՝ 'ի կիր արկանի աստ յիմաստասի-
րէն 'ի վերայ հարց սքց , 'ի նշանակել զհամարձակ խոստովա-
նութի նց . իսկ 'ի ճառն ընդդէմ պաւլիկեանց՝ 'ի ցուցանել
զանպատկառութի հերեփիկոսաց :

(2) Գրիգոր անձբանի թղթ . ան առ կղեգոնիոս , որ է ծա-
ճառն լծ յն . և լա . տպ : և դլ . թ . յաւորան : Իսկ հետևեալ
հատուածն՝ է նորին գրիգորի 'ի ճառն լա . լծ յն . և լա . տպ :
կողոնիոյ . յեր . 497 :

(3) Կիւրեղ եկեմօցի 'ի կոչ , ընծ , դք . տպ . հայ . յեր . 64 :

(4) Առաջիկայ բանդ է գրիգորի նիւսացոյ 'ի ճառն զոր խօ-
սեցաւ 'ի Ժողովն կոստանդնուպօլսի : այն է որ կայ հայե-
րէն յաւորան գրիգորի անձբանի դլ . դք . և տպագրեալ է
'ի ք . հատ . յն . և լա . գործոց նիւսացոյն : այլ առ իմաստ
բանիցս 'ի դէպ . է յարեւ զբանս գրիգորի կաթողիկոսի 'ի
թուղթն ան . առ արևելեան վարդապետս . * Եւ արդ հաւա-
ստարմացաք (ասէ) 'ի սքց արանց , եթէ 'ի բանս անձայնոց

nitatem univit naturam nostram, atque omnia juxta naturam humanitatis nostræ facit et perficit Unigenitus Dei Filius; sed secundum Divinitatis naturam inconcussus est, neque indigens, adimplens et perficiens omnes creaturas”.

20. Sic itaque Beatissimi Patres unius Christi memoriam indiscriminatim faciunt, non ut dividerent unum Christum in duas personas, aut in duos Filios, quod absit; sed potiore hinc constantiam veritati fidei conciliare volentes, unamque ut cacodoxorum sternerent phalanges, qui unam Christi naturam esse dicentes, verum illius negabant Incarnationis mysterium. Puta, ultimum Eutychem ⁽¹⁾, qui non consubstantialem Virgini esse Christi carnem effutiebatur ore infernali; adeoque *unam* asserebat *naturam*. Primum Eutychem, qui de cœlo esse et increatam dicebat Christi Carnem, et ideo habere *unam naturam*. Valentinianum, et Manetem ⁽²⁾ qui phantasticam dixerunt esse Christi apparentiam, *unamque* illi asseruerunt *naturam*. Apollinarem, Sophronium ⁽³⁾, et Julianum, qui dimidiam, non verò perfectam nostram dixerunt Verbum accepisse naturam ex Virgine, et ideo habere *unam naturam*. Eunomium et Arium, qui dixerunt Verbum carni esse conjunctum, ut invisibilem creaturam cum visibili creatura; itaque *unam naturam*.

(1) De duplicibus Eutychiis videbis suprâ Adnot.

(2) De his Valentinianorum Manichæorumque erroribus vide fragmenta edita in Biblioth. Fabricii. Tom. V. pag. 284. 285.

(3) Sophronium istum incognitum fermè apud alios Scriptores, memorat etiam Photius in peculiari sua Epist. ad Zachariam Arm. Patriarcham.

տիւս ասեմ՝ զաւետարանչացն ձայնս , և ոչ ՚ի նոցունց արժանաւորութենէ ասացեալս . այլ՝ ոմն զբարձրուի անձուէն , և ոմն առ նուաստութիւն մարդկութեո զիջանէն նշանակեն : ॥ Էթէ՝ (1)
 * Չարչարելի՛ մարմնով , և անչարչարելի՛ անձութիւն : ॥ Եւ համայն սա՛ որ այժմ՝ անչարչարելի սասց անձութիւն , յայլում տեղոջ մակաձայնէ՛ (2)
 Ա՛ծ չարչարեալ : Ա՛րդ՝ ո՛րպէս զսոսա իմաստօք . միթէ մարտնչիցի՞ ինքն ընդ իւր վարդապետս . քա՛ւ լիցի . այլ զառաջինն ընձութե տրամաբանէ , իսկ զերկրորդս՝ ըստ միաւորութեն բանի : Ա՛յ յորժամ՝ ըստ միաւորութեն ասէ՛ ուրանայ ըզհասարակականն , և ոչ դարձեալ ըն հասարակականացն ինչ ասացեալ բան՝ զմիութիւն յերկուս բաժանէ միութիւնս . այլ՝ յերկուսին անչարաբարոյական կամօք բարեպաշտէ՛ մերձենայ . զչարչարելին ըստ հասարակականին՝ անչարչարելի՛ ՚ի միաւորութեն խոստովանելով . և զանչարչարելին ըն գոյացութե՛ բազմաչարչարելի՛ ըն միաւորութեան (3) :

18. Վճանակի սմա և այլ՝ օք հարքն զիւրեանցն արձանացուցին խոստովանական բան : Զորժամ՝ անձութիւն ինչ բարբառել հասանէր , համարձակապէս զերկաբանչիւրցն յիշէին զհասարակականն .

« գրոց անմիաբանութի ամենեւին ոչ գտանի , և ոչ հասակա-
 « տոր ինչ՝ և դար՝ և կոճաս , այլ միաբան և միախորհուրդ ՚ի
 « հոգւոյն ան խօսեցեալ և շարայարեալ և հիւսեալ առ մի-
 « մեանս գեղեցիկ յարմարութիւն , երբեմն ըստ ժամու պիտոյիցն
 « ընդդէմ ներհակացն բաժանելով , և երբեմն ժողովելով . այլ
 « երբեմն տալով զնուաստագոյնսն մարմնոյն , և զբարձրա-
 « գոյնսն ան : Եւ գթեցին ՚ի բաժանելն յատկութիւն և կրիւք ,
 « և ոչ խոտեցան ՚ի միացուցանելն և ՚ի ժողովելն : ॥

(1) Աճաբանն ՚ի թուղթն ան . առ կրեգոն :

(2) Կոյնն , ՚ի ճառն լի . ըստ սպ . յն . և լտ : յաւորան , գլուխ է :

(3) Վճան այսմ գրէ և երանելին պրոկզ ՚ի ճառն ծննդ . որոյ սկիզբն է * Կուսական է սոնս , ॥ յասելն * Բնութիւն անչարչարելին՝ եղև գթութիւն բազմաչարչարելի : ॥

21. Non procul ab istis censeo tuum quoque Unam Naturam dicendi modum; qui ob metum punitiois Incarnatum asseris esse Verbum Divinum, unde vero sit caro illius, id negas. Exempli gratia, qui thronum Regium in pretio habendum esse existimant, materiam verò unde Thronus ille decore constructus fuit, sicut quidpiam vile contemnentes rejiciunt; nescientes quod tunc honorata apparet res, quando de homogeneo suo dicatur; sin autem de eo dicatur, unde sumpta fuit, minime erit nota amplitudo gloriæ consecutæ. Adde, quod si non super illius essentiam advenerit magnitudo gloriæ, non dicitur glorificata, sed permutata; quoniam de diverso dicitur gloria, et glorificatio, non vero de eodem.

22. Itaque veni, et vel invitus confitere unum te esse prædictorum cacodoxorum; tunc noscemus, quod penitus sis misanthropus, negans Deo erga homines charitatem; cum ille assumpta sibi nostra natura eam honoravit, tu autem nolens id confiteri, pessumdas. Quid ergo amplius tecum fraterno more congregiemur, cui placet Ethnicè separari a nobis? quinimmo mandatum accepimus ⁽¹⁾ ut non calcemus vias Ethnicorum, neque in Samaritanorum civitates intremus. Si verò non es ex malis illis radicibus pejor pullulatus ramus, confitere nobiscum, immò cum universali Ecclesia Catholica, unum eundemque Christum Deum simulatque Hominem, ut innotescat indivisibilis et inconfusa unio Verbi Dei Incar-

(1) Matth. X. 5.

նչ առ 'ի բաժանել զմին որդի յերկուս որդիս , կի՞մ յերկուս դէմս , այլ միայն յորոց էինն՝ ազդե՛լն շնանակէին , ասելով սբէյն բարօղի . (1) * Ո՛ր առ տակեաց յուղևորուէն՝ մարմնոյն և ջղացն յուղեգնացութէն յաւէտ ձգեցելաց . ո՛չ անձութէն աշխատութի՛ք տաժանեալ , այլ մարմնոյն որ 'ի բնութէն յարմարագոյն էր՝ զպատահումն ընկալելալ : ॥ Այլ որ այժմս ըմ մարմնոյն բնութե գայս այսպէս մակձայնէ , այլուր ըստ միաւորութէն առ բանն անձ զայսոսիկ վերաբերէ՝ ասելով (2) . * Այս զթաղումն մարմնոյն և զգեոտ (3) նորա ասեմ բանին . ո՛չ բնութի՛ք անձութէն , այլ միաւորութեամբ անօրէնուէն . սոյնպէս զձայնս զանձնականս , և զհարչարանս զանձնականս , զտրամութիւն և զզօրաւն , այ բանին ասեմ , ո՛չ բնութի՛ք անձութէն , այլ միաւորութի՛ք անօրէնուէն : ॥

19. Այլ այսպէս երկօքումբք այսօքիւք ուղղապաշտութե շաւղօք առ խորհուրդ մարմնաւորութե բանին վերերթալ գիտացելալք Ծր հարբն՝ համարձակէին և զբնութեանցն արժանաւոր բարբառել բանս , և զմիաւորութեան անօրէնուէն սրատշաճագոյնս , ասելով . (4) * Քաղցեալ ըստ մարմնոյն , ծարաւեցալ , վաստակեաց , ննջեաց .

(1) 'ի ճառն գոհութե : Զայս վկայութի ընդարձակագոյն ևս բերէ ստորե թիւ 40 :

(2) Զսոյն գայս բերէ և վարդապետն իմաստասիրին թէոգորոս՝ ընդգէմ մայրադոմեցւոյն՝ փոքր մի այլազգ , յասելն . * Նախկին յողովից գոլով հայր ճմարտասէր անձանց ար բարս սիկոս կապագօհացի , ո՛չ 'ի վասնդ ինչ ակամայից ճառե՛լ , այլ գէր 'ի վերոյ զաւոգիկեցւոյն երթալ ասողինարի կշտամբեր՝ որ կիսամասնութի՛քն դաւանէր զանօրէնութի փրկահան բանի . Էս զհարչարանն ասէ՝ և զտրամութիւն , և զզօրաւն և որ ինչ միանգամ սոցին կցուրդ յաւատարանականս կայ՝ այ բանին ասեմ , և ո՛չ բնութեան անձութէն՝ այլ միաւորութեանն : ॥

(3) Յօրին՝ դասարկ տեղի թողեալ , 'ի ըս՝ նշանակի ॥ և զգեստ ॥ :

(4) Այս բան է սկերիսանոսի դաբաղացւոյն , զոր յաւելուած ծով բերէ և 'ի ստորե թիւ 39 :

nati. Quare vis esse sicut aqua deorsum effusa, quæ nequit sursum redire? vel sicut grando a nubibus decisa, quæ facilius dissolvetur, quàm possit iterum conjungi nubibus? Suscipe absque dolo scripta, et agnosce acta a Salvatore perfecta. Fallacem reputa esse tuam concussam fallibilemque sententiam, minime verò Divinam Scripturam, quæ non fallit. Si Scripturam scandalizaris, operibus credito, nam probatio sermonis opera sunt, teste Domino ⁽¹⁾: „Saltem propter opera, ait, credite.“

23. Noli inter se conferre nimis ab invicem differentia: quoniam olim incorporaliter, et tantum figurata erat actio, nunc autem in carne, et cum veritate. ⁽²⁾ Cibum cepit in tempore Abrahæ, manducavit quoque cum discipulis suis; illic in incorporalitate, et hic in Incarnatione: unde patet illud assimilationem fuisse acti, hoc autem verum actum. Si opus operi velis adæquare, adæquentur etiam apparitiones, anterior illa, ed hæc posterior. Hoc sequentur nativitas, accretio, mors, sepultura, resurrectio, et ascensio; quæ ipse ut Caput expertus, tota ab Ecclesia sibi coaptata membra post se invitans vocat: secundum te verò omnes nostræ ad spes expectationes umbra sunt et phantasmata. Hinc itaque Manes et Marcion reviviscent post tot annos, videntes te suam esse progeniem ⁽³⁾. „Deperdis, ait Propheta, loquentes mendacium“: si verbum deperdit, quanto magis opus inducit perditionem? ⁽⁴⁾

(1) Joan. X. 38. (2) Gen. XVIII. 8.

(3) Psalm. V. 7. (4) Jac. II. 21.

և այնու ոչ եթէ զսփոռութիւն ինչ թշնամանեաց ,
այլ վս զմարմնոյն բնութի ճմարտութի յայտ
առնելոյ : ॥ Ալ եթէ (1) * Անվիշտ և անմահ է
բանն որ յայ հօրէ . յաղաքս այնր իւրացոյց իւր
մարմին՝ որ վշտանալն կարէ : ॥ Ալ եթէ * Անդ
իւրում անուէն միացոյց զբնութիս մեր , և զսփ
ըստ բնութե մարդկութես մերոյ առնէ և կատա
րէ՝ միաժին որդին սոյ . այլ ըստ անուէն բնութե (2)
անխախտ և անկարօտ , և լցուցիչ և կատարիչ
սփ արարածոյ : ॥

20. Արդ այսպէս բազմերջանիկ հարանցն անու
րոշաբար յիշել ՚ի վերայ միոյ քօի , ոչ առ ՚ի բա
ժանել զմին քօ յերկուս դէմն , կի՞ յերկուս որ
դիս . քաւ լիցի . այլ զառաւելագոյն աստուած
զամբութի առ ճմարտութի հաւատոյն անտեսել
կամեցեալք . միանգամայն թէ և զչարտիառացն
տառապատ արկանել խումբս . որք լը ձեռն մին ա
սելոյն քօի բնութի՝ ուրանային զանսուտ նր մար
դեղութեն խորհուրդ : Օ վերջինն եւտիբէս (3) ,
որ ոչ համագոյական կուսին դժոխաբանէր զմար
մինն քօի , և մի՛ բնութի : Օ առաջինն եւտիբէս ,
որ յերկնից և անստացական ասէր զմարմինն քօի ,
և մի՛ բնութի : Օ վաղէնտիանոս և զմանի (4) , որ

(1) Աիւրեղ աղէքս՝ ՚ի պննտուութեն Մ առ արևելեայս յը
ժի . նդովից , որ կայ տպագրեալ ՚ի վախճան գրոցն պարապ
մանց . յեր . 490 . ուր ասէ . * Անվիշտ և անմահ էր բանն որ
» յայ հօրէ . . . և թէպէտ և այսպէս է բնութի բանն սոյ , իւ
» րացոյց իւր մարմին ընդունիչ՝ որ վշտանալ սովոր է : ॥

(2) Անխախտ . թերևս անխախտ , ըստ որում պահանջէ և ի
մաստ բանին :

(3) Տէս ՚ի թիւ 6 զճանօթուէն յաղաքս կրկին եւտիբեանց :

(4) Չայս մոլորութի ընծայեն սոցա բազումք ՚ի սքց հարց ,
և յայտնի իսկ երևի ՚ի գրուածոց նոցա՝ որոց մնացորդք կան
սպագրեալ ՚ի մասնեղարարանն Փապրիչիոսի . հատ . է , յեր .
284 , և 285 : Օրինակի վս դիցուք քանի մի հատուածս առ ՚ի
յայտնի ցոճցանել թէ մոլորութի եւտիբի և անդուսի հետու
ղաց նր՝ իրաւամբք կշտամբի յիմաստասիրէն և յայլոց՝ իբրև
զուգաձայն ամբարշտութեցն մանեայ և վաղէնտիանի : Արդ նա
ինքն մանի ՚ի թղթ . առ սէպինաս , ասէ . * Աի է բնութիւն

Abraam pater noster nonne ex operibus justificatus est? ait Magnus Jacobus. Ut quid mendacium, non verò fidem in verbis et operibus niteris ostendere, optans filium te esse primogenitum ex patre diabolo natum?

24. Cur conaris permutare scriptionem nominis, et reponere alterius nomen, a quo longè sunt illa dicta; aut variare verbum, contra ejus sensum⁽¹⁾? Applica te ipsum ad sensum verbi, nec sensum verbi ad te contorqueas per vim; testificare eadem verba, quæ Divinum Verbum testatum est se eligisse; neque tua justifica (verba) inflicta a plurimis accusatione et confusione. Nosce quæ ex iis (Scripturæ) verbis secundum naturam dicta sunt, et quæ secundum unionem ratione prolata: sicque clariori intelligentia poteris comprehendere utrumque sensum verborum scriptorum.

25. Et enim non modica obscuritas ambiguitasque in Evangelicis reperitur vocibus, ac Apostolicis; quas si quis obnubilato tenebris animæ oculo velit introspicere, vel ipsa veritatis dicta erunt ei erroris causa. Sicut insanæ mentis Apollinarius audiens ex Apostolo⁽²⁾: Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter per affinitatem participavit eisdem: hinc ille humanam mutilans ex corpore Christi deposuit animam rationalem, dicens: „Divina erat ipse animatus animatione”. Pariter alio quo-

(1) Talis adversarii malignitas intelligitur tum erga Sacras Scripturas, quam SS. Patrum opera.

(2) Hebr. II. 14.

կարծեւք ասացին զԷրեւումն քօի, և մի՛ բնութի :
Օ ապողինար և ⁽¹⁾ զսփրոնիոս և զյուզիանէ, որ
 կիսաբաժ և ոչ կատարեալ զմերս ասացին բնութի
 առեալ բանին ՚ի կուսէն, և մի՛ բնութի : **Օ** եւ
 նովիոս և զարիոս, որ զաներեւելի արարած ընդ
 երեւելի արարածոյ շարակարգեալ ասաց զբանն ի
 մարմնոյն, և մի՛ բնութիւն :

21. **Ո**չ հեռի ՚ի սոցանէ և զքոյդ կարծեմ ա-
 սել մի բնութի . որ առ վտանգի խոշտանգանաց՝
 մարմնանալ աօես օյն բանի . և յորմէ՛ իցէ մար-
 մինն, զայն ուրանաս . օրինակ իմն, որք զթագաւ-
 ւորական գահոյսն պատուոյ արժանի վարկանին

„ լուսոյ պարզ և ճմարիա, և մի ներգործութի՛ն նր . քան զի
 „ լոյսն ՚ի խաւարի անդ լուսաւորէ և խաւար նմա ոչ եղև հա-
 „ սու : **Չ**ի ոչ յեութի մարմնոյ հուզ եղև, այլ ՚ի նմանութե՛
 „ և ՚ի ձև մարմնոյ տաղաւարեցաւ . ուն զի մի տիրեսցի յեութե-
 „ թէ անտի մարմնոյ, և չարչարեսցի և ապականեսցի՝ յապա-
 „ կանել անդ խաւարին զնորայն լուսաւոր ներգործութիւն :
 „ **Ա**րդ՝ զիարդ չարչարեցաւ յորժամ ոչ չարութիւն տիրեաց
 „ (նմա) և ոչ ներգործութի՛ն նր խաւարեցաւ : **Ե**ւ յետ սա-
 „ կաւուց . * Պարզ բնութիւնն ոչ մեռանի, և ստուերն մարմնոյն
 „ ոչ խաչի : **Կ**ոյնն ՚ի թուղթն առ սկիւթիանոս (որ յայլոց
 „ վաղենտինի ընծայի) ասէ . * **Մ**շանջեաւոր լուսոյն որդի զիւ-
 „ բական գոյացութիւն յայտնեաց ՚ի լերին, ոչ զերկու ունե-
 „ լով բնութիւն, այլ զմի յերեւելին և յաներևոյթն : **Ե**ւ ՚ի
 „ թուղթն առ օտա (կամ աստա, և կամ ըստ այլոց պուտտա)
 „ այսպէս կծանէ ամբարիշտն զուղղափառս՝ յասելն . * **Յ**ասել
 „ գալիլէացոց՝ թէ քն ունի զերկուս բնութիւն, ծիծաղես-
 „ ցուք զմոլորութի՛ք նց . զի ոչ գիտեն թէ գոյացութի լուսոյ
 „ ոչ խառնի թէ այլում նիւթոյ, այլ է պարզ, և ոչ կարէ միա-
 „ նալ թէ այլում գոյացուէ, թէպէտ և երևեսցի բաղադրիլ : **Ե**ւ
 „ Բաղդառեսն զբան երկրորդն ասացեալ եւտիբէսի, թիւ 10 .
 „ ուն և զպանդորոսին, և գացես ոչ ինչ օտար ՚ի բանիցն մանեայ :

(1) Սփրոնիոսդ յիշատակի և ՚ի վախճան թղթոյն փոտայ
 որ առ զաբարիա կաթողիկոս, ընդ յուլիանեայ և ընդ ապո-
 զինարի՝ ընդ չարաչար մի բնութի ասողացն . այլ թէ փոտայ ի
 ցէ յաւելուածն այն յազաօս հերեսիովսաց ՚ի վախճան թղ-
 թոյն՝ կամ թէ այլոյ ուրուք, չունիմք ինչ ասել : **Յ**իչէ զսո-
 փորնացին ընդ ապողինարիացն՝ և անանուն հայ հեղինակն
 հաւաքածոյ պատմութե՛ն կի՛ ժամանակագրուէ կայսերաց, զո-
 լոյ զբանս եղաք ՚ի ծանօթ . թիւ 5 : **Ա**ր վրիպակ թուի գրչի
 գրելն Սփրոնացի, փոխանակ գրելոյ սփրոնացի : **Ա**յլք ՚ի
 մատենագրաց չիչէն զսոսա :

que verbo alius quidam in errorem se præcipitavit, cum dixerit Salvator: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius Homi- nis, qui est in cœlo: hinc æstimavit Eutyches primus Christum de cœlo adduxisse, exque Di- vina natura sibi procurasse carnem, atque tran- sire fecisse per Virginem sicut per quendam ca- nalem; non intelligens, quod propter terrestri- cum Cœlesti unionem, hoc ita dicebatur ⁽¹⁾. Est ergo in divinis Scripturis verbum, quod dictum est, et intelligitur secundum naturam, estque aliud secundum unionem dispensationis. Cum enim dicebat Salvator Philippo: „ Qui videt me, videt Patrem meum ”: si hanc visionem non du- xeris acie mentis ad Naturæ rationem, quæ com- munis est Filio cum Patre, non solum Filio- Paternitatem ⁽²⁾ introduces, sed etiam corpus (necesse est) attribuas Patri, sicut Filio. Sic etiam quando dicebat: „ Ego et Pater meus unum sumus ”, non secundum personam atque pro- prietatem unum aiebat esse, sed secundum na- turam.

26. Quæ tu obcæcata mente aspiciens non po- tuisti distinguere, sed incusata Majorum Theo- logia scripsisti et dixisti: „ Quid oportet cense- re Græcorum Rhetores, qui dicunt Trinitatem

(1) Gr. Nazianz. Epist. I. ad Cledon. „ Nemo ascendit Coe- lum, nisi qui descendit de coelo Filius Homi- nis. Et si quid hujuscemodi, intelligenda sunt dicta propter unionem cum Coe- lesti ”.

(2) Gr. *ὑποστάσις*, ut apud Athanasium. Serm. de Trinit. Tom. I. pag. 79. „ Quia non *ὑποστάσις* confitemur, sicut Sabeliani, di- centes simultaneum, non consubstantialem ”.

լինել . և յորմէ գահոյքն գեղեցկակերտեցան՝
 գնիւթն իբրև զանարգ ինչ անգոսնեալ ՚ի բայ
 մղեն . ոչ գիտելով թէ ⁽¹⁾ յայնժամ պատուեալ
 երևի ինն , յորժամ առ հոմատեսակն իւր ասաս
 ցի . զի թէ այնմիկ ոչ ասասցի՝ յորմէ առեալն ե
 դև , ոչ ծանիցի առաւելուին՝ որում եհանն փա
 ռաց : և դարձեալ թէ ՚ի նորին վերայ էութեն
 ոչ հասցէ փառացն մեծութիւն , ոչ ասի փառաւո
 րեալ , այլ փոփոխեալ . քան զի այլ առ այլ ասի
 փառքն և փառաւորելն , և ոչ առ նոյն :

22. Արդ կամե՛կ խոստովանեա՛ յառաջասացե
 լոցն վբե՛զ մի ոք գու՛ ՚ի չարապաշտից . և ծանի
 ցուք որ յոյժդ ես մարդատեաց՝ զանալով զնոյ
 մարդասիրուին . վո՛ր զի նա առնլով յինքն մեծա
 րեաց զբնուիս , և դու ոչ խոստովանելովդ վատ
 թարես : Օ՛ր ևս ասպ ընդ քեզ հարազատապէս
 մաքառեսցուք , որ ախորժեսդ հեթանոսաբար
 առ ՚ի մէնջ մեկուսանալ . և այն զի հրամանն ըն
 կալաք՝ ⁽²⁾ զհեթանոսացն ոչ կոխել ճանապարհ ,
 և ՚ի քաղաքս սամարայւոց ոչ մտանել : Ապա թէ
 ՚ի չարաչար արմատոց անտի ոչ ես չարագոյն ըն
 ծիւղեալ շառաւիղ , խոստովանեսցիս ընդ մեզ ,
 մանաւանդ թէ ընդ հանրական կաթողիկէ եկե
 ղեցւոյ՝ զմի և զնոյն քո՛ւնձ միանդամայն և մարդ
 զի ծանիցի՛ անբաժանելի և անշփոթ միութի մարմ
 նացելոյ բանին սոյ : Անդէր լինիս իբրև զջուր հո
 սեալ ընդ զառ ՚ի վայր՝ անդրէն ոչ կարացեալ
 դառնալ . կի՛ր իբրև զհարկուտ հատեալ յամպոց՝
 առ հալելն հուպ լինելով , քան թէ առ վերստին
 կապիլն յամպս : Անկա՛լ առանց խարդախութե
 գգրիցելնս , և ճմարտեա՛ զոր առ ՚ի փրկէն կա
 տարեցան իրագործութիքն : Սուտ համարեսջիր
 լինել զքոյինդ ջաղջախ և սխալականդ խորհրդոց

(1) Յայնժամ պապ՝ . յորինակին՝ յորժամ պապ՝ :

(2) Մատթէոսի . Ժ . 5 :

personis et proprietatibus divisam esse, Divinitate verò unitam? „ Quo declarasti te neutrum istorum concedere; atque ita non dividendo secundum personas, Sabellianus efficeris, neque uniendo secundum naturam, Arianus. Et si non dividitur secundum personas, quomodo possent proprietates permanere constantes? sicut Magnus dicebat Gregorius Nazianzenus: (1) „ Tres hypostases non intelligendas esse unius collectionis, aut inter se dissolutionis, aut confusionis”. Et rursus: „ Si non Divinitate unieris (personas), alienam utique inducis naturam, et inæqualibus æqualem attribuis hypostasim” (2). Hoc itaque modo per tenebras veracius tetigisti lumen; mentis tuæ autem cœcitatem Sanctis attribuis Patribus, quos Græcorum Rhetores nuncupasti: idque relate ad te ipsum dixisti; alioquin si tu in scientia fuisses eruditus, alios non nominares eruditos: quum verò Rhetores (vel eruditos) eos esse confessus sis, quomodo eorum dicta sapientissima non admittis? Sed si verum dicas, te interrogo: qui sunt illi Græcorum Rhetores? tametsi enim velis tu mentiri, accusatio tua de illis nominatim indicat nobis illorum verborum Auctores. Dixisti eos per personas et proprietates dividere, Di-

(1) Serm. XXIX.

(2) Pro gr. voce Hypostasis bis occurrente in hoc textu Nazianzeni versio Arm. habet nunc *դոյուծի*, nunc *դոյացուծի*, quorum primum apprimè significat *existentiam*, alterum *substantiam*: verum ut supra memoravimus, non aded erat in usu apud majores nostros vox *էնծակայուծի*, *կժ ստորակայուծի*, quæ proprie respondet Hypostasi. Adde, quod etiam apud antiquos Græcos et Latinos ambigua erat significatio ejusdem termini; testimonio sint vel ipsi auctores Vocabulariorum in vocibus *ὑπόστασις*, *subsistentia* et *substantia*.

իմաստ , և մի զսփայլինն անսուտ դիր : Եթէ
գրոյնս Կայթազգիցիս , գործոյն Տաւատասցես ,
զի ապացոյցք բանի Կործք 'ի տնէն վկայեալ (1) .
Կոնէ վասն գործոցն ասէ՝ Տաւատացէք :

23. Մի բազմատեր զյոյժ 'ի միմեանց տարբե-
րելնն , քզի անդ անմարմնաբար և միայն ձեացուի՝
ներգործուի , իսկ աստ մարմնով և հանդերձ ճշշ
մարտութի : Երակրեցաւ առ արաճամու (2) .
ճաշակեաց և լի աշակերտսն (3) , անդ յանմարմնու-
թեան , և աստ 'ի մարմնաւորութեան . ուստի
յայտ է՝ եթէ այն նմանութիւն գործոյ . իսկ այս՝
գործ ճշմարտութի : Եթէ զգործս առ գործն տա-
րեալ Տաւատարեացես , Տաւատարեալ լինին և
երեմունքն՝ առաջինն և վերջինս : Օնորին հետ
երթիցէ ծնունդն , աճումնն , մահն , Թաղումնն ,
յարութիւնն , համբաւնալն . ընդ որս ինքն ան-
ցանելով լի նմանութեան գլխոյ՝ զբոլոր զառ 'ի
յեկեղէցոյ զհետ հրաւիրեալ կոչէ զպատշաճել
իւր անդամն . և ամենայնքս մեր՝ ըստ բեզ՝ ըստ
ուեր և երեութիւնք առ 'ի յոյսն ակնկալութիք :
Ստուտ ապա և մանի և մարկիոն կենդանաս-
ցին՝ զկնի այնքան ամաց՝ տեսանելով զբեզ լու-
րեանց եղեալ զարմ : Կորուսանէս ասէ մարգա-
րէն (4) զստուէ իսոսողսն . եթէ կորուսանէ բանն ,
առաւել ևս գործն ընձեռէ կորուստ : (5) Աբրա-
համ հայր մեր ոչ ապաքէն 'ի գործոց արդարա-
ցաւ՝ ասաց մեծն յակորոս . ընդէր զստութի , և
ոչ զհաւատս 'ի բանս և 'ի գործս առփորձիս ցու-
ցանել , կամելով լինել որդի անդրանիկ 'ի հօրէ
սատանայէ (6) :

24. Տիմ ջանաս փոփոխել (7) զմակադրուի ան .

(1) Յովհ . Գ . 38 : (2) Ծննդ . ԺԵ . 8 : (3) Գործ . Գ . 41 :

(4) Սաղմ . Է . 7 : (5) Յովհ . Թ . 21 : (6) Յովհ . Ե . 44 :

(7) Տեղիս՝ անցայտ իմն և բազմադիմի տայ իմաստս , չունե-
լով առ ձեռն զգրուած հակառակորդին՝ տեսանել զմեր խար-
գախաւ թի նր յանդիմանէ իմաստասէրն . մինչ զի կարծիս տալ

vinitate autem unire. Utique sic a SS. Patribus dictum est ⁽¹⁾: „Nec notiones ab unoquoque auferuntur, nec personales species in altero aliquo apparent”. Rursus: ⁽²⁾ „Dividitur indivisibiliter, et unitur cum distinctione; nec unione facta confusio, neque divisione alienatio”, Et rursus: ⁽³⁾ „Oportet unam Divinitatem servare, et tres personas confiteri, sive tres hypostases, et unamquamque cum suis proprietatibus”. Et iterum: ⁽⁴⁾ „Non inexistencia sunt nomina, aut unius personæ, ita ut opulentia nostra nomine tenus fiat, non reapse”.

27. Hæ sunt Beatorum Patrum Theologiæ professiones, quorum verborum ratione tu Hæreticos eos dicitas esse; neque vereris, et horrore teneris venenosam tuam serpentis instar linguam contra eos movere, qui satellites ministrique existentes Verbi Dei, per inconcussam fidem illius firmaverunt Ecclesiam. Quid autem mirum, si tu non vereris Divos viros; cum vel in ipsam supremam naturam impudenter ausus sis blasphemix tuæ jaculari verba, nolens confiteri in una increata natura tres personas tresque hypostases, Patrem, et Filium, et Sanctum Spiritum? quò, ablata ratione quà unus alterius est, et di-

(1) Datur in Armena Collectione Sermonum SS. Patrum de Festis istud Athanasii dictum, Serm. de Trinit. „Proprietates (vel Hypostases) distinguimus, Divinitatem verò unimus”.

(2) Gr. Naz. in Epiphaniam. Serm. XXXIX.

(3) Id. Serm. XXIX. Hic quoque pro Gr. *Hypostasis* Arm. versio habet *դոյուծի*, et apud Auctorem nostrum *դոյացուծի*: de his vocibus satis dictum est alibi.

(4) Id. Serm. XII.

ուանն , և դնել զայլոյ ուրուք անուն , յորմէ հէ-
ռի են ասացուածքն . և կի՛թ թէ յեղանակել ըզ-
բանն՝ ո՛չ ոն՛ ինքն խնդրէ : Տուր ⁽¹⁾ զքեզ ներխոր-
հրդումն բանի , և մի՛ զխորհուրդ բանին աս քեզ
բռնադատեալ թիւրեացես : Ա՛ կայեա՛ այնոցիկ
բանից , որոց անճն բան վկայեաց ընտրել . և մի՛
զբոյժ արդարացուցաներ՝ ՚ի բազմաց կրեալ ըստ-
դտանս և ապաբանուի : Անտիւր , զո՛ որ ՚ի նոցա-
նէ ⁽²⁾ ըստ բնութե՛ է ասացեալ . և ո՛յք այնոցիկ
իցեն՝ որ լը միաւորութեն տրամաբանեցան : Ա՛ւ
այսպէս լուսաւորագոյն իմացուածով կարացես
՚ի միտ առնուլ զերկաքանչիւրս գրեցելոցն բանից
խոհականուիս :

Թէ՛ զբան կի՛մ զգրուած արանգաւորի ուրուք՝ բերեալ իցէ նր՛
յանուն երեւելի վարդապետի եկեղեցւոյ , կի՛մ զբանսն այլափո-
խեալ . ոն՛ է իսկ սովորութի՛ն անամօթ վիճաբանողի՛ փոփոխել
կամ զանուն հեղինակին , կի՛մ զբանս . գուցէ և առ նոյն ինքն
իմաստասէրն զայսպիսի ինչ նիւթեալ իցէ հակառակորդն կի՛մ
համախոհք նր՛ : Բայց սակայն առանց այսպիսի իմացուածոյ՝
տուցուք զխորհախու՛թին զոր առ բանս անային գրոց ՚ի կիր
առնոյր հակառակորդն յետամիտ , զմիոյ գրոյ բանն խառնա-
կելով լը այլում , զնմանութե՛ ասացեալն բաղդատելով լը իս-
կահանին , զառերևոյթն լը ճմարտին . ոն՛ թէ զոր մովսէս լը
երևութե՛ միայն պատմէ զոն , հակառակորդն յարմարէ զայն
լը ասացեալն զքե՛ լը մարդեղութե՛ . կի՛մ զոր աւետարանիչք
պատմեն զքե՛ մարդացելոյ , հակառակորդն նոյն համարի լը
պատմեալն յաղագս այն : Այս է իսկապէս փոփոխել զմովսէս
լը աւետարանչաց , զօրինակն լը ճմարտին . և զբանն բռնի ձգել
յայն ինչ՝ զոր ոչ կամի նշանակել : Ըստ այսմ մտաց յանդիմանէ
իմաստասէրն ՚ի վեր և ՚ի վայր զչարիմացուի հակառակորդին :

(1) Տուր զքեզ : Մեկն իմաստքն են . սուր զքեզ ՚ի ներքս ՚ի
խորհուրդ կի՛մ իմացուածս բանին , յարմարեան զքեզ մտաց բա-
նին , այլ ո՛չ էթէ զբանն բռնադատեալ յարմարեացես մտաց
քոց . իմացիւր զբանն լը մտաց խոտղին , և ո՛չ ըստ մտաց զոր
դու կամիս հասկանալ . ապա թէ ո՛չ կամելով վկարծիս քո ար-
դարացուցանել թիւրեւով զբանն , ՚ի բազմաց որք քաջ տես-
նեն զխորհախու՛թն քո , կրեացես մեղադրանս և ապաբանուի՛ ,
քո սողադովուիս , պարսաւանս , կի՛մ պատրանձումն ամթալից :
Այս աստ է հակառակասէր վիճողի , և այս՝ հատուցումն նր՛ .
զի լը իւրոց հաճոյից չըլէ զբան գրոց՝ այլ լը այլոյ տեսանե-
լով . բայց որք ազատք են յախտէն , տեսանեն զուղիկ միտս
խոտղին , և զմոլորումն թիւրողին :

(2) Օրինակն յայսմ վայրի ունի միջոց դատարկ

citur, unà aufertur etiam singulorum subsistentia; quo dato, neque Deus erit; tunc tu Atheus remanebis, qui adeò audax es in divinarum rerum speculatione, qui philosopharis et dicis: Quæ ex Patre persona erat, ipsa in Sancta Virgine induta est persona.

28. Cum agens de Deo asserebas eum esse Deum cum Patre, non concedisti ei perfectionem habere personæ, nunc autem veritus ne forte confitendum tibi sit concedendam illi esse ex Virgine, id est, ex natura humana perfectam existentiam incarnationis, personam ex Patre eum nominasti. Quùm ergo personam dicis, cur recusas eam hypostasim dicere? num edoctus fueris in tuo gymnasio artificioso aliam esse personam, aliam vero hypostasim? quæ etiamsi aliquando distinguantur respectu variantium specierum, verum ad unam eandemque rem accommodatæ idem ambo indicabunt. Quoniam de quadam re dicitur tam persona, quàm hypostasis; idque communi ratione consequitur corporales incorporalesque species; etenim singuli personaliter distincti in specie, hypostases nominantur; sicut ex hominibus Paulus proprietate sua distinctus, hypostasis vocatur; et ex incorporalibus Gabriel seorsim sumptus, hypostasis appellatur. Eadem ratione in ipsa increata essentia Pater, aut Filius, aut Spiritus particulariter memoratus, hypostasis dicitur. Distincta autem hypostasis in illis hoc modo dignoscitur: Patrem Genitorem esse, Filium Generationem, Spiritum verò Processionem. Atque hoc ipsum est

25. Վանզի բազում ինչ անյայտութի և տա-
րակուսանք յաւետարանականսն գտանի ձայնս և
յառաքելականս , առ որ եթէ խաւարապղած որ
'ի ներքս յառեալ նայիցի հոգւոյն ակամբ , նոյն
ինքն՝ մոլորութեան պատճառ՝ ճշմարտուէն նմա
եղանի ասացուած : Ուր յիմարամիտն այն ապողի-
նար՝ լսելով յառաքելոյ ⁽¹⁾ , որովհետեւ մանկունք
հաղորդեցին արեան և մարմնոյ , և ինքն իսկ մեր-
ձաւորութիւն կցորդ եղև նոցուն , աստուտ ապա
զմարդկայինն՝ ի բաց կրճատելէ հան ՚ի մարմնոյն
քնի զբանական հոգին , ասելով . Վճային էր հո-
գիացեալ հոգևորութիւն : Վոյնպէս և այլով իւրիք
բանիւ այլ որ վրիպեալ մոլորեցաւ , յասել անդ
փրկչին ⁽²⁾ . Ոչ որ եւ յերկինս , եթէ ոչ որ էջն
յերկնից որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս . կար-
ծեաց եւտիքէս առաջին յերկնից բերել , և յած-
ային բնութիւն հայթհայթեալ քնի մարմին , և
իբրև ընդ խողովակ զնոյն անցուցեալ ընդ մէջ
կուսին . ոչ իմանալով՝ թէ ⁽³⁾ յաղագս առ երկ-
նայինն միաւորութեան որ յերկրէն էր՝ ասիւր
այս այսպէս : Վորդ է ուրեմն յածային գրիցելն
բան՝ որ ի բնութեն է ասացել և իմանի , և է որ ի
միաւորութեանն որեւէնութեանն : Օի յորժամ
ասեր փրկիչն ցփիլիպպոս , ⁽⁴⁾ որ ետես զիս՝ ետես
զհայր իմ . եթէ զտեսանելս զայս՝ առ բնութեն
տեսութիւն զիւր ունի որդի զհօր , ոչ առաջնորդես
ցես մտացն աչաց , ոչ միայն թէ ⁽⁵⁾ որդեհայրու-

(1) Եբր . ք . 14 : (2) Յովհ . ք . 13 : յորինակին՝ էիւ ու էջն :
(3) Գրիգոր Թառ . ՚ի թղթ . Թ . առ կղերոն . * Ոչ որ եւ
,, ՚ի յերկինս՝ եթէ ոչ որ էջն յերկնէ որդին մարդոյ : Եւ եթէ
,, այլ ինչ նոյնպիսի՝ իմանալի է ասացեալն յաղագս առ երկ-
,, նաւորն միաւորութեան : ||

(4) Յովհաննու . Ժ . 9 :

(5) Աթանաս ՚ի բանն յաղագս երրորդութեան (որ կայ և ՚ի
յն . լու . գործս նորա հաս . Թ . յեր . 76 .) գրէ . * Վն զի և ոչ
,, որդեհայրութի խոստովանիմք՝ որպէս սաբեղիանոսք , որք
,, ասենն միասնական , այլ ոչ համաբնական . || ուր բառք որդե

Personalitas ; qua enim re assignatur hypostasis, eadem etiam personalitas illius fit.

29. Quomodo ergo tu in errorem inductus es? vel non asserendo hypostasim et personalitatem Virtuti trium Personarum, vel asserendo, pessimè dicis, gladio ictus Libyi (Sabelii), qui pro tribus personis ac hypostasibus unam dicebat personam ac hypostasim. Et profectò summa adficio admiratione, nova omnino in te contemplata figuratione. Alii enim ex sinistra parte stantes unum tantum quique diabolici studii fecerunt lucrum, at tu nimis avaritiæ deditus, nullum præterire avidiori animo passus es: ita ut justum erit ad te dirigere Prophetæ dictum⁽¹⁾: „Leva oculos tuos in rectitudinem, et vide, ubi non fueris inquinatus in viis tuis”, et reliqua; ad te, qui in omnibus impudice tegeris, in confessione, in ordine, et in religione; quique tu ipse solus denudatus, atque cunctorum vices adimplens perfecisti blasphemiam mensuram.

30. Possibile⁽²⁾ erit ad numerum reducere calculos torrentis, arenas maris, guttasque pluviarum, non tamen conficta a te novitatis verba et commenta. Secus divinæ Scripturæ cogitasti te prodere; „Impleatur⁽³⁾, inquit, terra scientia Domini, sicut aquæ multæ, quæ cooperiunt maria; „ita tu quoque seductoriis tuis verbis mare vastum edidisti; omnis dies, horaque, mensis-

(1) Jerem. III. 2.

(2) Syr. I. 2.

(3) Isa. XI. 9.

Թի՛ր ներքս ածեալ մուծանես , այլ և մարմինս
և ս հօր շնորհեսցես՝ որպէս և որդւոյ : Բ ստ նմին
և յորժամ ասէր , Թէ՛ (1) ես և հայր իմ՝ մի՛ եմք ,
ոչ ըստ դիմաց և առանձնաւորութի՛ն զմին ասէր
գո՛ւ , այլ ի՛նքնութեանս :

26 . Ա ո որ դու կուրացեալ մտօք հայելով՝ ոչ
գիտացեր զանազանել , այլ մեղադիր եղեալ ա
ռաջնոցն անձնութե՛ն՝ գրեցեր և ասացեր , Թէ՛
Օ ի՛նչ պարտ է զճարտարսն յունաց համարել ,
որք՝ ասեն զերրորդութի՛ն դիմօք և առանձնաւո
րութե՛ք բաժանեալս , և անձնութե՛ք միաւորեալ :
Բ ստի յայտ արարեր , Թէ՛ դու և ոչ զմի՛ յերկո
ցունց յայդցանէ՛ ոչ ընդունիս . և այդպէս՝ ոչ բա
ժանելով ի՛նչ դիմաց՝ լինիս սաբելացի՛ , և ոչ միա
ւորելով ի՛նքնութե՛ն՝ արիօսեանս : Ա և եթէ՛ ոչ բա
ժանի ըստ դիմաց , զհարգ առանձնաւորութի՛քն
կարեն անշարժ մնալ . զոր մեծն գրիգոր ասէր
նազիրագու (2) , Թէ՛՝ Օ երիս գոյութիանս ոչ միոյ ի
մանալ ժողովման , կամ լուծանելոյ՝ ՚ի միմեանս ,
և կամ խաւանակութե՛ն : Ա դարձեալ՝ Ա թէ՛ ոչ
անձնութե՛ն միաւորես , օտար ապաքէն՝ ՚ի ներքս
ածես բնութի՛ն , և յանհաւասարս զզուգահաւա
սարն դնես (3) գոյացութի՛ն : Արդ այսպէս լ իսա
ւար զճամարտագոյնն շօշափեցեր լոյս . և զկուրուի
մտաց քոց զսրբովքն արկանես հարամբք , զորս
ճարտարս յունաց անուանեցեր . և զայս ՚ի քեզ
հայելով ասացեր . զի Թէ՛ դու ՚ի գիտութե՛ն էիր
եղել , զայլս ոչ անուանելիր գիտունս : Ասկ մինչ

հայրութի եղեալ է ՚ի Թարգմանուի յունական բառիս ὑποπόστασις
ἰσοφαρισμός , որ զնոյն նշանակէ :

(1) Յովհ . Ժ . 30 :

(2) ՚ի ճառն ի՛նքն . ըստ տղ . յն . և լո : գլ . ք . յառորսն .
ուր բառս գոյութի եղեալ է փոխանակ անձնաւորութե՛ն՝ զոր
յատկապէս նշանակէ յոյն բառն ἰσοφαρισμός , որով վարի անձն
բանն :

(3) Այնպէս և աստ բառս գոյացութի՛ն , դնի նովին նշանակուի
ἰσοφαρισμός :

que, novitatis est tibi (tempus). Ubi portemus calamitates a te in nos pervenientes? cui (1) referamus mala tua, aut cui umquam nunciemus deplorabilem rumorem de te abducto a lacte, decisoque ab uberibus? Qui posuisti (2) in Cœlum os tuum, et linguam tuam ducis per terram, qui studes amovere (3) de nobis leges Dei nostri, atque enarrare nobis pro iis errorem alienum. Qui sicut (4) equus sudore laboratus non cessas a cursu tuo; neque dixisti, modò quiescam (5), id enim per vim agebas. Qui nimis acriter tenes modum dicendi *unam* naturam; intentio autem hoc dicendi nugas spectat Valentinianorum et Manichæorum. Cum verò *ex duabus* dicitur *naturis*, non solùm renuis audire, verum etiam turpissimo cuidam exemplo assimilias; quod est sanè juxta tuam theologiam. Et ob hunc timorem, ne forte (6) cogaris Salvatoris carnem ex humana dicere natura, universis entibus abstulisti Naturæ nomen, dicens: Nulla dicitur natura præter Creatricem, omniaque ab ea producta eam tantum sibi habent naturam (7). Ita ut secundum te unum istorum consequatur; aut Creatorem connumerari Creaturis, quod est Atheismus; aut Divinitatem attribui creaturis, quod est Politheismus: utrumque æquè atheismus. Hæc est tua excellens Theologia, immo stultitiæ specimen; materiam

(1) Isa. XXVIII. 9. (2) Psalm. LXXII. 9.

(3) Isa. XXX. 10. (4) Jerem. VIII. 6. (5) Isa. LVII. 10.

(6) In textu *cogatur*, fortassis errore manus.

(7) Adducunt etiam Theologi simile dictum putidi hæretici Timothæi Alexandrini dicentis. „ Divinitas sola erat Christi natura ”.

Ճարտարս զնոսա խոստովանեցեր, զառ 'ի նոցա
 նէ իմաստաբար ասացեալնն իբր ոչ ընդունիցիս :
 Բայց իցեն ո՞վ արդեւք ճարտարքն այն յունաց,
 հարցանեմ ցբեզ՝ թէ զճճմարիան ասասցես . զի
 թէ և դու կամիցիս ստել, ամբաստանականն քո
 բան՝ որ զնոցանէն՝ յանուանէ՛ մեզ զասացողս բա-
 նիցդ այդոցիկ ցուցանէ : Բասցեր, թէ դիմօք և
 առանձնաւորութի՛ք բաժանեն, և անձութի՛քն միա-
 ւորեն (1) : Բայտ 'ի սբ'ց հարանցն ասացեալ եղև .
 Ո՛չ ծանօթութի՛քն յիւրաքանչիւր ումեքէ բար-
 ձեալ լինի, և ո՛չ առանձնաւորական նմանութի՛քն
 յայլում ումեք երևեալ : Եւ եթէ՛ (2) Բաժանի
 անբաժանաբար, և միաւորի՛ որոշմամբ . ո՛չ զմիա-
 ւորութի՛ն խառնակութի՛ գործելով, և ո՛չ զբա-
 ժանումնն՝ օտարութի՛ : Եւ եթէ՛ Պարտ է՝ զմի
 անձութի՛ն պահել, և զերիս դէմնն խոստովանել,
 և կո՛ վերիս (3) գոյացութի՛սն . և զիւրաքանչիւր-
 օք հանդերձ յատկութեամբ : Եւ եթէ՛ (4) Ո՛չ
 անգոյք են անուանքն, կամ միոյ դիմաց . մինչ
 զի լինել ճոխութի՛ն մեր անուամբք, այլ ոչ իրօք :
 27. Բայտ են երջանիկ հարանցն անձաբանական
 դաւանութի՛քն . որովք բանիւք դու հերձուածօղս
 առասէս զնոսա, և ո՛չ զանդիտես և զարհուրիս՝
 զթունալից որպէս զօձի վէ՛զուդք քո շարժել ընդ
 դէմնցա, որք արբանեակք և սպասաւորք եղեն
 բանիննն . անյողդողդէլի հաւատով զնորայն հիմ՝

(1) Ըստ որում գրէ անթանաս 'ի ճառն յղ . երրորդութե՛ .
 'ի ճառննա . * Չառանձնաւորութի՛ն որոշեմք, իսկ զանձութի՛ն
 միաւորեմք : || զնոյն ասեն և անձ հարք :

(2) Գրիգոր անձաբան 'ի ճառն յայնուութեան, որոյ սկիզբն
 է . * Իարձեալ իմ յս : || որ և է ըստ կարգի յն . և լս . տպ .
 ճառ լիթ :

(3) Նոյնն յառօրսն գլ . բ . 'ի տպ . յն . և լս . ճառ իթ : ուր
 արժան է գիտել, զի ք գրելոյ մեր 'ի վեր անդր, բառս ֆոյա
 ցոնի, եղեալ է 'ի թարգմանութի՛ բառին իբօսարատի . ոնչ ըն-
 թեանու իմաստասէրն յօրինակի իւրում . ուր 'ի մեր օրինակն
 գրոց անձաբանի գրի ֆոյոնի :

(4) Նոյնն յառօրսն . գլ . ժ . տպ . յն . և լս . ճառ ժբ :

istam consempternam asserere Creatrici Virtuti; naturam, non autem creaturam illius istam divulgare.

31. Verum impudens improbusque cum sis ⁽¹⁾, impietatis tuæ nescivisti saturitatem, sicut ait Propheta. Quum vides aliquem humana quædam enarrasse de Christi passionibus, audes intrepide ab scriptis illius, qui ea prædicat, expungere verbum, dicens: Operarios zizania seminantes illud seminasse ⁽²⁾. Quod dicis, non modo improbable est, sed etiam nullius valoris. Quum maligni operarii supra semen bonum zizania seminare publice præsumerent, an omnes omnino abfuerint Ecclesiasticarum rerum Curatores? an sine tutore aliquo multitudo gregis a Christo ad unum congregata ovile vagabunda ambulaverit? an nemo viderit, nemoque audierit? Si verò erant nonnulli cum aliis adhuc viventes, quomodo fuit, ut cum ipsi expellerent novatores obliqua tradentes, sua recta verba in manus eorum traderent detorquenda?

32. Vel quos ex nostris istis Spiritus Sanctus suscitavit post primum illum Illuminatores esse,

(1) Isa. LVI. 11.

(2) Id maximè prætendebant phantastici cum Mairacomensi, contra quem et sectatores ejus sic loquitur Theodorus magister Philosophi nostri. „Pessimè itaque incipientes scriptis mandare sententias suas... Constare dicunt præscam Interpretationem Evangelii non habere historiam sudoris cum timore Verbi omnipotentis, corroborationisque per Angelum”. Verum est, quod in quibusdam codicibus desiderabatur periodus illa; sed tamen semper reperiebatur in plurimis codicibus, ut patet apud eruditos. Sed quid lucrarentur id negantes, cum nequirent expungere totam historiam passionis Christi ex libris Quatuor Evangelistarum?

նացուցին զեկեղեցի : Աւ զի՛նչ զարմանք են յի՛ծ ազանիցն ոչ սրտկառել քեզ արանց . որ զի և առ նոյն ինքն վեհագոյն բնութիւնն անամօթեցար զհայհոյութեանդ քո ձգել բան , ոչ խոստովանելով՝ ի միում անեղ բնութե զերիս դէմսն և զերիս առանձնաւորութիւնս , զհայր և զորդի և զօրհոգի : Ի՛նչ ձեռն որոյ ՚ի բաց բառնալով զպատճառն՝ որով իւրք միմեանց էն և ասին , ի նմին բարձեալ լինի և իւրաքանչիւր ուրուք նոցա գոյութիւն . ընդ որով սպա և ոչ ի՛ծ . և մտալ քեզ անի՛ծ , որ այդպէս յանդուգնդ ես յի՛ծատեսութիւս . որ իմաստասիրէսդ և ասես , թէ որ ՚ի հօրէ անձնն էր՝ նոյն անձնաւորեցաւ ՚ի օր կուսին :

28 . Յորժամ ընդ հօր զնա ի՛ծաբանեիրն , ոչ շնորհեցեր նմա զկատարելութիւնն զիմի . իսկ այժմ՝ երկուցեալ՝ թէ մի գուցէ խոստովանել հասցէ ՚ի կուսէն , այսինքն ՚ի մարդկային բնութիւս զկատարելագոյնն տալ նմա գոյութիւն մարդեղուէ , անձն ՚ի հօրէ զնա անուանեցեր : Իսկ մինչ անձն ասես , ընդէր հրաժարես զնա դէ՛մ ասել . եթէ արդեւք վարդապետեցար ՚ի քում արուեստարանիդ՝ այլ գոլ զանձն , և այլ զդէմս . որ թէպէտ և է ուրեք՝ որ զանազանի ՚ի զանազան տեսակսն , սակայն առ մի և նոյն առեալ իւրակութիւն զնոյն երկոքին ակնարկեսցեն : Ի՛նչ զի զսմե մեկ ասի՝ թէ անձն և եթէ դէ՛մ . և այս հասարակաբար զհետ երթիցէ մարմնական և անմարմին տեսակայն . քանզի իւրաքանչիւր առանձնաւորեալքն ՚ի տեսակին՝ դէ՛մ անուանի . որովո ՚ի մարդկանէ (1) պօղոս յատկացեալ դէ՛մ առկոչի . իսկ յանմարմնոցն՝ գաբրիէլ առանձնացեալ դէ՛մ անուանի . սպպէս յանեղադոյն էութիւն , հայր

(1) Պօղոս . յօրինակին՝ պատգոս . յառաջին վանկն շեշտելով , ուր ունին սովորուի գրել և հին գրչագիր օրինակք ի՛ծաշնչի . ոչ զայս բառ ևեթ , այլև զայլ յատուկ անուանս ըստ յունաց , գրելով՝ պէպոս , ինվատ , յովանեէս , յակովբոս , ևն :

ambos illos dico Sanctos, Isaacum et Mastosium, cunctosque electos eorum ministros et cooperatores, Eznacium cum reliquis; vel qui posterior illis, nec procul ab iis, Magnum dico inter Philosophos celebremque in orbe terrarum Dominum Moysen: qui insimul erant optimè periti Interpretes, et orthodoxi. Isti tales neque adeo compotes facti sunt, ut cognoscerent alienam mixturam? an pro lacte sincero seductiones turbidas suisne bibere dederunt nationalibus? mercenarii forsan, non verò pastores existentes neglexerunt oves? An a vobis verbum Dei ⁽¹⁾ processit, aut in vos solos pervenit Evangelium ⁽²⁾? Vos ergo estis Pastor ille bonus, quem se esse dixit Christus? omnes ergo, qui ante vos fuerunt, fures erant atque latrones ⁽³⁾? At dicitis: Avidius ducti Dei simul atque studii amore, quæque invenire potuerunt scripta, interpretati sunt, et adduxerunt. Quid dicitis? Dei amantissimi cum essent, odiine Dei præsumpserint præstare opus? atque ab studio litterarum inchoantes, ad stultitiam ascenderint? acerbum pro suavi dicentes, et tenebras sicut lucem ⁽⁴⁾ ponentes: ita

(1) I. Cor. XIV. 36. (2) Ioan. X. 11. 8.

(3) Sic invehitur etiam Theodorus prælaudatus contra Mairacomensem. „Tu ergo, o simulator verborum et contumax, tunc evolasti alis intellectus supra Coelites Patres antiquos? qui columnæ Ecclesiæ basesque veritatis nominati sunt; quibus custodes Angeli, Dux autem militiæ Dominus ipse: quique per martyrium pro Christo vitam finientes decorati sunt in Apostolico gradu. . . Num tot temporibus in ignorantia ambularunt omnes Ecclesiæ filii, et nuper solum in fine temporum novi vos studentes, novique conscii veritatis extitistis, secundi Apollinaristæ, qui novellis traditionibus novas pullulare fecistis spinas ex radice amaritudinis in escam flammaram ignis inextinguibilis?”

(4) Isa. V. 20.

կի՞ որդի կամ հոգի առանձնակի յիշեալ՝ դէ՛մ առ
ուստի : Այլ արտորոշեալ ճանաչի՛ ՚ի նոսա դէմն
այսուիկ . հօր՝ ծնօղ գոլ . որդւոյ՝ ծնունդ . իսկ
հոգւոյ՝ ելումն : Այլ նոյն սա՛ է առանձնաւորու-
թիւն . զի որով իւրք նշանակեցի դէմն , նոյն և
առանձնաւորութիւն նմին եղիցի :

29 . Արդ զիա՞րդ դու մուտրեցար՝ կամ ո՛չ իսկ
ասել դէ՛մ և առանձնաւորութի՛ն երեքանձնական
զօրութեանն , և կամ թէ՛ ասել՝ չարաչար ասել՝
ընդ լիբէացւոյն ելանել սուր . փոխանակ երից
դէմաց և առանձնաւորութեան՝ մի՛ ասել դէ՛մ և
առանձնաւորութիւն : Այլ համայն հիացեալ եմ
մեծապէս՝ զնորանշանդ ՚ի քեզ տեսանելով ձեա
ցութի՛ն . զի այլք յահեկանացն զմի՛ մի՛ ինչ ՚ի սա-
տանայական ուսմանցն բարձեալ տարան շահս .
իսկ դու յոյժ ազահելով՝ և ոչ զմի՛ ոք անտուտ ՚ի
կողմանէ թողլով՝ տենչացար . մինչ թէ՛ զնոյն ըզ-
մարգարէին առ քեզ բարբառել իրուացի է .⁽¹⁾
Ամբարձ զաչս քո յուղղութի՛ն և տէս , ո՛ւր ո՛չ թա-
թաւեցար ՚ի ճանապարհս քո , և որ ՚ի կարգին .
առ ամենեսեան անամօթեալդ , և ՚ի խոստովա-
նականս , և ՚ի կարգս , և ՚ի կրօնս . առանց ամե-
նեցուն հոլանեալ , և զամենեցուն ՚ի տեղի արա-
րեալ լցեր զհայհոյութեանն չափ :

30 . Գոյ՛ն⁽²⁾ հնար թուել զխի՛ճս հեղեղատի ,
և զաւազ ծովու , և զչիթս անձրևի , և ոչ զստեղ-
ծեալն առ ՚ի քէն նորագիւտ բանս և իրս : Բնդ
հակառակս ելանել անճայնոյն խորհեցար գրոյ՛ն⁽³⁾ .
լցցի՛ ասէ երկիր գիտութի՛ք ան իբրև զջուրս բա-
զումս՝ որ ծածկէն զծովս . այսանակ և դու հրա-
պուրողականդ քո բանիւք ծովացուցեր . ամօր և
ժամ և ամիս՝ քեզ նորաձեութեան : Այլ տար-
ցուք զառ ՚ի քէն հասեալ ՚ի մեզ աղէտս .⁽⁴⁾ ո՛ւմ

(1) Երեմ. Գ . 2 : (2) Սիրաք . Թ . 2 :

(3) Եսայ . ԺԹ . 9 : (4) Անդ . ԽԵ . 9 :

ut malum pro bono mutuati fuerint, et propheti-
cam maledictionem in capita sua prætulert.

33. Ita vana vanis applicatis, ut aiebat Job (1),
et adjecto mendacio in spe vestra, sub menda-
cio quoque intrantes occultamini, juxta Isaiaë
dictum (2). Audis Jesum esurientem in Evange-
lio scriptum, et illico demergeris in gurgites lo-
quacitatis, dicens: „Quomodo deceat Deum esu-
rire? Famem intelligo, minime verò humano
more ejus famem configuro: esurire hominem
corruptionem agit, et fames ipsa nihil aliud est,
quàm corruptio. „ At ego primùm nullo modo
novi Divinam necessitatibus subjectam esse na-
turam; alioquin necesse foret carnem etiam di-
cere simplicem illam incorporalemque Virtu-
tem. Itaque falsum erit secundum vos etiam
scriptum de illo Hominem ex muliere factum
fuisse; sed potius (dicendum erit) propriam de
cælo ductam nobis apparere fecisse carnem.
Quo posito, abiens occurris, quod semper opta-
bas, Eutychio fabuloso; exempli gratia, puer
errabundus ubicumque vadat, matrem clamans
vocat.

34. Præterea, etiam quæ nobis sunt natura-
lia, tam spiritualia quàm corporalia, non sunt
corruptiva, vel corruptio nostræ naturæ. Quo-
niam (3) corruptio generationi opponitur; con-

(1) Job. XXVII. 12. (2) Isa. XXVIII. 15.

(3) Voces, *Corruptio*, *Corruptiva*, strictè accipit Philosophus
noster in toto Sermonis cursu pro destructione, vel dissolutione
totius compositi, hancque tantum removet a Corpore Christi,
utpote non naturalis passio sit Corpori humano insita a Crea-
tore: naturalia enim in conservationem data sunt, non autem in

պատմեսցուք զչարիսս , կամ ո՛ւմ գոյժ տացուք
 զանջատելոյդ՝ի կաթանէ , զհատուցելոյդ՝ի ստե-
 նէ . (1) որ եղևիր յերկինս զբերան քո , և զլեզու
 քո ածես զերկրաւ . (2) որ ջանասդ մերժել ՚ի
 մէնջ զօրէնս նոյ մերոյ , և պատմել մեզ փոխա-
 նակ այնոցիկ այլ մոլորութիւն . որ (3) իբրև զձե
 ընդ քիրտն մտեալ՝ ոչ կասես յընթացից քոց (4) .
 և ոչ ասացեր՝ թէ արդ հանգեայց . զի զայն առ
 ուժի՛ գործելիր : Ար յոյժ պինդդ ունիս զմիդ ասել
 բնութի . և ասելոյդ քո խորհուրդ ՚ի վաղէնտի-
 նեայցն և ՚ի մանիքեցւոցն հայի աղձատանս : Իսկ
 զառ ՚ի յերկուց բնութեցն ասել՝ ոչ միայն թէ
 լսել ոչ կարասցես , այլ և վատթարագունի՛ ինն
 նմանեցուցանես ասարացուցի . որ է ին քում նձ-
 խօսութեդ և տարացոյցն քո : Աւ յաղազս այդք
 երկիւղի , թէ մի գուցէ զփրկչական մարմինն ՚ի
 մարդկայնոյս ասել (5) հարկեսցի բնութե , ՚ի հա-
 նձր իսկ էակայս ՚ի բնոյ բարձել տարար զանուն
 բնութե , ասելով . Աչ ասի այլ բնութի , բայց (6)
 արարչականն և եթ . և նմքս ՚ի նմանէ ածանցո-
 ցեալք՝ զնա՛ ունին միայն իւրեանց բնութիւն :
 Արպէս զի ըստ քեզ՝ յերկուց մին պատկանեսցի ,
 կամ զարարիչն թուել ընդ արարածս , որ է ան
 նձութի , և կի՛ գնձութե կարծիս բերել ՚ի վե-
 րայ արարածոյս , որ է բազմնձութի . և նոյննդս
 երկգրին աննձութի : Այս է քո պանծալի նձա-

(1) Մատթ . 4ք . 9 :

(2) Եսայ . Ը . 11 . 10 : (3) Եր . Ը . 6 : (4) Եսայ . 6Է . 10 :

(5) Հարկեսցի բնութե : Թուի վրեպակ գրչի՛ փոխանակ գնե-
 լոյ , կարկեսցի բնութե : Բայց ուղիղ համարեալ , մարթ է իմա-
 նաւ . զի մի զփրկչական մարմինն հարկ լիցի ասել ՚ի մարդկալ-
 ին բնութե , կի՛ ին մարդկային բնութե :

(6) Չայս ձախողակի կարծիս կշտամբեն յեւտիքսկանս՝ ընդ
 իմաստասիրին և ոմանք յերեւելի նձաբանից , բերելով առ սոյս
 զբանս արմութեոսի աղբրսանդրացւոյ՝ կուզն անուանելոյ , որ
 զնձութին և եթ (ասէ) զինեւ բնութիւն քոի : ॥ Յայտ է թէ
 ՚ի նոյն հայն և բանք հակառակօրդին աստ , և թիւ 9 . զորս
 և հերքէ իմաստասէրս :

traria autem non possunt simul, et eodem tempore subsistere: at tamen fames, et sitis, labor, et mœror, sollicitudo, et timor, ira, ignorantiaque, et his similia, simul et unâ cum generatione rei accipiuntur in homine: ergo non sunt ista corruptiones; si enim corruptiones essent, non poterant unâ cum existentia consistere; verùm reipsa coexistunt substantiæ. Siquidem dicebat Creator Protoparenti nostro: (1) Ex omnibus arboribus, quæ sunt in Paradiso, manducans manducabis. Nonne hoc secundum naturam coaptans proponebat vescendi usum? alioquin supervacaneum, mea sententiâ, foret Plantatorem plantasse Paradisum illum omnigenis fructibus, illicque collocato homine jussu illi dedisse iis frui. Et rursus: „ De fructu arboris, (2) quæ in medio est Paradisi, ne comedas, ne morieris”. Nisi timoris dispositio in rationali ejus anima innata fuisset, quomodo ca-

destructionem. Hoc sensu passim usurpatur *Corruptio* in Sacris Scripturis, ut differens a morte, sicuti S. Petrus de Christo mortuo asserit, corpus ejus non vidisse corruptionem. (Act. II. 31.) Porro cum latè quoque sensu accipi hanc vocem noverit Auctor noster pro quacumque mutatione, id etiam innuit (Num. 41.) *Corruptionis* asserens *examinatis generibus* etc. In tota hac questione viderit eruditus Lector duas classes Acephalorum Euty-chianorum impugnare Philosophum nostrum: Severianos quidem qui Christi corpus subditum esse passionibus corporalibus dicebant, verum ex necessitate; hinc *Corrupticolæ*, vel *Passibiles* nominati. Julianitas autem ex adverso negantes et necessitatem, et veritatem passionum in Christo, inde *Incorruptularum*, seu *Impassibilium* nomen sortitos. Auctor ergo noster per veritatis medium incedens, contendit passiones naturales et reapse in Christo fuisse, et voluntariè; Julianum nominatim condemnans (Num. 55. 20). Severum autem in doctrina, et cum eo Jacobum Syrum, vel Zanzalum.

(1) Gen. II. 16. (2) Ibid. III. 3.

բանուծիդ , մանաւանդ թէ յիմարուէդ ցոյցք ,
 զնիւթս զայս յաւէժակից ասել արարչական զօ-
 րուծեն . բնուծիւն , և ոչ ստացուած նմա զսա-
 համբաւել :

31 . Այլ սակայն ⁽¹⁾ լի՛րք և չար լինելով՝ զամ-
 պարշտուէդ ոչ գիտացեր զյագուրդ . որպէս ասէ
 մարգարէն : Յորժամ տեսանես զմարդկային ինչ
 ուրուք ճառեալ զքնի կրիցն , յանդգնիս աներ-
 կիւզաբար՝ ի գրեցելոց անտի՝ որ զայնն քարոզէ՝ ի
 բաց ջնջել զբանն ⁽²⁾ . և ասես՝ որոմնացան մշակացն
 է զայդ սերմանեալ : Ար ոչ միայն է անհաւանա-
 կան՝ զոր ասեսդ , այլ և անհաւաստի : Յորժամ
 չար մշակքն ի վերայ բարի սերմանն որոմնացա-
 նուք լինել հանդիսանային , ամենեքին առհասարակ
 եկեղեցականացն ի բաց բարձեալ եղեն հր-
 գաբարձուք . անտերո՞ւնչ ի քնի առ մի հաւաքել
 գաւիթ շրջէին հօտիցն բազմուծի . ոչ որ տեսա-
 ներ , և ոչ այն որ լսեր : Արդ եթէ էին ոմանք ,
 այլև այլովք ևս կենդանիք մնացեալք , զիարդ
 էր՝ եթէ զթիւրուէն արտահալած առնելով զա-
 ւանդիչս , զիւրեանցն ի ձեռս նոցա տային առ ի
 թիւրել զուղղասացուծի :

32 . Այլ կամ զորս ի մէնջից աստի հոգին՝ որ
 զարթոյց՝ լինել զկնի առաջնոյն լուսաւորիչք .
 զերկոսին զնս ասեմ սքս՝ զսահակ և զմաշդոց ,
 և զամենեսին զընտրեալսն զարբանեակս նոցուն
 և զգործակիցս , զէզնակ և զայլն . և կի՞ որ լը
 նոցանէ , և ոչ հեռի ի նոցանէ՝ զմեծն իմաստասի-
 րաց և զհաւանեալն լը տիեզերս զի՞որ մովսէս . որք

(1) Եսայ . ծի . 11 :

(2) Սովին իմաստիւք խօսի և վարդապետն իմաստասիրին
 թէ որորոս ընդդէմ մայրագոմեցւոց յասելն . * Արդ՝ չարա-
 ,, հաւեալ զսորհուրդս իւրեանց սկզբնականին մատենագրել
 ,, այսպէս . . . յայտ է ասեն , թէ անընդունակ է առաջ(ին)
 թարգմանուծիւն աւետարանին , որ յարթ(մակայուծեն զա-
 ,, հաբբանուծիւնն պատմեն ամենահարողի բանին այ , և զի
 ,, հրըշտակէն քաջալերելն : ||

vere illi juberet? aut quomodo ipse cavere potuisset, vel culparetur postquam cavere neglexisset? Antehac quoque scriptum est: Operarium, ⁽¹⁾ et custodire delicias illum Paradisum, quem plantavit. Quorum primum labores, secundum verò sollicitudines secum conjunctas habet. Somni adhuc habitum palam ex scriptis illis verbis novimus: ⁽²⁾ Injecit, inquit, Deus soporem supra Adam, et dormivit; non extrinsecus inducens ei somni actum, sed naturali, ubi opus fuerit, passione superveniente. Desiderium verò ex prohibitione cupiti fructus conjicio. Quod autem dicit: „Adamo non est inventus adjutor illi, ⁽³⁾ per hoc tristitiam designat Protoplasti: cætera enim videns animalia decorata fuisse, eo quod conviverent par cum pari secundum genus, ea propter mœrore afficiebatur, quoniam ipse solus desolatus erat sine familia, atque privatus ⁽⁴⁾. Nec non præscientiæ haud secundum naturam in eo dixerim esse prænotionem, sed ex Divini Spiritus inspiratione, qui nunc movet, nunc ad se ipsum contractus relinquit in-

(1) Gen. II. 15. (2) Ibid. II. 21. (3) Ibid. 20.

(4) Quod hic Philosophus aptat mœrore Protoparentis, id B. Ambrosius refert ad quandam inscitiam ejus, dicens (Lib. de Paradiso. Cap. II.) „Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam, ut in omnibus videret ex utraque sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculino et femina, et ipse usu, exemploque cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adjutum”. Petavius autem in eodem verbo considerat desiderium primi parentis ad illud quod suæ speciei deerat, quodque aliquid tristitiæ modum inducit, dicens: (Tom. III. Lib. II. pag. 178.) „Cum igitur omnibus inspectis cognitisque singillatim animalibus nullum sui simile, sibi congruens Adamus animadvertisset; et optare quod deerat a Solo Deo, ac sperare cogertur”.

էին միանգամայն արուեստաւորք թարգմանիչք
 և ուղղափառք : Արքա և այնքան ո՞չ կարացին ճա-
 նաչել զօտարոտի խառնուածն . փոխանակ անխար-
 դախ կաթինն հրապոյրս պղտորս ⁽¹⁾ իւրեանցայ-
 ոցս արբուցին համազանց . վարձկանք և ոչ հո-
 վիւք լինելով՝ անփոյթ արարին զոչխարացն ⁽²⁾ :
 'Եւ ձեզ հնչեաց բանն նոյ , և առ ձեզ միայն եհաս-
 աւետարանն ⁽³⁾ : 'Դուք ուրեմն հովիւն քաջ 'ի
 քնէ զինքն ասացեալն ⁽⁴⁾ . ամենեքեան՝ որ յառաջ
 քան զձեզն էին՝ գո՞ղք էին և աւազակք : Աւ ա-
 սէք . անսիրութեան միանգամայն և ուսումնա-
 սիրութեան ըմբռնեալ ցանկութիւն , որոց և հան-
 գիպել կարացին գրիցելոց՝ թարգմանեցին և բե-
 րին : Օրնչ ասէք . անասէրք լինելով՝ անատե-
 ցութեան յանդգնէին ցուցանել գործ . և յու-
 սումնասիրութիւն անտի կանխեալք՝ ելանէին առ
 յիմարութիւնն ⁽⁵⁾ . զգաուն քաղցր վարկանելով ,
 և դնելով զխաւարն իբրև զլոյս . զչարն ը բարւոյ
 փոխանակել , և բառնալ բերել զմարդարեականն
 'ի գլուխս իւրեանց վայասացութիւն :

33 . Այսպէս ⁽⁶⁾ զսնտոխս զսնտտեօք պատէք ,
 որպէս ասէրն յովք . և ⁽⁷⁾ դնելով ստուի 'ի յոյսն
 ձեր՝ ընդ ստութեամբն և մտեալ ծածկիք ը ե-

(1) Իւրեանցայոցս . յօրինակին . Իւրեանց յոյոցս :

(2) ան . Կոր . Ժ . 36 : (3) Յովհ . Ժ . 11 . 8 :

(4) 'Իւարձեալ 'ի սոյն ձև բանից հայի և ասացեալն 'ի թէ ու
 գորտսէ ընդդէմ՝ մայրագոմեցոյն : * Արդ դու ո՞վ յօղաբան
 ,, և զբուցահուր՝ իբր գերաթուար մտացաթև հանձարով քան
 ,, զերկնագոլակ նախահարսն , որք հիմունք եկեղեցւոյ և խա-
 ,, բխիք ճմարտութե անուանեցան . որոց պահապանք հրեշ-
 ,, տակէք . և զօրավար՝ ինքն տրն . որք վկայեալք յաղագս քնի
 ,, նսահատակեալք գլխափառեցան յառաքելական աստիճանին
 ,, . . . և այսբան ժամանակք ('ի չարչարանաց անտի քնի՝) յան
 ,, գիտութեան գնացին բոլոր մանկունք եկեղեցւոյ , և միայն
 ,, արդ ևս 'ի վախճան ժամանակաց նորուք դուք և նորա-
 ,, ծանք գապք ճմարտունն , երկրորդ ապօղինարիտք , որ նո-
 ,, ըրածայն աւանդութիւն նորածին բուսուցէք արմատոց դառ-
 ,, նութե փուշս՝ հրաձարակ անշիջատոցոր բոցոյն : ||

(5) Եսայ . Է . 20 . (6) Յովք . իէ . 12 : (7) Եսայ . իէ . 15 :

telligentem rationalemque animam. Huic enim (præscientiæ) nulla creatura digna facta est, ut assequatur; solus enim Creator id consequitur: sicut vel ipse per Isaiam dixit: „Nemo est præter me, qui sciat posteriora, ⁽¹⁾ antequam sint, unaque perficiantur”.

35. Atqui constat, hæc secundum naturam, et ante peccatum fuisse, neque post intrusa propter peccatum in nostram naturam, ut tibi visum est dicere. Sed utpote idem unicum conductivæ animæ liberum arbitrium ad utramque partem compos fuerit se se inclinare per impetum desiderii, duplex quædam istorum putetur dispositio; quorum unum spiritus, alterum peccati nomine notatur. Lex enim ⁽²⁾ spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis, Paulus dixit. Et rursus: ⁽³⁾ „Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis”. Non ergo inductiva sunt nobis mortis et corruptionis, fames et mœror, cæteraque omnia; aut hæc ipsa corruptiones sunt: sed ad manus hæc habens conductiva facultas, sicut agricola semina, si seminet his in carne, de carne ipsa metet corruptionem ⁽⁴⁾; si verò seminabit in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Non ipsa tristitia mors fuit, sed Sæculi tristitia mortem operatur ⁽⁵⁾; quæ verò secundum Deum tristitia est, impænitentiam assequitur salutem. Neque id solum, verum etiam contra-

(1) Isa. XLVI. 9.

(2) Rom. VIII. 2. (3) Ibid. VII. 23.

(4) Gal. VI. 8. (5) II. Cor. VII. 10.

սայայ բանին : Ասես քաղցնուլ գրեալ յաւետարանսն զյժ , և զուղիս այնուհետև 'ի շատխօսութեանն հոսանս՝ ասելով . * Արպէս վայել է այլ քաղցնուլ . զքաղցն իմանամ , և ոչ մարդկայնովս օրինակել ներքատակեմ զնորայն (1) . զմարդումս քաղցնուլն զապականութիւնն ներդործէ , և նոյն ինքն քաղցն ոչ է այլ ինչ , եթէ ոչ ապականուի : Ըստ էս՝ նախկին , զի և ոչ իւրք գիտեմ զնձայինն հարկաւորագունիցն ներքոյ անկեալ բնութե . զի թէ այս էր , հարկ էր և մարմինս ասել գոլ զպարզն և զանմարմին զօրութիւն : Աւսնու լինի լի ձեզ՝ 'ի կնոջէ և մարդ զնա լինել գրեալն . այլ զինքեանն բերեալ երևեցոյց մեզ յերկնից մարմին : Ինչ ձեռն որոյ երթել հանդիպիս զօրմիշան խնդրես , եւ տիքեայ առասպելականին . օրինակ իմն , մանուկ մալորե՛լ՝ ուրանօր և երթիցէ , զմայրն վերածայնեալ կարգայ :

34 . Դարձեալ զի և որ 'ի մեզ բնաւորականքն էն՝ հոգեկանք և մարմնականք , ոչ են ապականիչք և կամ ապականութիւն բնութես մերում : Բանզի (2) ապականութիւն՝ ներլինելութեն ներ

(1) Չմարդուս քաղցնուլն : Թուի արտաքս թողեալ է գրոյն , փոխանակ գրելոյ՝ զի մարդուս . և իմաստքն պարզին . Չքաղցն քսի իմանամ կի՞ գիտեմ , ասէ հակառակորդն , բայց ոչ ըստ մարդկային քաղցոյ առեալ նմանեցուցանեմ զքաղցն քսի . զի քաղցնուլն մարդումս զապականութիւն գործէ են : Աս որ պատասխանէ իմաստասէրն . Այլ էս են :

(2) Չբառքս ապականութիւն , ապականիչ , ճշդիւ առնու իմաստաւ սէրն 'ի բովանդակ կարգի բանիցն՝ փոխանակ լուծման կամ քայքայման բաղադրեցելոյ իրիք 'ի մասունս իւր . և զայս միայն 'ի բաց տանի 'ի արունական մարմնոյն . իբր զի այս ոչ է բնաւորական կիրք մարդկային մարմնոյ՝ յարարէն հաստատե՛լ 'ի բնութիւն . զի բնաւորականքն առան յնչ առ 'ի պահպանութիւն և ոչ յեղծումն : 'Ի սոյն միտս յաճախակի նշանակէ բառն ապականութիւն 'ի սք գիրս , իբրև որիչ 'ի մահուանէ . ուստի և սքն պետոս յետ յիշատակելոյ զմեռանելն քսի , 'ի վր բերէ թէ մարմին նր ոչ ետես զապականութիւն : (Գործ . ք . 31 :) Բայց քանզի ընդարձակ առեալ զբառդ՝ իմանի առհասարակ զինչևիցէ փոփոխութիւն կի՞ ոչլայլութիւն մարմնական , զայդ ևս յուշ առնէ իմաստասէրն՝ յետ ասելոյն (Թիւ 41 .) զիւր կիրս

ria, quæ vice versa succedunt iis, æqua dixeris ratione nunc ad vitam, nunc ad mortem circumacta feri; quoniam tristitia succedit lætitiæ; et lætitiã, quæ malignitate conjuncta est cum luctu, et tristitia, expellendam esse minabatur Magnus Jacobus ⁽¹⁾: Risus vester, ait, in luctum convertetur, et gaudium vestrum in mœrorem: verum hoc ipso gaudio, quod est erga Deum amore, dilatata anima gaudere semper a Paulo jubetur ⁽²⁾. Pariter et esus à gula proveniens condemnatur; et mensa, quæ divinæ gloriæ est supplementum, laudatur juxta ejusdem Apostoli dicta ⁽³⁾: „ Sive manducatis, sive bibetis, omnia in gloriam Dei facite ”.

36. Patet itaque ex dictis illis, etiam propter Protoplastum dicendum esse, quod in quantum in mandatorum observatione progrediebatur, per ista naturalia oppugnans expellebat a se mortem et corruptionem; atque ita diuturna permanente substantia indicibilem assecutus fuisset vitam. Verumtamen cum in mandatorum transgressionem præceps ceciderit, unde peccati quoque pululatio processit, tunc sub jugum mortis corruptionisque se se introducens obtemperabat. Sic neque Creator, neque ab eo creatus, sed propria voluntas Creaturæ, simulatque seductio Diaboli mortem, et corruptionem in nostra inseruit natura: quæ tamen difficile se movebat tunc ad peccatum, propensiorque erat ad bonum; secus autem nunc, postquam in corruptibilem cecidi-

(1) Jac. IV. 9.

(2) Philipp. IV. 4. (3) I. Cor. X. 31.

հահանայ . և ներհաղթն ոչ կարեն համանդամայն
 ՚ի միում և ՚ի նոյն ժամանակի բաղկանալ . իսկ
 քաղց՝ և ծարաւ՝ և աշխատութի՛ն և տրտմութի՛ն
 և հոգք՝ և երկիրդ՝ և ցասումն՝ և ս և անգիտուելի ,
 և որ սոցին նմանք՝ համանդամայն ընդ ներլինե-
 լութեան բանին ⁽¹⁾ առեալ լինի՛ մարդումս . ա-
 սպա ուրեմն և ոչ են այսոքիկ ապականութի՛ն . զի
 էթէ էր ապականութի՛ն , ոչ կարէր ՚ի միասին ընդ
 գոլոյն բաղկանալ . այլ են բաղկացականք գոյա-
 ցութե՛ն : Քանզի ասէր գոյացուցիչն մերում նա-
 խասօրն . ⁽²⁾ յամ՝ ծառոց՝ որ են ՚ի դրախտիդ , ու-
 ատելով կերիցես . այս՝ ոչ ապաքէն ըստ բնութեան
 պատշաճեալ կերակրողականին առաջի դնէր ըզ-

ընկարաւ քս , այլև ըսք մը . ուր ՚ի հակառակորդ անդր դար-
 ձուցեալ զբանն լը մեզ ասելովս՝ մի գոյութակղեցցիս ասէ , զա-
 պականութեն ընդ մի ասէլով ասիս , իմ այնու զի այլևայլ եղա-
 նակք են ապականուէ , կի՞ զի բազմապիսի առեալ լինի բառս .
 վասն զի ես խօսիմ ասէ զբնական կրից մարմնոյ՝ որ և յանմեզ
 բնութե ազամայ երևէր . և ոչ ուր դուր իմանաս զանբնական
 կիրան՝ որք զինի մեղացն եկին . յորոց զմահն յանձն առ քն
 կամաւ անտեսութեան միայն՝ և ոչ հարկաւ ապականութեան :
 Բայց առ քաջ իմանալոյ զայլևայլ բանս իմաստասիրին ՚ի վր
 այսր ինդրոյ , կարևոր է յիշեցուցանել աստանօր՝ զի յանգլուիս
 ազանդաւորաց անտի եւտիքականաց բուսան երկու շառաւիղք
 դառնութե : Սկերոս սկզբէր թէ մարմինն քսի էր ապականա-
 ցու՝ հարկաւ ներքոյ անկեալ բնական կրից քաղցոյ , ծարա-
 ւոյ , մահու ևն , որոյ հետևօք կոչեցան՝ Ապականադաւանք
 կի՞ Արականք : Իսկ յուլիանէ աղեկառնացի չհակառակն՝ ոչ մի-
 այն զհարկաւ կրէն ուրանայր , այլև զճշմարտութի կրիցն . զի
 մի ապականութի գնիցի ասէր ՚ի քս . որով ազանգակիցք եր
 ասացան Անապականադաւանք կի՞ Անկրականք : Արդ իմաս-
 տասէրն չէ մեջ մտրորուէց , զճշմարտան աւանդելով , յամ՝ բանս
 իւր հաստատէ զբնական կիրս մարդկայինս ճշմարտանա եղել
 ՚ի քս , բայց ոչ ՚ի հարկէ բնուէ՝ այլ ինքնիշխան կամաւորութե
 որով զերկաքանչիւր գասս ազանդաւորացն մերթէ , և յանուա-
 նէ զուլիանէ , թիւ 20 . չ որում իմանի և յակոր ասորի և նո-
 ցին համախոսք :

(1) Եթէ չեցէ ՚ի բանս վրիպակ ինչ գրչի , մարթ է սյսպէս
 պարզել զբանդ . Բնաւորական կիրք ՚ի մարդն , որպիսի են
 քաղց , ծարաւ , աշխատուել ևն , համանդամայն չէ լինելութեան
 (իմ ՚ի ստեղծանիւն) բնականին՝ առեալ լինի ՚ի մարդումս :

(2) Ծնեդ . ք . 16 :

mus vitam, per contraria periclitamur; facillime nos ad peccatum, et quàm difficile ad virtutem moventes.

37. Hæc autem ita cursim dicta sunt propter tuum verbum; quia vel ipsa naturalia corruptionis nomine commentatus es, non tantum quæ cum carne nostra sunt connexa, ut labor, fames, et somnus, sed etiam quæ in anima sunt triplices partes, rationalis, concupiscibilis, et irascibilis; quæ nihil aliud sunt, quam naturales, atque affectiones innatæ humanæ constructionis; quæ per observationem mandatorum se armant contra mortem, et corruptionem; per transgressionem autem, clypeo rejecto, se se hostibus dedunt.

38. Quum igitur sermo noster probaverit passiones nostras spirituales corporalesve, neque peccatum, neque corruptionem esse, sed quasdam qualitates affectionesque humanæ convenientes substantiæ, quid ergo mirum, si Salvator etiam his, cum conversaretur cum hominibus, usus fuerit, ubi voluerit, et quando, et in quantum: non alieno modo, aut umbrativè, sed veraciter; atque ita nostra quoque proponens sibi naturalia, permiserit carnî affici sibi propriis? Sicut S. Gregorius dixit Nyssenus: „Quoniam jejunos ⁽¹⁾, ait, permanens per quadraginta dies, postea esurivit, et permisit, quando sibi placuit, naturæ peragere sua”.

39. Itaque ratione carnis suæ a nobis assumptæ nostram patiebatur passionem, minime verò

(1) De Beatitudine.

պէտս . զի եթէ ոչ այս այսնս , աւելորդ վարկա-
նիմ զամենապտուղն զայն տնկագործողին տըն-
կեալ զգրախտն . և ՚ի նմ դնելով զմարդն՝ հրա-
մայեալ անդուստ վայելէլ նմա : Աւ դարձեալ
թէ՛ (1) ՚ի պտղոյ ծառոյն՝ որ ՚ի մէջ գրախտին ,
մի ուտիցես , զի մի մեռանիցիս : Աթէ ոչ երկիւ-
ղին տրամադրուի ՚ի բանականումն նր բնաւորել-
էր յոգւոջ , զիարդ զգուշացուցանէր , և կի՛ վգու-
շացել լինէր , և կամ մեղադրուր յետ ոչն զգու-
շանալոյ : Աւ յառաջ քան զայս գրեալ է (2) , գոր-
ծել զնա և պահել զփափկականն զայն դրախտ՝
զոր տնկեացն : Առաջինն զաշխատութիւն , և
երկրորդն զհոգան լի նքեան շարամանելունի :
Իսկ զքնոյն ունակուի բացայայտակի ՚ի գրեցե-
լոց անտի բանից ծանեաք (3) . էարկ ասէ ԽԹ մը-
րութի ՚ի վերայ ադամայ՝ և ննջեաց . ոչ արտա-
քուստ ՚ի նմա բերելով զքնոյն իրակութի , այլ
բնաւորականին ըստ պիտոյիցն ՚ի վերայ անկել
կրից : Իսկ զցանկութի՝ յորոյ ցանկացան հրա-
ժարեցուցելն պտղոյ իմանամ : Աւ զոր ասէն (4) ,
ադամայ ոչ գտաւ օգնական նմա , այսուիկ վտրտ-
մութի նշանակէ զնախաստեղծին , զայլս ՚ի կեն-
դանեացն զուղակենսակցաբար լի ազգի տեսանե-

(1) Ծննդ . Գ . 3 : (2) Անդ . Է . 15 : (3) Անդ . Է . 21 :

(4) Ծննդոց . Է . 20 : Զոր իմաստասէրս առնու ՚ի ցոյցս
տրտմութե նախահօրն , երանելին ամբրոսիոս հայեցուցանէ
յեղանակ ինչ անգիտութեն նորա , յասելն (՚ի գիրս յաղագս
Գրախտին . գլ . ԺԹ .) * ՚ի միս առ միանգամայն՝ յինչ պատ-
ճառս ԽԹ կենդանիք ածան առ ադամ . ո՞ր զի յամենեսին տե-
սանիցէ՛ յերկարանելու սեռէ կազմիլ գոյացուէ բնութեն . Խ
յարուէ և յիգէ . և ինքն ՚ի փորձոյ անտի և օրինակաւ գի-
տասցէ թէ կարևոր է ինքեան օգնիչ կենակցութի կնոջ : || Իսկ
պետաւիոս զմտաւ ամէ յայնմ բանի զբաղձանս նախահօրն ՚ի
լրումն այնր որ իւրումն տեսակի պակասէր . և այսպիսի բաղ-
ձումն բերէ զեզանակ ինչ տրտմութե . լի որում ասէ . (Հատ-
Գ . Գիրք Է . եր . 178 .) * Հայեցեալ ադամայ յամենայնսն , և
Ծանուցեալ մի լի միջէ զկենդանիս՝ և ոչ զոք նման իւր և ան-
կաւոր գտեալ , ստիպուր բաղձալ և ակնունել այնմ որ պակա-
սէր՝ յոյ միայնոյ : ||

secundum Divinitatem, ut tibi videtur dicere. Nam si secundum Divinitatem possibile esset Christo humana pati, nec carne quidem indutus esset ex Virgine secundum nostram naturam, sed eandem sub Patriarchis servatam habuisset phantasticam visionem: sicut apud Abraam manducavit, et cum Jacob colluctatus est, Adamumque et Cain ignorantis more interrogabat. Quod si ea similitudines atque exempla erant veritatis, hoc autem veritas ipsa, non exemplum, constat ergo, quod veritas erat et apparitio; veritas erat et ipse, qui apparuit; veritas erat et pati, veritas et passio. Quamvis enim Divina virtus potens sit etiam in similitudine conservare veritatem, ut dixit unus Sanctorum Gregorius noster (1), attamen collatis cum hac postrema priscis illis visionibus affectionibusque, illæ similitudines et figuræ dicendæ sunt, neque veritas. Veritatem autem voco rem ipsam, non nomen solum. Sicut ergo res erat apparere ex muliere, res profectò erant etiam ea, quæ ipse egit et passus est. Et sicut carnem Verbi non aliunde novimus, nisi ex Virgine, ex humana nempe massa, sic etiam passiones humanas secundum nos, et nostras dico Christum subiisse, minime verò secundum divinam, vel quandam aliam. Quemadmodum Magnus etiam dixit Gregorius Nazianzenus (2): „Duplex erat, quatenus fessus est, ti-

(1) S. Gr. Illum. apud Agath. 139. Verba Illuminatoris ita se habent in edit. „ Verum ipse compos est per similitudines veritatem ostendere ”.

(2) In Epiphaniam. Serm. XXXVIII.

լով վայելչացեալս , յաղագս նորին տրտմէր ընդ
իւրն միայն անտուն ամայութիւն և զրկանս : Այլ
և զյառաջգիտուէն ոչ ըստ բնուէն ՚ի նմա ասեմ
գոյ նախատեսութիւն , այլ յնծայի՛ն հոգւոյն
ազգմանէ , որ երբեմն շարժէ , և երբեմն աւ ինքն
ամբողջեւ թողացուցանէ զմտաւոր և զբանական
հոգին . զի այսմիկ ոչ ոք յարարելոց աստի արժա-
նացաւ հասանել գոյից . միայն արարչականին այս
հետեւեցի . որպէս և ինքն եսայեալ ասէ (1) . չիք
այլ ոք բաց ՚ի յինէն , որ գիտիցէ զվերջինսն՝ մինչ
չև եղեալ իցեն , և միանգամայն կատարեցին :

35 . Արդ՝ յայտ է , եթէ ըստ բնութե և նախ
քան զյանցանելն այսոքիկ , և ոչ յետամտակա-
նաբար ՚ի մեղացն ՚ի ներքս անկեւ ՚ի բնութս . որ-
պէս և քեզ թուեցաւ ասել : Այց վասն զի մի և
նոյն անձնիշխանութիւն առաջնորդականիս՝ յեր-
կուս կողմանս հակամիտեցի յարձակմամբ ցան-
կուէն , երկատեսակ իմն սոցայն կարծեցի գոյ
տրամադրութիւն . որ մին հոգւոյն անուանի , և
միւսն մեղաց (2) : () րէնք հոգւոյն կենաց ազա-
տեցին զիս յօրինաց մեղացն և մահու՝ պօղոս աս-
սէ : Այլ եթէ (3) տեսանեմ այլ օրէնս զինեալ
հակառակ օրինաց մտացն , և գերեալ զիս օրինօք
մեղացն որ են յանդամս իմ : Արդ ոչ եթէ ներք-
սածողականք են մեզ մահու և ապականութեան
քաղցն և տրտմունն և այլքն ամենեքին . և կամ
ինքեանք սոքա ապականութիւն իցեն . այլ ՚ի ձեռն
առնլով առաջնորդականին , որնքս երկբազործն
զսերմանսն (4) սերմանելով նոքօք առ մարմին՝ ՚ի
մարմնոյ անտի հնձեացէ զապականութիւն . և սեր-
մանելով ՚ի հոգին՝ ՚ի հոգւոյ անտի հնձեացէ ըզ-
կեանսն յաւիտենից : Այլ էր ինքն տրտմութիւնն
մահ (5) , այլ աշխարհի տրտմունն ներգործէ ըզ-

(1) Եսայեսայ . խդ . 9 , և 10 : (2) Հռովմայեցւոց Է . 2 :

(3) Հռովմ . Է . 23 : (4) Գաղ . Է . 8 : (5) Բ . Կոր . Է . 10 :

muit, lacrimatus est, esurivit, et sitivit carnis lege": *duplex* dicens Verbum Divinum, ejusque Carnem exposuit; *Lege* autem *Carnis* dicens, secundum humanitatem, haud ita secundum Divinitatem designat subiisse passiones. Quorum tu neutrum potes concedere, quamobrem vel ipsas humanitatis affectiones asseruisti peccata esse.

40. De quibus sic disserebat gratosus Severianus (sive Eusebius) Gabalensis Episcopus in sermone Dispensationis Salvatoris ⁽¹⁾: „Impassibilis, dicit, patitur per passibilem, non eam subiens affectionem, quæ in peccatum ducat, sed quæ circumducta est circa communem naturam. Anima enim et corpus serviunt affectionibus tam in peccatum ducentibus, tam iis, quæ extra peccatum sunt; puta esurire, sitire, laborare, et dormire affectiones sunt corporis, nec tamen pro peccato habenda; at fornicatio, pollutio, et contentio ⁽²⁾ affectiones peccati sunt. Pariter anima quoque habet circumdatas affectiones ab ipso Creatore naturæ susceptas, easque utiles et necessarias, ut timorem, mœrorem, et iram: quæ

(1) Integra hæc Severiani homilia, cum integro suo libro variis sermonibus viro doctissimo dignis referto, datur in Codicibus Arm. vetustæ versionis; ubi tamen semper nominatur in titulis *Severianus Emissenus*, non *Gabalensis*. Hujus differentię ratio videtur ea esse, quod tùm *Emes*, tùm *Gabala* erant Civitates in Syria non multum distantes; ita ut ex una oriundus, alterius Episcopus potuerit esse. Et ni fallor, idem fuit Eusebius Emissenus vel Gabalensis, qui vices agebat Jo: Chrysostomi absentis a sua Sede, concionatoris officio: quamquam postmodum partem tenuisse dicitur Theophili Alexandrini aliorumque adversariorum Chrysostomi. Hæc interim satis dicta sint de hoc Scriptore, de quo nescio an quis certiora notaverit.

(2) In opera Severiani habetur *luxuria*.

մահն . իսկ որ ըն այ տրտմութիւն է՝ անպղծակա-
նին հանդիպեսցի փրկութե : Ալ ոչ այս միայն ,
այլև որ փոխանորդենն զնոսա հակակայքն՝ նոյ-
նաձեւապէս իմն՝ երբեմն առ կեանս , և երբեմն
առ մահս պարաբերելով ածանին . քանզի ուրա-
խութեամբ փոխանորդի տրտմութիւնն , և զու-
րախութիւնն՝ որ չարութեամբն է շարամանեալ
առ սուգ և տրտմութիւն՝ ի բաց հալածել սպառ-
նայր մեծն յակորոս (1) . ծաղր ձեր ասէ՛ ի սուգ
դարձցի , և ուրախութիւն ձեր՝ ի տրտմութիւն .
և նովին այսուիկ ուրախութեամբս՝ որ առ ան-
սիրտին ընդարձակեալ հոգին (2) , յամ ժամ ու-
րախանալ հրամայի ՚ի պողոսէ : Այնպէս և ու-
տեղն որ յորկորստութեն է՝ դարովի . իսկ այն որ
անձային փառացն է լըումն՝ սեղանն , բարեբա-
նեալ լինի , ըստ նորին իսկ առաքելոյ բանից (3) .
եթէ ուտիցէք ասէ՛ եթէ ըմպիցէք , զամ՝ ի փառս
այ արասցիք :

36 . Արդ յայտ է յասացելոյ անտի՝ և վն նա-
խաստեղծին ասել , եթէ ցորքան զպատուիրանա
պահուլն եթէ ևակոխէր , նորումբք այսոքիւք բնա-
ւորականօքս ընդդիմամարտուցեալ ՚ի բաց յին-
քենէ հալածէր զմահն և զապականութի . և այն-
պէս յարատևողագոյն դոյացութի՝ անձառեւեաց
երթեալ հանդիպանայր կենաց : իսկ յորժամ
առ պատուիրանազանցութիւն ՚ի վայր սողոսկեալ
անկաւ , յորմէ և մեղացն եղև բողբոջ , յայնժամ
ընդ լծով մահու և ապականութեան մտել հնա-
զանդիւր : Ալ այսնս՝ ոչ ստեղծիչն , և ոչ ստեղ-
ծեալն ՚ի նմանէ , այլ ինքնակամութիւն ստեղծ-
ուածոյն և պատրանք բանսարկուին զմահն և զա-
պականութիւն ՚ի մերումս յարադրեաց բնութե :
Ի այց սակայն դժուարաշարժ առ մեղսն յայն .

(1) Յակ . ք . 9 : (2) Փիլիպ . ք . 4 :

(3) ան . Կորնթացւոց . Ժ . 31 :

si nudè privatimque æstimentur, passiones vocitantur; verum cum mensura, et ad tempus, pro adminiculo sunt naturæ nostræ". His dictis adjungit: „Eas passiones corporis et animæ, quæ extra peccatum sunt, suscepit Salvator, esuriit secundum carnem, sitiit, laboravit, et dormivit: his tamen nullatenus Divinitatem suam dehonora- vit, sed ut carnis naturam veraciter manifestaret. Similiter secundum animam timuit, sollicitus fuit, tristatus est. Tristis est, dicit, anima mea usque ad mortem. Et rursus: Cœpit tritari et sollicitus esse: quæ sanè non erant affectiones peccati, sed indicia naturæ carnis". Præterea dicit ⁽¹⁾: „Ut præveniens obstrueret Hæreticorum ora, atque manifestaret hanc nostram induisse carnem, quæ multis subjecta est affectionibus, quæ metuit cruciamenta, quæ pavet vim mortis, quæ turbatur tristaturque ob finem vitæ ⁽²⁾".

41. Ecce clavis verbis ostendit S. Pater passiones, quæ in nobis inveniuntur, non partes esse peccati et corruptionis, sed naturales corporis animæque affectiones; ad quas voluntariè et secundum providentiæ consilium se se humiliabat Dominus, neque per violentiam poterant sibi subicere Salvatoris carnem; id enim meri hominis est necessario naturalibus servire affectio-

(1) Serm. IX.

(2) Locus citatus nomine ejusdem Severiani Gabalensis legitur in Concil. Rom. sub Martino I. Pontifice, contra Monothelitas negantes passiones Christi humanas. Sermo auctoris integer habetur in Codicibus Armenis, sub nomine, *Ejusdem Severiani Emisseni*: de quo vide Adnot. anteed.

Ժամ, և դիւրաշարժագոյն առ բարին . ող և այժմ,
միկ յապահանացուս անկե՛լ կեանս՝ հակառական
այսոցիկ վտանգիմք, դիւրաշարժ առ մե՛ղսն, և
դժուարաշարժ առ առաքինութի՛ն փոփոխելով :

37 . Աւ զայս այսպէս՝ որպէս յընթացման ըմբռնեալ բանիս՝ քոյինն սակս բանի . զի ⁽¹⁾ զնոյն ինքն բնաւորականս՝ ապականութիւն թարգմանեցեր . ոչ միայն որք ընդ մարմնումս են յարահիւսեալ՝ աշխատութի՛ն և քաղցն՝ և քունն, այլ և որ յողով են եռատեսակ մասունք, խոհականն՝ և ցանկական՝ և ցասմնականն . որք են՝ ոչ այլ ինչ, այլ բնաւորականք, և բնութիք մարդկային կազմածիս, հակառակամարտք զինեալք պատուիրանապահութի՛ն առ մահն և ապականութի՛ն . իսկ ՚ի պատուիրանագանցութի՛ն՝ վահանընկէց լինելով մատն եղանին թշնամեացն :

38 . Արդ զի երեւցոյց բանս՝ ոչ մեղք և ոչ ապականութիք հողեկանացն և մարմնականացն մերոց լինել կրից, այլ որակք ոմանք, և որակութիք մարդկայնոյս պատշաճեալ դոյացութե . զի՛նչ զարմանք են, թէ՛ և փրկիչն սորօք ՚ի կենցաղավարեին լը մարդկան վարեցա՛ւ՝ ուրանօր և կամեցաւ, և յորժամ և որքան . ոչ յօտար յեղանակաւ և կամ ստուերա՛ւ իւիք, այլ ճմարտութի՛ք՝ և զմե՛րն իսկ առաջի արկանելով բնաւորականս՝ թուլացուցեալ մարմնոյն կրե՛լ զիւրսն : Արպէս սքն զրիգոր ասէ նիւսացի ⁽²⁾ . Քանզի անսուաղ ասէ զբառասունն որ մնացեալ յետոյ քաղցեաւ . և ետ յորժամ ախորժեաց՝ բնութե՛ն զիւրն կատարե՛լ :

39 . Ապ ուրեմն ըստ օրինի մարմնոյն՝ իւրոյ՞ զոր ՚ի մէնջն ընկալաւ, զմերն կրէր կիրս . և ոչ

(1) Չնայն . յօրինակին . նոյն :

(2) ՚ի Գ . ճառն յաղագս երանութեց . ՚ի ն . հատ . յն . և լս . գործոց նորոս . յերես 792 :

nibus . At Verbum Divinum , quod indissolubili-
ter secum nostram univit (naturam), quando
ipse volebat , tunc annuebat carni suæ prosequi
naturalia , ut verificaret integram sibi humanam
unisse animam et carnem . Sicut admirabilis di-
cit Joannes Constantinopoleos ⁽¹⁾ (Episcopus) .
„ Et quomodo manè esuriebat ? Quando volebat
et permittebat , inquit , carni , tunc sentiebat pro-
prias affectiones ” .

42. Si ita est , dicunt , mutabilis ergo Chri-
stus erat ; nunc debilis caro , permittente ei Ver-
bo ; nunc valida , Verbo corroborante . Iterum
viri protervæ fidei detorquere præsumentes fidem
rectam ! Quid ergo dixeris de mortè etiam ejus
propter nos ? Si secundum te accipiatur , aut mor-
tuus est , et mutatus , aut si non fuit mutatus ,
neque mortuus . Quod si verò et mortuus est ,
et non mutatus , eodem tenore suscepit quoque
passiones , nec tamen variatus fuit per passio-
nes . Et sicut in morte nostram suscepit mor-
tem , hoc est sejunxit animam de suo corpore ,
similiter patièdo nostris æque particeps fuit pas-
sionibus . Sicut S. Basilius loquitur in Sermone
de Gratiarum actione , dicens ⁽²⁾ : Quemadmodum
igitur Dominus , solidis cibus digestis famem su-
stinuit , sitimque admisit (Arm. certificavit) hu-
more corporis consumpto , et defatigatus est ex
itinere musculis ac nervis plus æquo distentis ,
non succumbente labori Divinitate , sed corpore
quæ ejus naturam comitari solent accidentia su-

(1) Chrysost. in Matth. Serm. LXVII.

(2) Tom. II. pag. 29.

ըստ անձուծէն , որնցս քեզ թուի ասել : Օ ի է
 թի լը անձուծէն հնար էր զմարդկայինսս կրել
 քթի , ապա թերևս և ոչ մարմին է զգեցեալ ՚ի
 կուսէն ՚ի մերմէ բնուէս , այլ զնոյն զնախահարց
 ներպահեալ գերեւութական տեսուի . ոնց և առ
 աբրահամն եկեր , և լը յակոբայ եղև կուսա
 կից . ցառամ և ցկայէն անգիտաբար հարցանէր ,
 Իսկ եթէ այն՝ նմանութիք և օրինակք էին ճշ-
 մարտուէ , իսկ այս՝ նոյն ինքն ճշմարտութիւնն
 և ոչ օրինակ , ապա յայտ է ուրեմն թէ ճշմարտու-
 թիւն էր և երևումնն , ճշմարտութիւն էր և
 երևեալն . ճշմարտութիւն էր և կրելն , ճշմար-
 տութիւն էին և կիրքն : Ալ թէպէտ և անձային
 զօրութիւն կարող է և ՚ի նմանութէնէ զճշմար-
 տութիւն պահել , որպէս ասայ ոմն ՚ի սքց՝ մերն
 գրիգորիոս , ⁽¹⁾ սակայն առ վերջնովս զառաջինսն
 յիշեցեալ գերեւմունս և զկիրս՝ նմանութի և օրի-
 նակ զնոսա ասելի է , և ոչ ճշմարտութի : Իսկ
 ճշմարտութի կոչեմ զիւրն . և ոչ զանունն միայն :
 Արդ որպէս իր էր երևեալն ՚ի կնոջէ , իր ուրեմն
 էին և ներգործեալքն ՚ի նմանէ և կրիցեալքն :
 Ալ որպէս զմարմին բանին ոչ յայլմէ իմեքէ ծա-
 նեաք , այլ ՚ի կուսէն , այսինքն ՚ի մարդկային
 զանգուածոյս , նոյնպէս և զկիրսն մարդկայինս
 լը մեզ և զմերն ասեմ կրել քթի , և ոչ լը անձայ-
 նոյ , և կի՞ լը այլոյ ուրուք : Արպէս և մե՛ծն գրի-
 գոր ասէ նազիազու ⁽²⁾ : * Արկին էր՝ ըստ օրում
 վաստակեցան , և երկեան , և արտասուեանցն ,
 և քաղցեան , և ծաղաւեցան օրինօք մարմնոյն ॥ :
 Արկինն ասել՝ զոմ բանն , և զնորայն յայտնեաց
 մարմին . և օրինօք մարմնոյն ասելն՝ լը մարդկու-

(1) Յաղատանգեղոսն տպ . յեր . 139 . բայց բերեալն յի-
 մաստասիրէն՝ է լը իմաստից , ուր լը բառիցն փոքր մի այլազգ-
 է այսպէս . * Այլ նա բաւական է նմանութիք ճշմարտութի
 յուցանել : ॥

(2) Ի ճառն անձայնոյն , և ճննդ . լը յն . և լտ . ճառ . լը :

scipiente ; admisit (vel verificavit) quoque lacrymas, carni sinens accidere, quod erat ei naturale". Ita S. Pater.

43. Unde constat, quod reverà permittebat naturalibus singula negotia ad suum incorruptivè agere corpus et animam per liberam voluntatem, quandocumque volebat; non nomen tantum, et figuram, sed res ipsas, quarum est nomen, singulatim sustinens; atque propterea nostras dicitur suscepisse passiones, necnon secundum nos, si non nimis scandalizaris hoc dicto, corruptionis examinatis generibus; nam ego naturalia assero suscepisse Christum, tu autem in-naturalia intrudis, corruptionem videlicet et mutationem. Non erat merus Homo, verum nec merus Deus, sed potius Deus et Homo simul; ideo quædam secundum nos, quædam verò non ita secundum nos præseferbat Dominus: esurivit secundum nos, et esuriendo non secundum nos, ad saturitatem cælestium bonorum transtulit nos. Si purus homo erat, non poterat agere in passione; si verò solus Deus, non plus agendo passioni conscius. Nunc autem ad utrumque pariter sufficiens compertus est, sibi concilians infirmitatem nostram, et secundum nos; ita nos quoque facti sumus participes virtutis ejus, et secundum eum ⁽¹⁾. Ignoravit, quo prophetiæ gra-

(1) Ignorare adscribit Domino nostro non ad Nestorii sensum, aut Eutychianorum quorundam *Agnostæ* nuncupatorum, qui absolute ponebant in Christo inscientiam diei Judicii, aliorumque mysteriorum. Non enim potuit sectari eorum doctrinam, quorum et nomen abhorret, quique cum Apostolo thesaurum omnis sapientiæ et scientiæ in Christo absconditum esse confitetur (Num,

Թեանս , և ոչ ըստ նոճու թէ նշանակէ կրել ըզ-
կիրսն : Օ որ դու և ոչ զմի զոք յայդցանէ կարես
առնուլ յանձն . յաղագս որոյ զնոյն ինքն ⁽¹⁾ ըն-
քեանս գմարդկային կազմածս մեղս ասացեր գու :

40. Օ որմէ առաւելաշնորհն սեւերիանոս ասէր
գաբաղացւոց եպօսն 'ի սնորէնու թէ փրկչին բա-
նի ⁽²⁾ . * Ընչարջարելին ասէ՝ չարջարի՛ չարջարե-
լեաւն . ոչ ընդ այնու կարեօք եմուտ որ 'ի մեղսն
տանիցին , այլ որ զհասարակաց բնու թս պատել
է : Քանզի ոգի և մարմին ծառայէն կարեաց՝ որ
'ի մեղսն տանին , և այնց կարեաց՝ որ արտաքոյ
քան զմեղսն իցեն . այսինքն քաղցնու ըն և ծարա-
ւէ ըն , և վաստակէ ըն և ննջէ ըն՝ մարմնոյն կարիք

(1) Աստանօք յօրինակին գոյ թողեալ տեղի դատարկ
որով թերի տեսանի յարմարումն բանին :

(2) Ամբողջ ճառն սեւերիանոսի՝ (յորմէ առնու 'ի վկայուել
իմաստասէրն ,) կայ առ մեզ թարգմանեալ 'ի նախնեաց . բայց
յանուն սեբերիանոսի եմեսացւոյ : Այլ քանզի առ մատենա-
գիրս այլոց աղբաց , և 'ի դաւազանագիրս եպօսարանաց , ոչ զոք
գտաք սեբերիանոս կամ սեւերիանոս անուամբ եպօս եմեսու ,
մանաւանդ 'ի դ . և 'ի Ե գարու , առ ժամանակօք անուեան և
մակեդոնեան հերետիկոսաց՝ ըզէմ՝ որոց մասնաւորապէս մա-
քառի հեղինակն ճառից մակագրելոց յանուն եմեսացւոյն . և
ոչ իսկ մարթէ կարծել թէ նոյն իցէ ընդ սեբերիանոսի եւսե-
բիոսի եմեսլնեան՝ զոր 'ի թիւս թշնամեաց սքնն աթանասի՝
յարիանոսացն լմբէ համարին մատենագիրք . ապա մնայ ասել՝
թէ սեբերիանոս կի՞ որ նոյն է սեւերիանոս հեղինակ ճառիցն՝
է եպօս գաբաղու առ ժամանակօք յովհաննու ոսկերերանի .
որոյ կան և այլ գրուածք տպագրեալ 'ի գործս ոսկերերանի ,
ոչ ինչ օտար լը վարդապետութե 'ի ճառիցն՝ որոց թարգմա-
նու թին կայ առ մեզ 'ի նախնեաց : Այամ՝ կարծեաց ընծայէ
հաստատութիւն և իմաստասէրն մեր , որ հնագոյն ևս օրինա-
կօք վարելով՝ զերկուս 'ի ճառից անախի քէ՛ զերկիցն և զիննե-
րորդն՝ գաբաղացւոյն ընծայէ . այլ և ոմանք 'ի լատին քննչաց
զեթմներդ ճառն՝ որ տպագրել է 'ի դ . հատ . գործոց ոսկեր-
ցեր . 568 . ընծայեն սեւերիանոսի գաբաղացւոյն : Այսչափ ինչ
վը հեղինակի ճառիցն՝ յորոց առնու վկայութի իմաստասէրն .
իսկ առաջիկայ հասուածդ , որպէս և որ զկնի՛ է 'ի ք . ճա-
ռէն , որոյ մակագրութիւն ըստ նիւթոյն՝ է լը բերելոյ իմաս-
տասիրին * Բան (կամ՝ ճառ) 'ի սնորէնու թէ քիչէն , || որ յօրե-
նակն մեր պակասի : Եւ սկզբնաւորութի ճառին է * Զորդեա
լեւոյ լուսաւորեն լուսոյն ճառագայթք : ||

tiis idoneos nos effecit. Mortuus est secundum nos, dato sepulturæ corpore suo, et revera per humanam animam ad infernalìa pervenit; quorum uno mortis recipimus dissolutionem, et altero corruptionis destructionem. Summatim dicam, omnia sibi familiaria fecit nostra naturalia, ut iis nos suis familiares redderet naturalibus. Hæc autem clarè Magnus dicit Athanasius Alexandrinus ⁽¹⁾: „ Sufferens Verbum nativitatem corporaliter, sui ipsius creaturam dispersam in peccatum, corruptionem, mortemque per se congregavit nova imagine; quapropter peccati condemnationem in terra fecit, maledictionis ablationem supra lignum, corruptionis destructionem in sepulcro, et mortis dissolutionem in Inferno. Supra omnem locum ascendit, ut omni homini salutem conferret, imagine nostræ formæ in se ostensa. Nam quid opus erat Deum, qui Sæcula ipsa condidit, nasci ex muliere, ætate crescere annorumque dinumeratione? aut quid opus habuerit crucis, sepulcri, et Inferorum, ubi nos cecidimus, nisi ut nos quæreret, per nostram imaginem vivificans nos, atque ad suæ perfectæ imaginis conformitatem similitudinemque nos revocaret? ”

50.) Verum *ignorantiam* intelligit juxta superius dictum (N. 34.) ut passionem naturalem hominis, id est, quoad sensus externos nescire quædam, quorum cognitionem potitur homo crescente ætate, et cum experientia. Hinc Theologi admittunt in Christo præter Scientiam beatificam et infusam, inquisitam quoque, aut experimentalem. Plura sunt Patrum dicta de hac quæstione, verum hic satis quod innuimus.

(1) Contra Apollin.

են , այլ ոչ եթէ 'ի մեղս համարեալ իցեն . իսկ պոռնկուածի և պղծուածի և ⁽¹⁾ հակառակուածի՝ այն կարիք մեղաց են : Աոյնսն և ոգին ունի պատեալ զիւրև կարիս՝ յարարչէ բնուածէն ընկալեալ զօգտակարսն և զկարևորսն , զերկիւրն և զտրամուծիւնն և զցասումն : Աւ եթէ լնկառանձինն քննիցին , կարիք կոչին . իսկ չափով և ըստ ժամանակի՝ օգնականուածի են բնուածէս ॥ :

Օայս ասաց , և 'ի վրէբեր՝ ասելով . * Օկարիս՝ մարմնոյ և ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեղսն իցեն , կալաւ յանձին կենարարն . քաղցեալ ըստ մարմնոյ , ծարաւեցաւ , վաստակեցաւ , ննջեաց . և այնու ոչ եթէ զսոսուածինն ինչ թշնամանեաց , այլ վն զմարմնոյն բնուածի ճշմարտուածք յայտնելոյ : Աոյնսպէս և լն շնչոյն՝ երկեալ , տատամսեցաւ , տրտմեցաւ ⁽²⁾ . տրտում է ասէ շունչ իմ մինչև 'ի մահ . և դարձեալ թէ՝ սկսաւ տրտմել և հոգալ , և այն չէին կարիք մեղաց , այլ բնուէ մարմնոյն ծանուցիչք ॥ : Աւ դարձեալ ասէ ⁽³⁾ .

* Օի յառաջագոյն կարկեսցի զբերանս հերձուածողացն , և յայտ արացէ՝ թէ զայս մարմինս զգեցաւ , որ լն բազում կարեօքս մտանէ , որ զանգիտէս 'ի չարչարանաց , որ դողայս ⁽⁴⁾ 'ի բռնուէ մահու , որ իռուվի՛ և տրտմի լն վախճան կենաց ॥ :

(1) 'ի մեր օրինակն ճառից սերեր . * և պղծուածի և անառակուածի՝ որ զմարմնոյ գեղեցկուածիւն պղծեն , այն կարիք մեղաց են : ॥

(2) Մատթ . ի ք . 38 . և 37 . Շուն գնի աստ նշանակուածք հոգւոյ , ուր յիշատակեցաք 'ի վերոյ 'ի ծանոթուածէ . թիւ . 7 :

(3) Այս հատուած կայ 'ի թ . ճառն սերեր . որոյ մակագիրն է՝ * 'ի բան ասեփարանին որ ասէ՝ հայր էլնէ հնար ինչ իցէ , անցցէ յինն բաժան այս . բայց ոչ որպէս էս կամիմ , այլ որպէս դու ॥ . և սկզբնաւորուածիւնն է , * Յորժամ մեզ կըբարք , վն ողորմութե քարոզէին օրէնք ॥ : Չայս բան յանուն սեւերիանոսի գաբաղացւոյ առնու 'ի վկայուի և ժողովն հոռովայու առ Թ . մարտինոսիւ քահանայապետիւ , ընդդէմ միակամադաւան հերետիկոսաց՝ որք ուրանային զմարդկային կիրս 'ի քն :

(4) 'ի բռնուիւն . այսպէս է և 'ի բանս սերեր . ուր 'ի մեր օրինակն իմաստասիրին գրեալ էր վերպակաւ , 'ի բռնուիւն :

44. Hæc ita dicens Divus Pater, declaravit, quod Divinum Verbum non solum per omnipotentem suam virtutem, aut prævalentem auctoritatem nostros torsit tortores, puta peccatum, corruptionem, et mortem, sed etiam per carnem suam, quæ a nobis, et animam rationalem conflictatus cum iis victoriam celebrabat. Atque ita secundus hic Adam Primi illius inventus est renovator: sicut enim ille vulneratus a peccato, adversario se se dedit in servitutem, hic per innocentiam adiens peccatum damnavit; atque vulnerato salutem reddens, jussum dedit illi, qui servivit, ut servire sibi tyrannum cogeret. Quam sanè libertatem nos nacti sumus a Domino non aliter, quàm per serviles passiones, quas perfecit in sua carne, obediens factus Patri ⁽¹⁾ usque ad mortem; ita ut per infirmitatem demonstraverit virtutem, et ab humilitate viam paraverit ad celsitudinem. Hæc Magnus etiam Gregorius Nazianzenus ampliori sermone prosequutus, dicit: ⁽²⁾ „Format sibi alienam formam, totam meam in se ferens cum meis, ut per se consumet malum sicut ceram ignis, aut sicut vaporem sol; ut ego participem sua propter mixtionem: ideo facto honorat obedientiam, expertamque habet eam in passione. Namque non satis erat amor, sicut neque nobis, nisi etiam facto perficeremus; quoniam factum indicium erat amoris. Haud

(1) Philipp. II. 8.

(2) Serm. XXXVI. Tom. I. p. 581.

41 • Մհաւասիկ յայտնի բանիւ երևեցոյց որ
հայրս՝ ոչ մասունս գոլ մեղաց և ապականութե ,
որ ՚ի մեզ գտանին կիրքս , այլ բնական մարմնոց
և ոգւոյ կարիք • առ որս կամաւ և ըստ կանխա-
տեսութե խորհրդոյ յայնոսիկ խոնարհեր արն ,
և ոչ եթէ բռնազբօսութե զփրկչականն զիւրեամբք
ածել կարէին զմարմինն • զի այս սոսկ մարդոյ է՝
բնականացն ՚ի հարկի կալ ծառայութե կարեաց :
Իսկ բանն ան լէ ինքեան անբակաբար զմերն միա-
ւորեաց • յորժամ կամէր ինքն , յայնժամ ակնար-
կէր մարմնոյն իւրոյ յառաջ ունել զբնականսն ,
առ ՚ի ճմարտելոյ զբովանդակն լէ ինքեան միաւո-
րել զմարդկայինն զողի և զմարմին : Արդս հրա-
շարին ասէ յոհան կոստանդնուպօլսի (1) • * Աւ
զիարդ այգուցն քաղցնոյր • յորժամ կամէր և
թոյլ տայր ասէ մարմնոյն , յայնժամ զգայր իւ-
րոյ կարեացն ॥ :

42 • Աթէ այդպէս է ասեն , ապա փոփոխելի
էր քս • երբեմն տկարանայր մարմինն՝ թոյլ տա-
լով նմա բանին , և երբեմն զօրանայր՝ ընկալել
՚ի բանէն : Գարծել թիւրահաւատք առ ՚ի թիւ-
րեւ յանդգնեալք զհաւատս ուղիղս : Օրհնչ ա-
սես և զմեռանելն վո մեր (2) զքսի • եթէ լը քեզ
է , կամ մեռաւ և փոփոխեցաւ • և կամ թէ ոչ
փոփոխեցաւ , և մեռաւ ոչ : Ապա եթէ և մեռաւ ,
և ոչ փոփոխեցաւ , լը նմին և ընկալաւ զկիրսն ,
և ոչ այլայլեցաւ ՚ի կրիցն • և որպէս ՚ի մահուն
զմերն ընկալաւ զմահ , այս է՝ որոշեալ զշունչն ՚ի
յիւրմէ մարմնոյն , սապէս և ՚ի կրելն՝ մերումն
նոյնաձեւապէս հաւասարեաց կրից : Արպէս սքն
բասիլիոս ասէ յառ գոհունէն ճառին՝ ասելով (3) •

(1) ՚ի մատթ • ճառ կէ • ըստ այլոց կէ • ՚ի տպ • յն • և լտ •
հատ • է • թիւ • 662 : կայ հայերէնն և ՚ի ճառընտիրս :

(2) Չքսի • յօրինակին՝ քս :

(3) Չայս բան սքն բարդի ՚ի ճառէն գոհութե՝ բազումք
առնուն ՚ի վկայութի յայս նիւթ • այլ քանզի հայկական հին

improbabile erit fortè illud quoque in animum reducere, quod tentat nostram obedientiam, et mensurat omnia suis passionibus per artem benignitatis suæ; quasi verò scire per sua vellet nostra" (1). Hæc ille.

45. Cæterùm vide ne omnes humanas affectiones in unam seriem reducens, unius instar censeas, ac si eodem modo omnium istarum sit apud nos habitus; quibus omnibus neque Salvatoris dicendæ sunt passiones. Quoniam quædam istarum naturales dicuntur, secundum naturam nobis insitæ, sicut fames, sitis, somnus, defatigatio, mœror, timor, ira, et ignorantia; quædam verò postmodum intrusæ sunt. Quarum una equidem a nobis ipsis principium duxit, peccatum scilicet, quod præceptum contemnere docuit; altera verò a Creatore ipso pro delicto pœna superposita fuit, puta mors. Corruptio autem (2) consequentia dicitur mortis, quæ

(1) Interp. Lat. sic habet; „ Alienam formam suscipit, totum me simul cum infirmitatibus meis in seipso ferens, ut quod deterius est, in seipso absumat, et conficiat, non secus ac ceram ignis, aut terræ vaporem solis radius: atque ipse ob hujusmodi conjunctionem bonorum illius particeps fiam: quocirca reipsa obedientiam honore afficit, eamque perpetiendis doloribus experitur. Neque enim sufficiebat animi affectio, quemadmodum nec nobis, nisi manum quoque operibus admoveamus. Opus enim, affectionis animi declaratio est. Ac fortasse illud quoque non incommode existimare queamus, cum obedientiam nostram explorare, passionibusque suis omnia metiri, arte quadam humanitatis et benevolentia erga genus nostrum: ita ut ex suis nostra æstimare queat”.

(2) Nota benè: *corruptionem*. Arm. *սպախանութիւն*, hic accipi ut Gr. *διαφθορά*, quasi dixeris *discorruptio*, *decorruptio*, *pessima extremaque corruptio*; non verò ut simplex *φθορά*, quæ passim dicitur etiam de naturalibus innocentibusque affectionibus, vel passionibus; quas in Christo voluntarias esse multis in

* Արդ որպէս ընկալաւ զքաղցնուն լն Թր՝ հաստա-
տուն կերակուրն շնչեցեալ ՚ի նմանէ , և զծարա-
ւէն իրաւացոյց խոնաւութեն ծախեցելոյ որ ՚ի
մարմնին . և վաստակեաց՝ մարմնոյն և ջղայն յու-
ղեգնացուէ ձգեցելոյ . ոչ անձութեն աշխատութե
տաժանեցելոյ , այլ մարմնոյն՝ որ ՚ի բնութեն յար-
մարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ . նոյնպէս
և զարտօսն իրաւացոյց , զբնական լինել ՚ի մարմ-
նի զպատահումն թուլացոյց ॥ : Այսպէս ՚ի սբս
հայրն :

43 Աւտի յայտ է՝ թէ հաւաստապէս բնակա-
նացն թոյլ տուեալ՝ զանցնիւրսն իրողութիս աւ-
իւրն անապականապէս ազդել մարմնն և հոգի՝
ինքնիշխանական կամօք՝ յորժամ և կամեցան .
ոչ անուանն և ձեռոյն և եթ , այլ առաւել իրացն՝
որոց և անունն՝ յիւրաքանչիւրսն համբերեալ . և
այսր աղագաւ զմերն ասի ընդունել զկիրս . այլ
և ըստ մեզ , եթէ ոչ յոյժ գայթագղեսցիս բա-
նիւս , զսպականութեն ընդ միտ ածելով տեսակս .
քանզի ես զբնականայն ասեմ՝ բունն հարկանել
զքս . դու զանբնականսն ՚ի ներքս մղես , այս է
զսպականութիւն և զայլայլութի : Այ էր սոսկ
մարդ , բայց և ոչ անձ մերկ . այլ մանաւանդ անձ
և մարդ միանգամայն : էր ինչ՝ որ ըստ մեզ , և էր
ինչ՝ որ ոչ ըստ մեզ յինքեան ցուցանելով Թրն .
քաղցեալ ըստ մեզ , և քաղցնլոյն ոչ ըստ մեզ՝ առ-
յագեցութի երկնային բարութեն զմեզ փոխա-
բերեաց : Այթէ յատուկ մարդ , ոչ ևս լէ կրելն

Թարգմանութեն է կարի մթին . նորոգ Թարգմանութե ՚ի յու-
նական բնագրէն դիցուք աստանօր . * Արդ ուր զքաղցն յանձն
,, էառ Թրն յսպառելն անդ զհաստատուն կերակուրն , և ՚ի
,, ծախել խոնաւութեն մարմնոյ՝ ընկալաւ զծարաւն , և ՚ի կա-
,, բի ձգտել միանանցն և ջղաց յուղեգնացութե անդ՝ վաստա-
,, կեցաւ , ոչ եթէ անձութեն ներքոյ անկանելով վշտացն , այլ
,, մարմնոյն ընդունելով զկիրսն՝ որ միանգամ իւրունն հետեւ-
,, ցան բնութե . այսպէս և զարտասուս յանձն էառ , թոյլ տա .
,, լով սպատահել մարմնոյն բնաւորական կրից : ॥

nec a nobis, neque a Creatore insita fuit naturæ nostræ, sed ipsa venata est, atque escam sibi paravit subjectos morti: nam generationi est contraria, sicut ante dixi, quæ corrumpit rem, et quasi ad nihilum reducere nititur entia. Quo valde exultabat, atque maligna spe delectabatur mendax seductor Protoparentis nostri, quasi victor extiterit contra eum, quem invidebat; atque ipse ratum habebat se potuisse impedire, quominus nominatus inter creaturas Imago Creatoris, cum resolutus foret in materiam, unde formatus fuerat, minime reformari iterum posset: quare neglecta inanimi immobilique materia, solam tyrannicè insidiabatur animam vitalem. Ideo divinum Verbum, quod venit propter nostram salutem, non permisit corruptioni suam attingere corpus, cum destructurus esset eam in morte sua; exempli gratia, ut fundamento ædificii sublato, aut muris eversis, cadere urbem contigit. Per mortem autem quamquam punierit nos, qui justè judicabat, verumtamen duplicia in ipsa morte unum post alterum utilitatis occultavit semina, quæ sunt hæc: Peccatum, quo periclitamur, finem attingere; et indissolubilis vitæ principium oriri. Quamobrem omni sollicitudine veniens hanc sibi conciliabat Dominus, ut peccato dissolutionem inferret, et corruptionis impediret rapinas; sicut

locis asseruit Philosophus, atque inde nitebantur Phantastici inducere, quod admissa in Christo affectione vel passione, sequeretur adscribi ei etiam corruptionem destructivam; aut admissa passione laudabili, necesse foret admittere etiam indigniores: quod jure negat auctor.

ներգործեալ կարող . և եթէ միայն անձ , ոչ ևս ներգործելովն կրել գիտակ : Բայց այժմ առ երկոսին միանգամայն բաւական լիեալ . առնլով յինքն զտկարութիւն մեր՝ և ըստ մեզ , եղեաք և մեք ⁽¹⁾ զօրութիւնն չհաղորդք՝ և ըստ նմա : Եւ գիտացաւ ⁽²⁾ , և նովին մարգարէաշնորհս զմեզ յարդարեաց : Եւ առ ըստ մեզ՝ Թաղման տալով զիւրն մարմին , և ստուգապէս մարդկային շնչովն առ դժոխականսն ժամանեւ . յորոց միովն՝ զմահուն ընկալաք լուծումն , և միւսովն՝ զապականութեանն զքակտումն : Եւ միանգամայն առ սեւ , Թէ զամենայնսն իւր բնտանեցոյց զմերսն բնականս , որովք իւրումն զմեզ ընտանեցուցանէր բնականաց : Եւ զայս լուսաւորագոյնս մե՛ծն աթանաս ստէ աղեքսանդրի ⁽³⁾ . * Համբերեալ

(1) Չօրութիւն . յօրինակին՝ դարձութիւն :

(2) Անգիտանալ ստէ քսի՝ ոչ լի մտաց նեստորի , կի՛ պլոց եւտիբականաց ոմանց ակեօրի , քի անգիտական անուանելոց . որք ընծայէին քսի ան մերոյ զտգիտութիւն բազում իրաց պարգաբար , իբրև Թէ յառաջն ոչ գիտէր բնաւ զայնս , ոչ զօրգաւտաստանին կի՛ զայլ խորհուրդս ան : Ամարթ էր իմաստասէրին խօսել լի մտաց նոցա՝ զորոց և զանուն անգամ ատէ . որ և խոստովանի զքսի ունակ գող գանձուց ան՝ իմաստութիւն և գիտուէ ան . (ստորև . Թիւ 50 :) Այլ անգիտութիւն իմանայ լի ստացելումն վերագոյն (Թիւ 34) իբրև բնաւորական կիրք մարդոյ , քի լի արտաքին զգայարանաց չգիտել զիւր իրս . որոց հետզհետէ հմտանայ մարդ լի աշխարհ հասակին , և լի հանգիստելոյ փորձոյ իրացն : Այսպէս և ՚ի քսի որ նաև իբր մարդ գիտէր զան՝ երանական և հեղեալ գիտութիւն , եղև հմտանալ նաև զգայարանացն կիրառութիւն բազում իրաց՝ զոր յառաջն ոչ այնպէս գիտէր : Այս է զոր անբանալի ստէն ՚ի քսի գիտութիւն ստացական կի՛ փորձառական . իբր զի պատշաճ էր քսի ճանաչել զիւր նաև լի համարեական եղանակի մարդկութեան՝ լի աշխարհ հասակին ՚ի ձեռն զգայարանաց և հմտութեան . ոչ նաև զաշխարհ վարմով , զխօսելն , զգնալն , զընարութիւնն ծանօթից , և զայլ մարդկայինսն՝ հետեցոյց կարգի բնութեան : Բազում են բանք վարդապետաց յազգս գիտութեան կի՛ անգիտութեան քսի . բայց առ սեղեալս շատ է զոր ստացար :

(3) Այս հատուած բանի զոր բերէ իմաստասէրն ՚ի սքին աթանասէ՝ անծանօթ է ցայսօր ՚ի հաւաքմունսն . և լի . գործոց նր . միայն ըստ մասին յիշատակի ուրեք ՚ի գիրս կիւրդի աղեքս . լի հայերէն օրինակաց և եթ . քի է ՚ի վախճան աղեր .

etiam per resurrectionem suam revocaret nos ad supernam vitam ,

46. Cæterùm volo adhuc modicum extendere, quod de corruptione est verbum; et enim justum est excessivum hoc malum humani generis copiosissimis divulgare verbis, ut sciat sapientior, quali honore in principio a Deo creata sit nostra natura, in qualemque et quantam voluntario lapsu ceciderit ignobilitatem: vel quæ diligentia fuerit nostro Creatori, ut propter nostram salutem Homo fieret, perque sanguinem Crucis suæ liberaret nos simul a peccato, corruptione, et servitudine tyrannidis diaboli. Est itaque corruptio totius rei dissolutionis causa per immutationem superveniens; totum enim ex partibus constat; atque constitutum ex partibus dissolvit corruptio immutatione usa. Exempli gratia, supponamus aliquam plantam per suum plantatorem eradicatam esse; quam adiens corruptio, fugat ab ipsa, adhibita primum immutatione, naturales ei insitas qualitates, deinde pro iis indecoras inducit qualitates: neque sinit eam in illa manere variatione, sed deorsum trahens, ad singula eam elementa, ex quibus coaluerat, deducit. Quam dissolutam materiam deinceps solius Omnipotentis manus erit facultas iterum recolligendo in propriam restituere formam,

47. Porrò tria ostendit nobis sermo ruinae nostræ loca. Primum peccatum a nobis ipsis excogitatum, nobisque assumptum. Secundum mortem, quam Judex noster Deus superindu-

բանին ծննդեանն մարմնապէս . և զնորին արարածն 'ի մեզս և յապականութի և 'ի մահու ցրնդեան' ինքեանմբ ժողովեալ նոր պատկերաւ . վժորոյ վնեղացն դատապարտութի յերկրի արար , և զանիծիցն բարձումն 'ի վերայ փայտին , և զապականութեն քակտումն 'ի գերեզմանին , և ըզմահուն լուծումն 'ի դժնիս : Վ վերայ ամենայն տեղոյ էլ , զի ամենայն մարդոյ փրկութի գործեսցէ , զպատկեր մերոյ կերպարանիս ինքեան ցուցանելով : Վ անզի զինչ պէտք էին նոյ ծանել 'ի կնոջէ , աճել հասակաւ և ամաց թուով , որ և զյաւիտեանսն արար . և կի՞ դարձեալ խաչին և գերեզմանին և դժոխոցն , յորս մեք անկաք . եթէ ոչ զմեզ խնդրէր 'ի ձեռն մերոյ պատկերիս կենագործելով զմեզ , և յիւր միաբանութին և նմանութի կատարեալ պատկերին կոչեսցէ զմեզ ॥ :

44. Օ այս այսնպս ասելով անձազանն հօր՝ յայտարար , թէ ոչ մեծագօրն և եթ իւրով զօրութեն և կի՞ իշխանասատ հրամանաւն զմերն տանջեաց տանջիչս բանն անձ , այս է զմեզսն և զապականութիւն և զմահ . այլ մարմնով իւրով որ 'ի մէնջ , և բանական հոգւովն 'ի նոսա հպեալ՝ զյաղթութի ցուցանէր : Եւ այսպէս երկրորդս աղամ առաջնոյն քտաւ նորոգող . զի զոր օրինակ նա վիրաւորեալ 'ի մեղացն՝ հակառակորդին էտ զինքն 'ի ծառայութի , սա անմեղութեանմբ մերձեցեալ՝

սական թղթոյն կիւրղի առ կայսրն թէոդոս՝ զինի դարձին իւրոյ յեփեսոսէ յաղէքսանդրիա (որ և անկատար է 'ի հայերէնն իբրև կիսով չափ .) անմիջապէս յարի զինի համառօտ բանն աթանասի՝ այսպիսի խորագրաւ . * Մէն անանասիոսի Էպիսկոպոսպեփին աղէքսանդրադոսոյ , յորմէ յաղագս հասաքոյ ճառեն ընդդէմ ամպարաբին ապողինարի : Չմեղացն դատապարտուի յերկրիս արար , ,, իսկ զանիծիցն 'ի բաց բարձումն 'ի վերայ փայտին , իսկ զսպականութեն քակտումն 'ի գերեզմանին՝ անձազարդ յարու , ,, թէն : ॥ վերջին երկու բառքն չիք 'ի միում՝ ձեռագիր օրինակի : Եւ անմիջապէս զյետ բանիցս դնի տրամախօսութիւն ընդերեմիս (կամ երմիս) յաղագս միոյ քնի :

xit pro pœna. Postremùm vero corruptionem, quam consequentiam diximus esse mortis; immo triumphum in palæstra seductionis suæ hanc (mortem) adversarium nactum esse. Quamvis enim dixerit Creator terrigenæ: Terra eras ⁽¹⁾, et in terram reverteris, non præcipiendo, sed prædicendo statum, quo abiturus erat post mortem, id proferebat: exempli gratia, saxo aliquo ab alto loco decidente, proximè quidam adstans dicat illi: restat tibi abire ubicumque liceat ire.

48. Extremitates ergò sunt mala simpliciter dicta tam nomine, quàm reipsa; media verò non simpliciter, nec pariter, sed se invicem comprehendentia, sibi que connexa. Siquidem quod dicitur mors, id etiam somnus dicitur; quod autem finis est vitæ, initium est vitæ. Extremitates vero adinvenere homo, et diabolus: uno peccatum, altero corruptionem inducente naturæ. Quamobrem is, qui factus est propter nos Homo, et nominatus Secundus Adam, peccatum non fecit, quoniam non est inventus dolus in ore ejus ⁽²⁾; neque caro ejus vidit corruptionem ⁽³⁾: quod enim ipse non posuerat in natura, id neque attigit ille. Quoniam superfluum inaneque censebat, eadem, a quibus nos liberare proposuerat, sibi conciliare. Pœnam verò non renuit; sicut medicus ægroto medicamentum daturus ad bibendum, id sua libatione

(1) Genes. III. 19.

(2) Isa. LIII. 9.

(3) I. Petr. II. 22. Act. II. 31.

զմեղսն դատապարտեաց . և վիրաւորեցելունն 'ի
 վերայ բերելով զողջութիւն՝ ծառայեցուցանել
 զԾառայեցուցիչն հրամայեաց ծառայեցելոյն : Եւ
 զայս գտեալ մեր զաղատութի 'ի տնէն՝ ոչ այլով
 իւրք օրինակաւ , այլ 'ի ծառայական կրիցն ան-
 տի , զոր կատարեաց իւրով մարմնոյն ⁽¹⁾ հնազանդ
 լիեալ հօր մահուչափ . որպէս թէ 'ի տկարութե
 զօրութի ցուցանել , և 'ի խոնարհուէն գործել
 ճանապարհ առ բարձրութիւնն : Օայս և մեծն
 գրիգոր նազիազու ընդարձակագոյն բանիւ բար-
 բառե՛լ ասէ ⁽²⁾ : * Կերպարանէ՛ զօտարին բովան
 դակ յինքեան զի՛մ բերելով հանդերձ իմովքն ,
 զինքեամբ ծախեսցէ զչարութիւն իբրև զմո՛մ հուր ,
 և կամ իբրև զգոլոջի արեգակն . և ես հազորդե-
 ցայց նորայոյն յաղագս խառնմանն . վասն այնո-
 թիկ գործով պատուէ զհնազանդութիւն , և զփորձ
 առնուլ զնորա 'ի չարչարելն : Ա՛յ զի ոչ էր բաւա-
 կան սէրն , ոն՛կ և ոչ մե՛ղ , եթէ ոչ և գործովք կա-
 տարելէր մեր . քանզի գործքն ցոյցբ էին սիրոյն :
 Ա՛յ ինչ է վատթարագոյն թերևս և զայն զմտաւ
 ածել , զի փորձէ զմեր հնազանդութիւնն՝ և չա-

(1) Փիլիպեցւոց . Է . 8 :

(2) 'ի ճառն Գ . (կի՛մ լւ յն . Է .) յաղագս որդւոյ . գլ . Ե .
 յառորսն , որ է ըստ կարգի յն . և ըտ . սպ . ճառ . լի : Բայց
 քանզի երևի ինչ ինչ այլայլութի գրչի 'ի բերեալն յիմաստա-
 սիրէն , դիցուք զամբողջ բանն յայժմու հայերէն օրինակաց
 նմաբանին , առ 'ի գիւրջմաց ընծայելոյ ընթերցանելեաց :
 * Կերպարանէ զօտարին բաւանդակ յինքեան զիս բերել (կամ
 « բերել ») հանդերձ իմովքն , զի ինքեամբ (յօրինակ ճառիս , զի
 « Է . Ե . » , 'ի բաց թողեալ զլի գիրն ի , լւ սովորութեն զորմէ
 « 'ի նոր Բերահան . համար 1212 .) ծախեսցէ զչարութիւն ոն՛կ
 « զմո՛մ հուր , և կամ իբրև զգոլոջի երկրի արեգակն , և ես
 « հազորդեցայց նորայոյն յաղագս խառնմանն . վս այսորիկ
 « գործով պատուէ զհնազանդութիւն , և զփորձ առնուլ նորա 'ի
 « չարչարելն : Ա՛յ զի ոչ էր բաւական սէրն , ոն՛կ և ոչ մեղ
 « եթէ ոչ և գործովք կատարել էր մեր . քանզի գործքն ցոյցբ
 « էին սիրոյն : Ա՛յ ինչ է վատթարագոյն թերևս և զայն զմտաւ
 « ածել՝ զի փորձէ զմեր զհնազանդութիւն , և չափէ զմո՛մ իւրովք
 « չարչարանօքն՝ արուեստիւ իւրոյ մարդասիրութեն , ոն՛կ թէ օւ
 « նիցի գիտել իւրովքն զմերս || :

reddat securum ; quia pœna neque peccatum , neque corruptio erat , sed potius ea liquefaciendo abstergebat a natura , sicut ignis rubiginem ab auro . Id autem ultro pati in potentia est solius Christi , et eorum , qui ab eo corroborati adoptionis meruerunt accipere gloriam ; compatiētes enim , conglorificati sunt , ut dicit Apostolus ⁽¹⁾ . Quem enim diligit Dominus , castigat ; flagellat autem omnem filium , quem accipit ⁽²⁾ . Quod quidem ad tempus non gaudii censetur , postea autem fructum pacis exercitatis per eam reddet justitiæ .

49. Pacis autem fructum dico eum ipsum , qui ⁽³⁾ utraque fecit unum , et medium parietem destruxit inimicitiam in carne sua . Quæ verò excelsior ac superna pax , quàm cum Divina uniri Humanam naturam , et fieri unum , superante Superiore ? ⁽⁴⁾ Et hoc est , ut mihi videtur , dicere Filium ad Patrem ⁽⁵⁾ : Glorifica Filium tuum a te gloria , quam habebam , priusquam mundus esset , a te . Horum autem verborum radices ipse Dominus adveniens docebit nos , interrogatus a nobis : Vocas , Domine , Patrem tibi Deum ? ergo essentiæ ejus es Filius ; unde liquet , quod etiam æqualis sis illi in gloria . Quid autem est , quod dicis : Glorifica Filium tuum a te gloria ? istud quoque verificas , quod Habebam gloriam , et a te habebam , et antequam mundus esset , habebam . Atqui cum ipsam ab eo gloriam habuisses a principio mundi , nunc

(1) Rom. VIII. 17. (2) Hebr. XII. 6. 11. (3) Ephes. II. 14.
 (4) Gr. Naz. Serm. XXXV. (5) Joan. XVII. 5.

փէ՛ զամենայն իւրովք չարչարանօքն՝ արուեստիւ
մարդասիրութեն , որպէս թէ ունիցի գիտե՛լ իւ-
րովքն զմերս ॥ : Աւ զայս նա՛ :

45 . Քայց մի՛ զամենայն զմարդկական կարիսն
'ի միում շարի հարեալ լի մի՛ համարիցիս . իբրու-
թէ նմանապէս ամենեցուն զենաւորեւն սոցա առ-
մեզ վարկանելով . որովք և ոչ ամենեքումք այ-
տքիւք զփրկչականն պարտ և արժան է ասել
զկիրընդունակութիս : Քանզի ոմանք 'ի նոցանէ
բնականք ասին՝ լի բնուէ 'ի մեզ տրամադրեւէք .
որպէս քաղցն և ծարանն և քունն և աշխատու-
թիւնն , տրամութիւնն և երկիւղն և ցասումն և
անգիտուիւն : Իսկ ոմանք յետամտականք 'ի մեզ
եղեն : Յորոց մին 'ի նոցանէ՝ 'ի մէնջ ընկալաւ
զսկզենաւորութիւն , այսինքն մե՛զքն , որ զպատ-
ուիրանն ուսոյց արհամարհե՛լ . իսկ ոմն յարարչէն
պատուհաս լի յանցանացն 'ի վերայ եղաւ՝ մահն :
Իսկ ապականութիւն հեռեանք ասին մահուն .
ոչ 'ի մէնջ և ոչ յարարչէն յարեւէ եղև 'ի բնուիս ,
այլ ⁽¹⁾ որս գտե՛լ և կերակուր արարե՛լ իւր զընդ-
մահուամբ անկեալսն . քանզի ներլինելութեն է
ներհական , որպէս յառաջն ասացի . որ ապակա-
նէ՛ զերն , և գողցես թէ յանգոյութիւն զգոյն
խնդրէ՛ ներածել : Արով առաւել խնդայր , և չա-
բաչար յուսոյն զուարճանայր խաբեբայ և պատ-
քիչն սերոյ նախահօր , որպէս յազթեալ նախան-
ձեւոյն . և զանուանեալն 'ի բոլոր գոյացելոցս
պատկեր արարչին խափանե՛լ կարացեալ , որում
ոչ իցէ հնար լուծեցելոյն առ նիւթն՝ յորմէ գոյա-
ցաւ՝ վերստին միւսանգամ գոյանալ , մտաճա-
նայր . և վստայնորիկ անշունչ և անշարժ նիւթոյն
անփոյթ արարեալ՝ միայն բռնացեալ պահէր ըզ-
կենդանական շունչն : Սորին աղագաւ ոչ տուե՛լ
թոյլ ապականութեն առ իւրն մերձենալ մարմին՝

(1) Յօրինակին գրեալ էր՝ որ սփեալ :

qualis illa erit, quam quæris? tunc habebas, nunc non habes? Sed impossibile est sempiternam tuam essentiam esse sine gloria: si enim gloria non adesset tibi, nec ergo essentia quæque erit; et si hæc deest tibi, ergo a Patre etiam unde habebas, ablata fuit. Quid ergo amplius poscis ab eo? declara nobis, quæsumus te, Domine, quoniam in te absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ ⁽¹⁾.

50. Opprobria mihi instabat pati, sputum colaphumque admittere, acetum et fel degustare, crucisque mortem amplecti; rogabam Patrem, injuriam patientis more, ut revocaret mihi gloriam. Quid ergo? exspoliatusne fuisti per opprobria ex gloria tua? Si ita erit, ergo etiam per mortem perdidisti immortalitatem; ut unà dicam, ergo etiam Divinitas ipsa, corporis causa longè fuit a te? Minime: non ego a meis propriis permutatus sum, sed opinio hominum, quam de me habebant, est permutata. Quum curationum miraculis gaudebant, admirabantur, credebant, atque benedicebant mihi secundum gloriæ meæ dignitatem; quum verò opprobrio affectum me viderunt, scandalizati sunt de me; relicta condigna mihi, in absurdas submersi sunt cogitationes; sicut etiam Isaias ⁽²⁾ idem prædicens propter me asserebat de illis. Peto itaque a Patre, ut exuat ab hominum opinione infidelitatis ignominiam, atque fidei induat animo eorum gloriam. Ne respiciant id, quod nunc

(1) Colos. II. 3.

(2) Isa. LIII. 2. 3.

որ կենսագործելն եկն զմեզ՝ բանն ամ : որ հան-
դերձեալն էր քակել զսա՝ ի մեռանելն իւրում :
օրինակի իմն՝ շինուածոց զՏիմնն՝ ի բաց առեալ ,
և կամ կործանումն քաղաքի եղեալ՝ ի տապալել
զպարիսպն : Իսկ մահուամբն թէպէտ և պատ-
ժեաց զմեզ՝ որ իրաւապէսն դատուր , այլ սակայն
երկեակս ի նմին մահուն մի ը միջէ՝ զօգտուէն
ծածկեաց զտեւմանս . որք են այսոքիկ . յերմէ-
վտանգեալ լինիմք՝ ի վախճան հասանել մեղացն ,
և անլուծականի կենդանուէն լինել սկիզբն : Աւ-
յաղաքս այսորիկ ամ փութով եկել յանձն առ-
նոյր զսա ամբն . զի մեղացն արասցէ լուծումն , և
զսպականութեն խափանեցցէ զյափշտակութի .
զի և յարուքն կոչեցցէ զմեզ առ վերին կեանսն :

46 . Իայց կամիմ սակաւութ ևս ձգտել՝ որ յա-
ղաքս ապականուէ իցէ բանս . զի և արժան իսկ
է զառաւելագանցս զայս չար մարդկայինս ազին՝
յօլովագունիւք հրապարակել բանիւք . զի գի-
տասցէ խոհեմագոյնն , թէ որպիսի պատուով յիս-
կզբանն յայ ստեղծաւ բնութիս . և յորպիսի և
յորքանս յինքնսկամուէն սայթաքեալ եկն յա-
նարգութի . և կամ զհարդ եղև փոյթ արարչին
մերոյ սակս մերոյն փրկութե մարդ լինել , և ա-
րեամբ խաչին իւրոյ ազատել զմեզ միանգամայն
՝ ի մեղայ և յապականութ , և ի ծառայութ բան-
սարկուին բունուէ : Արդ՝ է՛ ապականութի՝ բոլոր
իրի քակտութեան պատճառ՝ այլայլութի՝ ի վր
հասեալ . քանզի բոլորն ի մասանց բաղկանայ . և
զբաղկացեալն ի մասանց քակտէ՝ ապականութի ,
զայլայլութի՝ ի գործ արկանելով : () օրինակ իմն .
որպէս թէ առաջի կայցէ բանիս՝ տունկ ինչ ի
անկագործողէն իւրմէ խլեալ . առ որ մերձեցել
ապականութե՝ փախուցանէ՝ ի նմանէ՝ նախկին
հրաման տուեալ այլայլութեան , զբնականն որ
՝ ի նմա օրակութիս . և փոխանակ այնոցիկ զան-

vident, sed illam, quæ per hæc futura est, sempiternæ meæ gloriæ magnitudinem. Sciant ii, quorum sapientia deduxit eos in errorem, quod oportet per stultitiam prædicationis salvari credentes ⁽¹⁾; per opprobria mea iterum assequi eam, quam perdidere homines, gloriam; per mortem, quam delibo, acquirere immortalitatem; atque ut unà dicam, per id, quod ego filius hominis factus sim, digni efficiantur filii hominum filios esse Dei. Hoc ipsum Pater quoque respondit mihi de cælo ⁽²⁾: Glorificavi, et iterum glorificabo. Sicut ante mortem tuam per virtutem miraculorum tuorum nonnulli homines salutem assecuti sunt, magis ac magis post voluntariam tuam mortem multiplicentur credentes in te; idque abundantius, quoniam pauci sunt per divina tua signa electi; innumerique sint homines, quos sermo Crucis tuæ congregabit, ut hæredes fiant Regni tui ⁽³⁾.

(1) I. Cor. I. 21. (2) Joan. XII. 28.

(3) Hæc loca in fine totius Sermonis exarata erant in cod. Arm. subscriptione Gregorii Martyrophili cum monumento amanuensis: quorum verba videbis collocata sub finem præfationis nostræ. Ubi advertas etiam Codicem Armenum exaratum Anno Eræ Vulg. 1298. habere vetustatem non mediocrem, fidelissimamque, utpote transcriptum ex eodem exemplari, quo utebantur ambo Gregorii Patriarchæ, amboque Niersetes, Glajensis, et Lampronensis: ita ut nemini locus relinquitur in dubium vocandi aliam esse hanc Orationem ab ea, quam legebant orthodoxi Patres superius citati, quamque enixè postulabat Theorianus Philosophus Græcus.

վայելչագոյնսն՝ ի ներքս ածէ զորպիսու թիս . և ոչ տայ թոյլ մնալ նմա յայլայլու թէն յայնմիկ , այլ ՚ի վայր քարշէլ՝ անցնիւրցն մատուցանէ զնա՝ յորոց բազկացան՝ տարերց . զոր ապա կարողու թիւն է միայն ամենազօր ձեռինն՝ միւսանգամ զքայքայելէն նիւթ առ նոյն հաւաքելով հաստա տել տեսակ :

47. Արդ՝ երիս եցոյց մեզ բանս զկործանմանն մերոյ տեղիս : զառաջինն՝ մեր իսկ գտե՛լ և ան ձին մատուցեալ՝ Օ մեղսն : և զերկրորդն՝ որ դա տէրն զմեզ՝ զպատուհասն ՚ի վերայ ընկէց ան՝ Օ մահն : Իսկ զվերջինս՝ հետեանս աւացաք լի նել մահուն՝ Օ ապականութի . մանաւանդ թէ յաղթանակ հակառակորդին գտեալ զսա՝ խաբէ ութէն իւրոյ հանդիսի : Օ ի թէպէտ և ասաց ստեղծիչն հողածնիցելոյն , ⁽¹⁾ հող էիր և ՚ի հող դարձցիս , ոչ հրաման տալով , այլ առ որ ինչ եր թալոցն էր զկնի մահուն , մակձայնելով զայն ա սէր : Օ որ օրինակ քար ինչ ՚ի բարձուստ ուստեք հօլովել՝ , որ մօտն կայցէ՝ ասացէ , երթալ ու նիս՝ մինչև ուրանօր արժանն իցէ երթալ :

48. Արդ էն ծայրքն պարզաբար ասացել չար՝ և անուամբ և իրօք . իսկ մէջն ոչ պարզաբար և ոչ նոյնպէս , այլ ՚ի միմեանց ընկալելէ , և շարամա նեալ լը միմեանս : Քանզի որ ասի մահն , նոյն և քուն ասի . և որ կենացն է վախճան , սկիզբն է կենաց : Աւ ծայրիցն՝ մարդն եղև գտող , և բան սարկուն . ոմն զմեղսն , և ոմն զապականութիւնն բնութեանս առ թէլով : Աւ յաղագս այսօրիկ ե ղեալն վասն մեր մարդ՝ և անուանեալն երկրորդ ադամ ⁽²⁾ մեղս ոչ արար , վասն զի ոչ գտաւ նեն գութի ՚ի բերան նորա . և ⁽³⁾ ոչ մարմին նր ետես զապականութի . զի զոր ոչ իւր ինքեան եգել ՚ի

(1) Ծննդ. Դ. 19 . (2) Եսայ . ԾԴ . 9 : ան . Պետ . Թ . 22 :

(3) Գործ . Թ . 31 :

բնութիւնս , և ոչ հպեալ 'ի նոսա : Քանզի աւել
 լորդ և վայրապար վարկանէր՝ յորոց ազատէն ըզ
 մեզ խորհեցեալ՝ զնոյնս ինքեան մատուցանել :
 Իսկ 'ի պատուհասէ անտի ոչ հրաժարէր , զնորի
 նակ բժիշկն արբուցանել զդեզն հիւանդին հան
 դերձեալ՝ արասցէ իւրով ճաշակմամբն հաւատա
 լի . զի ոչ էր մեզք և ոչ ապահանութի պատու
 հասն , այլ որ զնս 'ի բնութիւնս հալէր և 'ի բայց
 ջնջէր՝ որպէս յոսկւոյ անտի հուր զժանգն : Եւ
 զայս կամաւորապէս կրել կարողութի է միայն
 քօի , և սրք 'ի նմանէ զօրացեալք՝ զորդեգրուէն
 արժանաւորեցան ընդունել փառս . (1) կցորդ լի
 'նելով չարչարանացն՝ եղեն և փառացն նորա հա
 զորդք . որպէս ասէ առաքեալն . (2) քանզի զոր սի
 րէ տր՝ խրատէ , տանջէ՛ զամենայն որդի՝ զոր ըն
 դունի : Եւ սոյն սա՝ Թէնդտ առ Ժամանակն ոչ ու
 րախութե Թուի , այլ յետոյ պտուղ խաղաղութե
 նովաւ կրթելոցն հատուցանէ յարդարութի :

49. Իսկ խաղաղութե պտուղ զնոյն ինքն ասեմ(3) ,
 որ արարն զերկոսին մի , և զմիջնորմն ցանկոյն քա
 կեաց զԹշնամուին 'ի մարմնի իւրում : Եւ զի՞նչ
 քան զայս վեհագոյն և գերաշխարհիկ խաղաղու
 Թի , լը անձայնոյն միանալ մարդկային բնութիւնս ,
 և լինել մի գերագունին յաղթելով (4) : Եւ այս
 է՝ որպէս ինձ Թուի՝ ասելն սրբւոյ առ հայր (5) .
 փառաւորեալ զորդի քո առ 'ի քէն փառօքն , զոր
 ունէի յառաջ քան զլինել աշխարհի առ 'ի քէն :
 Եւ զայսց բանից զարմատս ինքն իսկ եկեալ ու
 սուսցէ մեզ տր , հարցեալ 'ի նմանէ : Արչէս ո՞վ

(1) Հուով. Ե. 17 : (2) Եբր. Ժք. 6. 11 :

(3) Եփես. Է. 14 :

(4) Այս է բան գրիգորի անձաբանի 'ի ճառն լի . կի՛ 'ի դլ .
 7 . յառարան , ուր ասէ . * Եղև՝ մարդ որ 'ի խոնարհն էր՝ անձ :
 ,, վն զի խառնեցաւ լը անութիւն (կամ ըստ յն . շարախառնե
 ,, ցաւ լը այ) և եղև մի վեհագունին յաղթելով , զի եղէց ոյն
 ,, քան անձ , որքան նա մարդ : ||

(5) Յովհ. Ժէ. 5 :

Թոր հայր քեզ զիսճ . ապա ուրեմն հուժեանն զիս
 ես որդի . յայտ է՝ թէ և փառակից նորուն . իսկ
 զի՛նչ այդ՝ զոր ասեսդ , փառաւորեա՛ զորդի քո
 առ ՚ի քէն փառօքդ . և զայդ ճշմարտես՝ թէ ու
 նէի զփառսն , և առ ՚ի քէն ունէի , և յառաջ
 քան զլինելն աշխարհի ունէի : Իսկ մինչ զառ
 ՚ի նմանէ փառսն ունէիր ՚ի սկզբանէ աշխարհի ,
 այժմ՝ ո՞ր է՝ զոր խնդրեսդ . ունէիր յայնժամ , և
 այժմ՝ ո՞չ ունիս : Բայ անհնար է մշտնջենաւորի
 հուժեղ գոլ առանց փառաց . զի թէ փառքն ոչ են
 առ քեզ , ոչ է ապա և հուժի՛ն . և եթէ առ քեզ
 ոչ են , ապա և յորմէ ունէիրն ՚ի հօրէ բարձեալ
 եղեն : Օ ի՛նչ ևս ինդրես ՚ի նմանէ՛ յայտնեա՛
 մեզ աղաչեմք զքեզ տէր . զի ⁽¹⁾ ՚ի քեզ են ծած-
 կեալ ամ գանձք իմաստութե և զիտութե :

50 . Բնարգանս ինձ կրել առաջի կայր , ըզ-
 թնւք և զապտակ ընդունել , քացախ և զեղի ճա-
 շակել , զմահ խաչի յանձն առնուլ : Բզաչէի ըզ-
 հայր՝ որպէս անարդեալ զոք , զի վերստին առիս
 դարձուցէ զփառսն : Եւ զիարդ . մերկացար
 արդեւք յանարգանացն զփառսն . եթէ այդ է ,
 ապա և ՚ի մահուանէ անտի զանմահութիւնն կո-
 րուսեր , և միանգամայն ասել՝ թէ և ամուժի՛ն
 մարմնոյդ աղադաւ հեռացաւ ՚ի քէն : Ոչ այդպիս .
 ոչ եթէ ես յիմոց անտի փոփոխեցայ , այլ կարծիք
 մարդկան՝ զոր ունէին վասն իմ , փոփոխեցան ⁽²⁾ :
 Զորժամ ՚ի բժշկութեցն սքանչելիս վայելէին՝

(1) Կորոս . ք . 3 :

(2) Չայն իմաստ բանի գեղեցիկ ընդարձակէ երանելիններ ,
 սէս լամբրոնացի ՚ի ճառն գալտեան հոգւոյն սքյ . խօսելով
 ՚ի գիմաց քսի առ հոգին սք . * Զորժամ բժշկուես կատարէի ,
 ,, մեռեալս յարուցանէի . . . ամոյն սէրն առիս աճեալ առատաւ
 ,, նայր : Չհաց հոգւոց զբանս իմաստութեան տայի , և ոչ որ
 ,, զգաստանայր : Իսկ յորժամ զհաց մարմնոցն առատապէս է-
 ,, տու ՚ի յագումն նյ , այնչափ յորդեցան ՚ի սէր իմ , մինչ կա-
 ,, մէին յաիշտակել , և թագաւոր զիս կացուցանել : Այս է
 ,, ճանապարհ մտաց աղբի մարդկան զոր փորձեցի || , ևն :

դարմանային , հաւատային , բարեբանէին ըստ ար-
 ժանի իմոց փառացն . իսկ յորժամ անարդեալ
 զիս տեսին , գայթազղեցան վասն իմ . Թողնով
 զպատշաճն ըստ իս՝ յանպատշաճագոյնն իմ ըն-
 կղմեցան խորհուրդս . ոնք և եսայիաս զսոյն յա-
 ռաջաձայնեալ վասն իմ ասէր զսոցանէ (1) : Ըրդ
 խնդրեմ՝ ի հօրէ , զի մերկացուցէ ՚ի կարծեաց
 մարդկան զանհաւատութեն անարդանս , և զհա-
 ւատոցն զգեցուցէ խորհրդոց նոցա զփառս : Սի՛
 հայեսցին առ այս՝ զոր տեսանէնս այժմ , այլ զոր
 ինչ լէ ձեռն այսորիկ լինելոց է մշտնջենականի՛
 փառացն իմոց մեծութի : Վիտասցեն այնքիկ՝
 որոց իմաստութիւն իւրեանց առաջնորդեաց նոցա
 առ մուրրուին , թէ (2) սարտ է յիմարութեամբ
 քարոզութեն ապրիլ հաւատացելոց . յանարդա-
 նաց անտի իմոց՝ վերստին գտանել զոր կորուսին
 մարդիկ զփառս . ՚ի մահուանէս զոր ճաշակեմ ,
 ստանալ զանմահութի . և միանգամայն ասել ,
 թէ լինելովս իմ որդի մարդոյ՝ արժանաւորեցին
 լինել որդիք մարդկան որդիք նոյ : Օ սոյն և հայր
 ինձ պատասխանեաց յերկնից . (3) փառաւորեցի՛ ,
 և դարձեալ փառաւորեցից . որպէս նախ քան զմե-
 աանելք քո՝ զորուք սքանչելեաց քոց ոմանք ապ-
 րեցան մարդիկ , առաւել ևս զկնի կամաւոր մա-
 հունքո բազմացին հաւատայեալք ՚ի քեզ : այլ
 և հանդերձ գերազանցութեամբ , զի սակաւք են
 յսճահրաշիցդ քոց նշանաց ընտրելք , և անթիւք
 ՚ի մարդկանն՝ զորս ճառ խաչին քո ժողովեցէ՛
 լինել ժառանգորդ արքայութե քում : (4)

(1) Եսայ . ծի . 2 . 3 :

(2) Թ . Կորնթաց . Թ . 21 :

(3) Յովհաննու . Ժք . 28 :

(4) Աստանոր սարտի լինել ստորագրութի գրիգորի վկայաւ
 սիրի մեծի կամ՝ փոքու՝ իբրև ստացողի գրոցս , ք ընդօրինա-
 կել տուողի ՚ի հին օրինակէ ՚ի պէտս իւր և հայրապետանո-
 ցին . այլ թէ սրբիս բանիւք նշանակեալ իցէ ստորագրութի

այն, ունին տեսանել 'ի յեստացայ բանս գորդաց գրել, զի Ը
ստեղծ ՚ի վերջն օրինակին կայր գրեալ այսպէս :

Տեսանն գրեգորեան է գերբս հայոց բանաստեղծութի :
.....
.....

Այս է գերբի հասկն տալիս աստուծոյ հօր Տերոյ օրին յովանն
նորս հասկն զիտն հայոց եւ իմաստաստիքի օրինացայ : Աս է օ
գրեգորեան նորստեղծ նորին հաստատոյ տրտի եւ աշակէրպս՝ ճայ
նասկից էմ այսմ իտաստաշանն լին եւ աստեղծութի . եւ տրտ օր
լաստիս որստանննն բանն զայստեղ , եւ նորս ճանս աստեղն (1) .
.....
.....

Աս որտապս գորգ , որ 'ի լեկտաննս շերիննս արմենն նորսմ
յաննստեղծայն յովաննեան , պատասխեցայ օրինակն գրուցս յովանն
նորս օրնեցայն , յարկեղս մեծ վաննայնն անտառայն , եւ իտաղոր
գրով զիտեղի զստ . եւ 'ի վերջն օրնակնն հայր գրեալ լին
նոր գրեգորեան է գերբս հայոց բանաստեղծութի . եւ այլ 'ի
նորստեղ 'իտաղ ճեռօքն գրեալ զորս յիշատասկարանն՝ զոր
գրեալննն . եւ որտ ունէնս բերած էր . եւ յայտ է լին է որ
բանննն է ք ծն (2) , լին որ այլաստեղ որստաննն նորվեալ
է : Արդ զիտեղի զստ 'ի յօգորտալնն պիտանաստասայ իրայ
պիտեղն աստեղծից 'ի պտաղտալնն ինն , եւ հաստաղտանն յար
հասկնն էր իտաղ պարտապիտեղն եւ աստարտայ , եւ պիտն
մեր տրտայ որս յաստեղնն . գրեցայն չիտն (3) լետանն 'ի փտտա
տայ , ասկն :

(1) Յօրնակն գորգայ գրել 'ի լուսանցն կայր գրեալ
* Ասն քառ ու կն +երած էր || : Բայց վայրապար քերեալ է 'ի
տիմարէ ուսննննն ձև բանագրանացն . որ ինքնին մեկաբերի 'ի
մնացուածոյ նախննննն բառից , թէ ունի լինել այսպէս . * Եւ
որք այլապէս գաւաննն բան զայտոսիկ , և նորսննս արմենն . . .
նորվեալ լիցին || , որպէս բացատրէ 'ի ներքոյ և գորգ գրելն :
Այլ 'ի հաստատու թի յիշատակարաննս և բովանդակ ճառն
չստ է և յունական գրուածն թիորննննայ . յորմէ թարգմանել
մեր որ ինչ միանգամ հայի յառաջիկայ ճառս , ևս և յայս յիշա
տակարան գրեգորեան կաթողիկոսի , եգաք 'ի յառաջբանն
անգ 'ի կարգս վկայութեց նախնեաց , թիւ . ռ . թ : Արդնպէս
և բանն գրեգորի կաթողիկոսի սղայ կոչեցելոյ 'ի թուղթն ւ .

առ. արևելեան վրդպետս՝ զոր և եգաք անտանօր թիւ . Ը . Ժ . Ժ .
Ժ Թ . զայս յիշատակարան իբր մատամբ ցուցանէ :

(2) Տէս զտիմարուծի և զայսր քերողն , զի երկուցեալ է
անդ՝ ուր ոչ գոյ երկիւղ . միանգամայն և թողեալ է զայնչափ
ստուս՝ որովք գուշակի վերժանելին , այս ինքն թէ՛ * Բանա
դրանքն է +երածն ॥ : Եթէ և զամբողջ սողն քերէր , նոյն բան
յայտնի գուշակիւր :

(3) Օրինակս մեր՝ ուղ տեսանես , ունի զհնուծիւն կարևոր և
հաւատարիմ՝ . գուով գաղափարեալ յամին 1298 , իբր հա
րիւր ամօք յետոյ քան զաւուրս լամբրոնացւոյն՝ 'ի բուն օրի
նակէ անտի , զոր 'ի ձեռս ունէին և վերժանէին լամբրոնացին
և շորհալին և գրիգոր կաթողիկոսունք : 'Նմին իրի ոչ ևս գոյ
տեղի կարծեւր՝ այլ զայս ճառ լինել , և այլ զոր առաջինքն
ընթեռնուին , և զոր թէորիանէ փափաքելով ինդրեաց :

